KONKURENTSIAMET

ARUANNE ELEKTRI- JA GAASITURUST EESTIS 2022

TALLINN 2023

Sisukord

SISSEJUHATUS 4

1. PEAMISED ARENGUD ELEKTRI- JA MAAGAASITURUL 2022. AASTAL 4

1.1 Arengud elektriturul 4

1.2. Peamised muudatused elektri seadusandluses 6

1.3. Arengud maagaasiturul 7

1.4. Peamised muudatused maagaasi riiklikus seadusandluses 8

2. ELEKTRITURU TOIMIMINE JA REGULATSIOON 8

2.1. Elektrivõrgu regulatsioon 8
2.1.1. Omandiline eraldamine 8
2.1.2. Tehniline funktsioneerimine 11
2.1.3. Elektrivarustuse kvaliteet 13
2.1.5. Võrgule juurdepääs ja võrguteenuse hinnaregulatsioon 18
2.1.6. Bilansiteenused 21
2.1.7. Piiriülesed küsimused 22
2.1.8. Ühishuviprojektid 25

2.2. Konkurents ja turu toimimine 27
2.2.1. Elektri hulgiturg 27
2.2.2. Elektri jaeturg 36

2.3. Elektri varustuskindlus 38
2.3.1. Varustuskindlus ja varustuskindluse norm 38
2.3.2 Eesti varustuskindlus Euroopa tõenäosusliku 10-aastase süsteemipiisavuse analüüsi vaatest 40
2.3.3. Eesti varustuskindlus süsteemipiisavuse vaatest 43

3. MAAGAASI TURG 46

3.1. Maagaasivõrgu regulatsioon 46
3.1.1. Tehniline funktsioneerimine 46
3.1.2. Gaasivõrgu kasutamise ja liitumise hinnad 50
3.1.3. Bilansivastutus 51
3.1.4. Piiriülene võimsuste jaotus ja ülekoormuse juhtimine 53
3.1.5. Euroopa Liidu võrgueeskirjade rakendamine 54
3.1.6. Ülekandevõrgu tehnilise talitluse näitajad 56

3.2. Konkurents ja turu toimimine 57
3.2.1. Hulgiturud 57
3.2.2. Jaeturg 60

3.4. Maagaasi varustuskindlus 64
3.4.1. Varustuskindluse üldised näitajad 64
3.4.2. Riskihindamine 67

4. TARBIJATE KAITSE JA VAIDLUSTE LAHENDAMINE ELEKTRIENERGIA JA MAAGAASI SEKTORIS 69

4.1. Tarbijatega sõlmitavad lepingud 70

4.2. Tarbijakaitse arvnäitajad 72

4.3. Maagaasi sektor 73
4.3.1. Tarbijatega sõlmitavad lepingud 75
4.3.2. Tarbijatele esitatav teave 76
4.3.3. Tarbijaandmetele juurdepääsu tagamine 76
4.3.4. Kaitstud tarbija määratlus ja gaasivarustuse katkestamine 76
4.3.5. Tarbijakaitse arvnäitajad 77
4.3.6. Arukad arvestisüsteemid 77
4.3.7. Vaidluste lahendamine maagaasi sektoris 78

Sissejuhatus

Tulenevalt elektrituruseaduse § 93 lõikest 10 on Konkurentsiametil kohustus igal aasta koostada ja avaldada eelmise kalendriaasta kohta ülevaate, milles kajastatakse järgmist:

1) süsteemidevaheliste ühenduste võimsuse jaotamise reeglid;

2) süsteemi ülekoormuse lahendamise reeglid;

3) võrkudevaheliste ühenduste loomisele ja remondile kulutatud aeg;

4) võrguettevõtja avaldatav teave võrkudevaheliste ühenduste ja võrgu võimsuse jaotamise kohta, arvestades ärisaladuse hoidmise vajadust;

5) võrguettevõtjate tegevusalade eristamine;

6) uutele tootjatele kehtestatud liitumistingimused;

7) süsteemihalduri ja võrguettevõtjate kohustuste täitmine;

8) konkurentsi olukord elektriturul.

Lisaks maagaasiseaduse § 37 lõike 3 punktist 7 tuleneb ametile kohustus iga aasta koostada ja avaldada aruanne varustuskindluse olukorra kohta.

2022. aasta elektri- ja gaasituru aruande koostamisel on järgitud veel Euroopa energia regulaatorite nõukogu (Council of European Energy) nõudeid.

Järgnevalt annab Konkurentsiamet ülevaate 2022. aasta elektri- ja maagaasituru kohta.

1. Peamised arengud elektri- ja maagaasiturul 2022. aastal

1.1 Arengud elektriturul

Elektrienergia hulgi- ja jaeturg

Eesti elektrisüsteemis toodeti 2022. aastal elektrienergiat 19,3% rohkem kui eelneval aastal – 7533 GWh (neto tootmiskogus), füüsiline import[1] oli 7069 GWh ja füüsiline eksport 6138 GWh. Sealjuures on võrreldes varasema aastaga füüsiline import langenud 5,3% ja eksport tõusnud 27%. Eesti siseriiklik elektrienergia tarbimine oli 8464 GWh koos põhivõrgu kadudega (7236 GWh ilma põhivõrgu kadudeta, põhivõrgu poolt ülekantud energia sisemaiseks tarbimiseks). Ettevõtjate ja elanike tarbimisharjumusi iseloomustab hästi sisemajanduse koguprodukti (SKP) ja elektritarbimise vaheline seos (joonis 1). Kui kaupu ja teenuseid toodetakse ja ostetakse rohkem, siis kasvab ka elektritarbimine ning ostujõu vähenemisel see kahaneb. 2022. aastal on elektri tarbimine vähenenud, kuna elektrihinnad olid äärmiselt kõrged siis toimus aktiivne energiasääst. Samuti on SKP võrreldes 2021. aastaga vähesel määral langenud.

Elektrisüsteemi hulgituru näitajate osas jätkus 2022. aastal suundumus, kus import ületas eksporti ehk Eesti tarbis rohkem kui tootis. Selline suundumus jätkub tõenäoliselt ka edaspidi. Samas 2022. aastal on Eestis tootmine oluliselt suurenenud võrreldes 2021. aastaga.

[1] Füüsiline import – mitte turul kaubeldud tehingute tulemusena imporditav väärtus, vaid füüsiliselt imporditud voog.

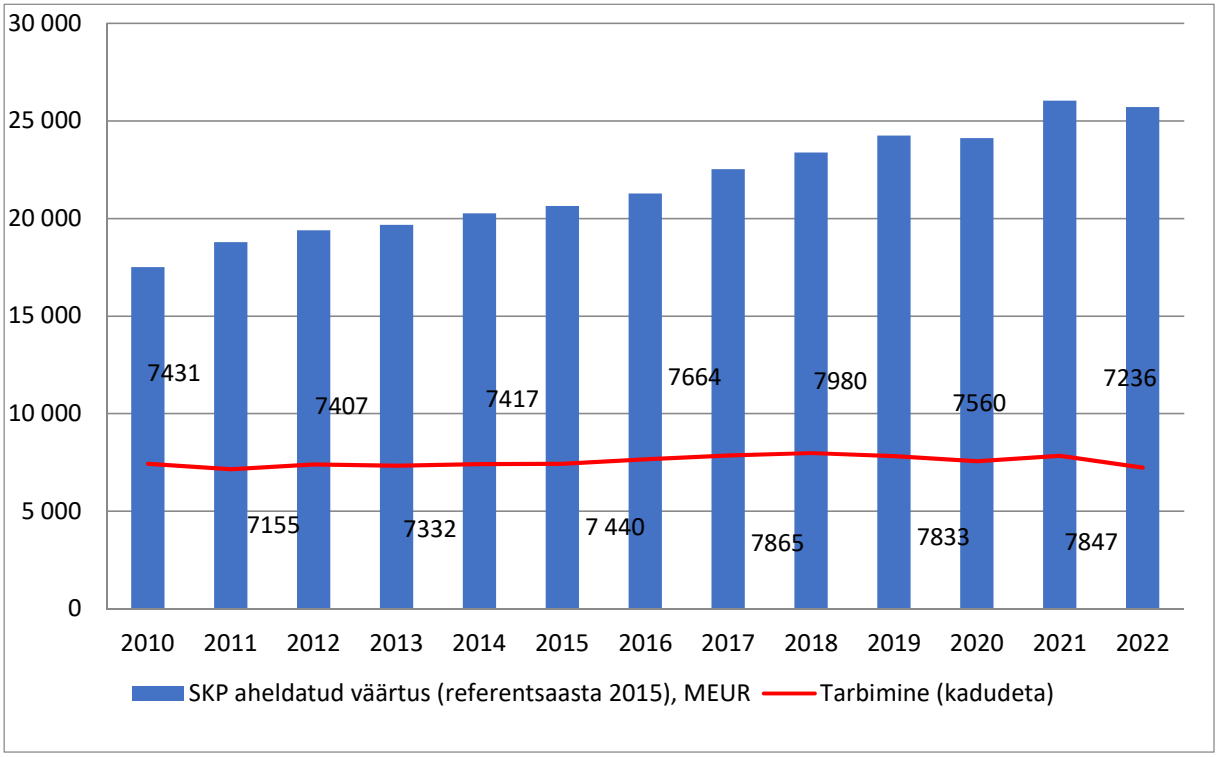

Joonis 1. Elektrienergia tarbimise ja SKP vaheline seos (*Statistikaamet ja Elering AS*)

Kui 2021. aasta hakkasid elektrihinnad tõusma, siis 2022. aasta elektrituru olulisem tendents on olnud jätkuv hinnatõus, mis on toimunud mitte ainult meie regioonis, vaid kogu Euroopas, ja on eeskätt olnud mõjutatud gaasihinna tugevast tõusust. Elektrihinna kujunemisest ja hinnatõusu tagamaadest koostas Konkurentsiamet 2021. aastal põhjaliku analüüsi, mis on leitav ameti kodulehel[2].

2022. aasta keskmiseks elektrienergia hinnaks kujunes Nord Pooli (NP) Eesti hinnapiirkonnas 192,82 €/MWh, mis oli 2021. aasta hinnast 122,3% võrra kõrgem. 2022. aasta keskmiseks kodutarbija hinnaks koos võrguteenuse, aktsiisi ja taastuvenergia tasuga (ilma käibemaksuta) kujunes 273,10 €/MWh.

Täpsemalt kirjeldatakse 2022. aastal elektriturul toimunut aruande 2. peatükis.

Elektrivõrgud

Eestis on üks põhivõrguteenust pakkuv ettevõtja – Elering AS, kes on ühtlasi süsteemihaldur ja 33 jaotusvõrguteenust pakkuvat ettevõtjat. Põhivõrguettevõtjale kuuluvaid ülekandeliine (110–330 kV) on kokku 5367 km ning jaotusvõrkudele kuuluvaid madal- ja keskpingeliine on kokku ligi 65 800 km. Jaotusvõrkudest omab lõpptarbimise arvestuses suurimat müügimahtu Elektrilevi OÜ (86,5%).

2022. aasta keskmiseks jaotusteenuse (kodu- ja äritarbijad) hinnaks kujunes 3,35 €senti/kWh (ilma käibemaksuta).

Põhjalikumalt käsitleb elektrivõrkude regulatsiooni peatükk 2.1.

Piiriülesed küsimused elektrisektoris

Piiriüleseid elektrikaubanduse ja elektrisüsteemi korralduse küsimusi reguleerivad mitmed liikmesriikidele otsekohalduvad Euroopa Komisjoni määrused. Määrused reguleerivad, milliseid küsimusi käsitletakse

[2] https://www.konkurentsiamet.ee/et/elekter-maagaas/elekter/valdkonna-tutvustus#Uuringud%20ja%20eksperthinnangud

liikmesriigisiseselt, milliseid regionaalselt ja mida Euroopa Liidu üleselt ning need printsiibid koondatakse erinevatesse Euroopa Liidu määrustes ettenähtud metoodikatesse.

Elektrikaubanduse ja võimsuste jaotamise reegleid reguleerib 24.07.2015 vastu võetud Euroopa Komisjoni Määrus (EL) 2015/1222, millega kehtestatakse võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suunised (edaspidi CACM). CACM-i alusel on Baltikumi võimsusarvutusalaks Euroopa Liidu energiaturu regulaatorite koostööameti (edaspidi ACER) otsusega määratud Eesti, Läti, Leedu, Soome, Rootsi ja Poola. Vastava võimsusarvutusala raames käsitletakse mitmeid regionaalseid küsimusi, mis tulenevad ka teistest Euroopa Komisjoni otsekohalduvatest määrustest.

CACM-i regulatsiooni täiendavad 26.10.2016 vastu võetud Euroopa Komisjoni määrus (EL) 2016/1719, millega kehtestatakse võimsuste jaotamise *forward*-turu eeskiri (edaspidi FCA), 02.08.2017 vastu võetud Euroopa Komisjoni määrus (EL) 2017/1485, millega kehtestatakse elektri ülekandesüsteemi käidueeskiri (edaspidi SOGL), 23.11.2017 vastu võetud Euroopa Komisjoni määrus (EL) 2017/2195 (edaspidi EBGL), millega kehtestatakse elektrisüsteemi tasakaalustamise eeskiri ning mis käsitleb reservide ja ebabilansi arvestuse küsimusi.

05.06.2019 jõustus Euroopa Komisjoni määrus (EL) 2019/943, milles käsitletakse elektrienergia siseturu regulatsiooni. See määrus täiendab nii CACM-i, EBGL-i kui ka SOGL-i põhimõtteid ja tutvustab uusi lähenemisi ja nõudeid näiteks nii tarbimiskaja[3] kasutusele võtuks, energiakogukondade soodustamiseks kui ka energiasüsteemidele saamata jäänud energia hinna määramiseks, varustuskindluse standardi väljatöötamiseks ning võimsusmehhanismide kasutamise paremas reguleerimiseks.

Täpsemalt on elektrivõrkude piiriüleseid määrustest tulenevaid küsimusi kajastatud peatükis 2.1.5., kus on antud ülevaade ka erinevate regulatsioonide alusel vastu võetud metoodikatest 2022. aastal.

Elektrienergia varustuskindlus

Elektrienergia varustuskindluse teema täienes 2020. aastal varustuskindluse normi[4] väljatöötamisega ja saamata jäänud energia hinna määramisega, mis tulenevad võimsusmehhanismide[5] vajaduse väljaselgitamise, mehhanismi disaini väljatöötamise ja kasutusele võtu efektiivsema reguleerimisega, tulenevalt Euroopa Komisjoni Määruses (EL) 2019/943 ettenähtust.

Detailsem varustuskindluse ülevaade ja varustuskindluse normi käsitlus on toodud peatükis 2.3.

1.2. Peamised muudatused elektri seadusandluses

Suuremad siseriiklikud seadusemuudatused, millega võeti üle Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/944 elektrienergia siseturu ühised normid, võeti vastu 2022. aasta märtsi algul. Ühtlasi alates 01.10.2022 hakkas kehtima universaalteenuse regulatsioon, mille järgi said elektrimüüjad pakkuda kodutarbijatele elektrit universaalteenusena ehk reguleeritud hinnaga teenust, mille kooskõlastab Konkurentsiamet. Nii on Eesti Energia AS kohustatud kuni 2026. aasta aprillikuu lõpuni müüma elektrit seaduses reguleeritud hinnaga kodutarbijatele ja kohalikele omavalitsustele ning kuni 2023. aasta lõpuni

[3]Vastavalt direktiivile (EL) 2019/ 944 mõiste „tarbimiskaja“ – elektri tarbimise koormuse muutmine lõpptarbijate poolt, mis seisneb normaalse või jooksva tarbimise muutmises vastuseks turusignaalidele, sealhulgas vastuseks ajas muutuvale elektrihinnale või rahalistele stiimulitele, või vastuseks lõpptarbija kas iseseisvalt või energiavahendaja kaudu tehtud ja aktsepteeritud pakkumisele müüa komisjoni rakendusmääruse (EL) nr 1348/2014 (17) artikli 2 punktis 4 määratletud organiseeritud turu hinnaga tarbimise vähendamist või suurenemist;

[4] Reservvõimsuse mehhanismide kohaldamisel järgivad liikmesriigid varustuskindluse normi. Varustuskindluse normis on läbipaistval viisil märgitud liikmesriigi vajalik varustuskindluse tase.

[5] Võimsusmehhanism – ajutine meede ressursside piisavuse vajaliku taseme tagamiseks, milleks tasustatakse ressursside omanikke ressursside kättesaadavuse eest, v.a tugiteenustega seotud meetmed ja ülekandevõime piiratuse juhtimine

seaduses sätestatud alustele määratletud äritarbijatele. Ka teistele elektrimüüjatele on universaalteenuse osutamise võimalus tagatud.

Universaalteenuse tootmishind arvutatakse kolme majanduslikult kõige kulutõhusama tootmisseadme alusel, milleks on keevkihttehnoloogial põhinevad Auvere Elektrijaam, Balti Elektrijaama 11. plokk ja Eesti Elektrijaama 8. plokk. 29.09.2022 jättis Konkurentsiamet kooskõlastamata Enefit Power AS-i universaalteenuse osutamiseks elektrienergia tootmishinna 181,83 €/MWh ja kehtestas ajutise tootmishinna 154,08 €/MWh, mis kehtib ka praegu.

Tähtsamad elektrituruseaduse muudatused ja täiendused, mis jõustusid 25.03.2022:

- defineeriti mitmed uued mõisted koos kaasneva regulatsiooniga, nagu agregaator, aktiivne võrguteenuse kasutaja, elektrienergia salvestamine, energiasalvestusüksus, laadimispunkt, paindlikkusteenus, piirkondlik koordineerimiskeskus, sagedusega mitteseotud tugiteenus jt;
- tarbijatena defineeriti aktiivne võrguteenuse kasutaja ja energiakogukond;
- leevendati tootjatele esitatavaid ning elektrijaama ja tarbija vahel otseliini rajamise kriteeriume. Loakohustus kaob ära tootjal, kes toodab ja müüb temale kuuluva kuni 1 MW netovõimsusega tootmisseadme abil toodetud elektrienergiat. Samuti kaob otseliini loakohustus kuni 1 MW-se tootmisseadmega ühendatud otseliini valdajal;
- karmistati nõudeid jaotusvõrguettevõtjat juhtima õigustatud isikutele, kui jaotusvõrguga on ühendatud vähemalt 100 000 tarbijat;
- toodi sisse nõue, et jaotusvõrguettevõtjad peavad esitama iga kahe aasta järel võrgu kümneaastase arengukava, kus käsitletakse kavandatavaid investeeringuid järgmiseks viieks kuni kümneks aastaks, keskmise ja pikaajalise tähtajaga paindlikkusteenuseid, uue põlvkonna tootmisvõimsuste ja uute koormuste, sealhulgas elektrisõidukite laadimispunkti, võrku ühendamise võimalusi;
- reguleeriti võrguettevõtja kõrvaltegevusalana elektrisõidukite laadimispunkt ja energiasalvestusüksus;
- jaotusvõrguettevõtjatele kehtestati nõue, mille järgi oluliste võrgu toimimise ja arendamisega seonduvate teenuste osutaja leidmiseks korraldab ettevõtja riigihanke. Riigihanke korraldamisel ei tohi jaotusvõrguettevõtja eelistada oma sidusettevõtjat;
- toodi sisse kohustus taotleda usaldusmärgist vahendile, mille abil elektrimüüjate pakkumisi võrrelda.

1.3. Arengud maagaasiturul

Maagaasi hulgi- ja jaeturg

Maagaasituru kõige suurem muutus oli 2022. aastal suur hinnatõus, mis algas juba 2021. aastal. Euroopa gaasihinna indeksi TTF-i (*title transfer facility*) hinnas toimus rekordiline hinnatõus võrreldes 2021. aastaga. 2022. aastal seadis Venemaa sõda Ukraina vastu maagaasituru tugeva surve alla kogu Euroopa Liidus. Mitmed liikmesriigid võtsid riigi tasemel vastu otsused, mis keelasid Vene gaasi tarne riiki. Nende sündmuste tulemusena jõuti olukorda, kus Balti-Soome regiooni 60 TWh/a gaasinõudlus tagati Klaipeda LNG-terminali kuni 30 TWh/a võimekuse, Läti gaasihoidlasse kogutud gaasi ja Soome Inkoo LNG-terminaliga, lisaks ehitati Eestis Paldiski sadamasse LNG-terminali kai.

Maagaasi varustuskindlus

Maagaasi varustuskindlus regioonis paranes 2020. aastal seoses Eesti ja Soome vahelise gaasiühenduse Balticconnectori käiku tulekuga. 2021. aasta lõpul ühendati Balti-Soome regioon ka Kesk-Euroopa gaasivõrguga läbi Leedu-Poola ühenduse GIPL, mis kaubanduslikult hakkas tööle 2022. aastal. Kuigi 2022. aastal oli Eestis nõudlusele vastav gaasi pakkumine regioonist täidetud, siis 2022. aastast, alates Ukraina sõjast, on varustuskindluse küsimus pingestunud kogu regioonis, kuid seda olukorda on aidanud lahendada Eesti strateegilised gaasivarud Läti gaasihoidlas, valminud LNG-terminal Inkoos Soomes ning LNG-terminali kai Eestis.

Täpsemalt käsitletakse maagaasi varustuskindlust 2022. aastal punktis 3.4.

1.4. Peamised muudatused maagaasi riiklikus seadusandluses

Venemaa sõjaline agressioon Ukraina vastu on häirinud oluliselt maailma energiasüsteemi. See on põhjustanud kõrgetest energiahindadest tingitud raskusi ja suurendanud energiajulgeolekuga seotud probleeme, tuues esile EL-i liigse sõltuvuse Venemaalt imporditavast gaasist, naftast ja kivisöest. Probleemi lahendamiseks hakati astuma samme energiasõltuvuse vähendamiseks Venemaast. 2022. aastal jõustusid maagaasiseaduses muudatused, mille eesmärgiks on tagada regulatsioon pikaajalise gaasitarne häiringu tagajärjel gaasisüsteemi toimepidavuse tagamiseks ning strateegilise gaasivaru haldamise kulude katmiseks. Muudatustega kehtestati maagaasiseaduses täiendavad alused, mis puudutavad turuosaliste vajadustega arvestavalt tegevusi gaasitarnete pikaajalise katkestuse korral ning sätestati strateegilise gaasivaru haldamisega seotud kulude katmise põhimõtteid.

Samuti lisati seadusesse alused, millega jaotati gaasitarbijad tarbijarühmadesse, kuna see võimaldab gaasi defitsiidi tingimustes täiendavat tarbijate diferentseerimist selliselt, et gaasi tarbimise piirangute kehtestamine oleks võimalikult väikese mõjuga ühiskonna toimimisele. Seaduses sätestati selgesõnaliselt välja süsteemihalduri kohustus luua varustuskindluse tagamiseks Eestisse veeldatud maagaasi vastuvõtmise võimekus ning lisati kõikidele võrguettevõtjatele laienev õigus etteteatamata katkestada tarbija võrguühendus lisaks gaasi ebaseadusliku kasutamise avastamisele ka juhul, kui tarbija ei täida hädaolukorras kehtestatud gaasinõudluse kohustusliku vähendamise meetmest tulenevat piirangut või kohustust. Lisaks täpsustati gaasituru ja gaasisüsteemi toimimist hädaolukorras. Täienduste järgi anti Konkurentsiametile võimalus teha ettekirjutus isikule, kes ei täida hädaolukorras kehtestatud gaasinõudluse kohustusliku vähendamise meetmeid või seadusest toodud alustel tarbimise piiramiseks süsteemihalduri antud juhiseid või korraldust või bilansihalduri poolt tema bilansiportfelli kuuluvate mittekaitstud tarbijate gaasiga varustamise piiramise kohustust.

2. Elektrituru toimimine ja regulatsioon

2.1. Elektrivõrgu regulatsioon

2.1.1. Omandiline eraldamine

2013. aasta teises pooles viis Konkurentsiamet Elering AS-i esitatud taotluse põhjal läbi põhivõrguettevõtja nõuetekohasuse hindamise ehk nn sertifitseerimise protsessi. Hindamisel järgis Konkurentsiamet lisaks elektrituruseaduses toodud alustele ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses nr 714/2009 (käsitleb piiriüleses elektrikaubanduses võrkudele juurdepääsu tingimusi) sätestatuid nõudeid. Konkurentsiamet kinnitas ettevõtja nõuetele vastavust 2013. aasta detsembris.

Jaotusvõrguettevõtja peab moodustama eraldi äriühingu ega tohi tegutseda muudel tegevusaladel peale võrguteenuse osutamise, sealhulgas ei tohi tegeleda vabaturu teenuste pakkumisega, kui tarbijate arv on

üle 100 000. Vastav nõue puudutab vaid Eesti Energia AS-i kontserni kuuluvat Elektrilevi OÜ-d, kuna ülejäänud jaotusvõrguettevõtjatel on alla 100 000 tarbija.

Kui jaotusvõrguettevõtjal on alla 100 000 tarbija, on ta kohustatud eristama oma raamatupidamise tegevusalade lõikes alljärgnevalt:

1. võrguteenuse osutamine;
2. elektrienergia müük;
3. mittepõhitegevus.

Samuti on kõik jaotusvõrguettevõtjad, olenemata suurusest, kohustatud pidama oma raamatupidamist samadel printsiipidel nii, nagu oleksid seda kohustatud tegema nendel tegevusaladel tegutsevad erinevad ettevõtjad. Seega jaotusvõrguettevõtja, kes ei pea moodustama eraldi äriühingut, on kohustatud pidama oma raamatupidamist analoogselt äriühinguga ning esitama seejuures raamatupidamise aastaaruandes eraldi bilansi, kasumiaruande, juhatuse tegevusaruande ning muud raamatupidamise seadusega sätestatud aruanded nii võrguteenusele, elektrienergia müügile ning mittepõhitegevusele. Vastav teave tuleb esitada aastaaruandes ning avalikustada. Tegevusalade eristamise kohta peab andma hinnangu audiitor.

Võrdse kohtlemise tagamine

Avatud elektriturul on turuosaliste võrdne kohtlemine äärmiselt oluline, sest elektrivõrk loob monopoolse seisundi. Seega peavad kõik võrguettevõtja tarbijad ühtmoodi saama kasutada elektrivõrku ja võrguettevõtja peab tagama kõikidele müüjatele elektrienergia müümisel võrdsed võimalused.

2019. aastal vastu võetud Euroopa Liidu uus regulatsioon elektriturule nii otsekohalduva määruse kui ka riiklikku seadusandlusesse 2022. aasta märtsis üle võetud direktiivi näol avab elektrituru võimalusi tarbijatele veelgi, võimaldades tarbijatel olla aina enam kaasatud, pakkuda otse erinevatele turgudele oma paindlikust, sealhulgas reserve võrguettevõtjatele, osaleda energiakogukondades ja soodustada hajatootmise kasvu ning energiasalvestusseadmete kasutuselevõttu. Euroopa rohepööre ja tehnoloogia areng, mis avaldub lõppklientide suuremas kaasatuses elektriturgudel ja hajatootmise kasvus, aga ka keerukamas süsteemi juhtimise aspektides, tähendab, et jaotusvõrguettevõtjate roll kasvab ning läheneb põhivõrgule – aina olulisemaks muutub lokaalne süsteemi juhtimine. Sealjuures on turuosaliste võrdse kohtlemise tagamine jaotusvõrguettevõtjate poolt võtmetähtsusega, et soodustada võrgu optimaalset juhtimist ja arengut, turu arengut, uute tehnoloogiate kasutuselevõttu ning võimaldada uute lähenemiste kasutuselevõtust kõige suuremat sotsiaalmajanduslikku kasu.

Vastavalt elektrituruseadusele on kõik jaotusvõrguettevõtjad kohustatud töötama välja tegevuskava, milles nähakse ette teiste elektriettevõtjate ja tarbijate võrdse kohtlemise abinõud ning nende rakendamiseks võrguettevõtja töötajatele pandavad kohustused. Eraldi on sätted süsteemihaldurile (kes on ka põhivõrguettevõtja).

Süsteemihaldur on kohustatud järgima turuosaliste võrdse kohtlemise põhimõtet eesmärgiga saavutada olemasolevate tehniliste ja varustuskindluse nõuete ning muude õigusaktidest tulenevate nõuete raames kogu süsteemi jaoks parim majanduslik tulemus. Seadus rõhutab, et näiteks bilansilepingu tüüptingimuste väljatöötamisel ja bilansienergia hinda kujundades peab süsteemihaldur lähtuma võrdse kohtlemise ja läbipaistvuse põhimõttest. Lisaks on kõik võrguettevõtjad kohustatud jälgima, et võrguga ühendamiseks kehtestatud tehnilised tingimused ning võrguga ühendamise ja tarbimis- või tootmistingimuste muutmise eest võetava tasu arvestamise põhimõtted (liitumistingimused) oleksid läbipaistvad ning järgivad võrdse kohtlemise põhimõtet. Võrgutasude kehtestamisel aluseks võetud kriteeriumid peavad olema läbipaistvad ja järgima võrdse kohtlemise põhimõtet.

Võrdne kohtlemine Elektrilevi OÜ-s

Elektrilevi OÜ uuendab igal aastal võrdse kohtlemise aruannet, mis on avaldatud ettevõtja veebilehel.

Elektrilevi OÜ võrguga ühendatud tarbijate arv on suurem kui 100 000 ning Elektrilevi OÜ ei tohi elektrienergiat toota ega müüa. Seetõttu peab Elektrilevi OÜ hankima üldteenuse osutaja riigihanke korras (elektrituruseadus § 76[1] lg 2). Riigihanke nõue kehtestati 2022. aasta märtsis elektrituruseaduse muudatustega. Varasemalt piisas kui võrguettevõtja nimetas müüja. Elektrilevi OÜ on üldteenuse osutamisel ja avatud tarne ahela katkemisel elektrimüügi osas praegu nimetanud müüjaks Eesti Energia AS-i, kellega kuulub ühte kontserni.

Eesti Energia AS esindab Elektrilevi OÜ-d ka võrgulepingute sõlmimisel, muutmisel ja lõpetamisel ning Elektrilevi OÜ kasutab Eesti Energia AS-i teatud funktsioonide, nagu arveldus, võlahaldus, kõnekeskus jm oma ülesannete täitmiseks. Elektrilevi OÜ ei sõlmi elektrimüügi lepinguid ega lahenda elektrimüügiga seotud küsimusi.

Turuosaliste võrdne juurdepääs mõõtepunkti andmetele ja mõõteandmetele on tagatud elektrituruseaduse § 42[1] alusel loodud andmevahetusplatvormi (edaspidi AVP) kaudu. Elektrilevi OÜ edastab AVP-le õigusaktides ettenähtud andmed, et tagada turuosalistele andmete saamine õigel ajal ja võrdsetel alustel.

2022. aasta märtsis vastu võetud elektrituruseaduse muudatuste alusel ei tohi jaotusvõrguettevõtja enam ka salvestusseadmeid ega elektriautode laadimistaristut omada, kui Konkurentsiamet ei ole andnud selleks eraldi erandit.

Turuosaliste võrdse kohtlemise aspektist on äärmiselt oluline vabade liitumisvõimsuste läbipaistev kommunikeerimine ja liitumistaotluste mittediskrimineeriv menetlemine. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv (EL) 2019/944 toob seejuures artiklis 31 välja, et jaotusvõrguettevõtja ei tohi diskrimineerida eri võrgukasutajaid või võrgukasutajate rühmi, eriti oma sidusettevõtjaid eelistades, ning et jaotusvõrguettevõtja peab andma võrgukasutajatele võrgule tõhusaks juurdepääsuks, sealhulgas selle kasutamiseks, vajalikku teavet.

Positiivse arenguna avaldab Elektrilevi OÜ kaardirakenduse (https://www.elektrilevi.ee/vabad-voimsused) abil sarnaselt põhivõrguettevõtja Elering AS-iga ülevaadet vabade võimsuste olemasolust ja mahtudest alajaamades. Selline lähenemine suurendab võrgule juurdepääsu läbipaistvust ja võimaldab võrgukasutajatel vajalikku teavet hõlpsamalt kätte saada. Samas on võrguettevõtjal äärmiselt oluline jälgida, et vastav teave oleks kogu aeg piisavalt ajakohastatud.

Seoses 2019. aastal vastu võetud Euroopa Liidu uue elektrituru regulatsiooniga, kus direktiiv näeb ette piiranguid jaotusvõrkudele elektrisõidukite laadimistaristu omamiseks, salvestusseadmete omamiseks ning sätestab kindlamad reeglid teenuste ja toodete hankimiseks turupõhiselt, muudeti 2022. aasta märtsis elektrituruseadust ning muu hulgas tutvustati muudatusi, mille alusel ei tohi jaotusvõrguettevõtjad enam omada salvestusseadmeid ega elektriautode laadimistaristut ning peavad riigihanke formaadis hankima turult paindlikkusteenuseid. Arenev elektriturg ja üleminek kliimaneutraalsusele muudab jaotusvõrgud aina olulisemaks turu korralduses osalejaks, eeskätt paindlikkusteenuste kasutajana.

Konkurentsiamet analüüsis Elektrilevi võrdse kohtlemise tegevuskava, milles lisaks turuosaliste võrdse kohtlemise mehhanismide ja põhimõtete kirjeldamisele, käsitletakse ka Elektrilevi OÜ juhtimise

sõltumatuse tagatuse aspekte. Eriti oluline on Elektrilevi kui suurima jaotusvõrgu (turuosa 86,2%[6]) sõltumatuse tagatus just Eesti kontekstis, kus tegemist on ühe väga suurt turuosa omava ettevõttega.

Seoses direktiivi uue nägemusega jaotusvõrgule seatavate piirangute üle, tegi Eesti Energia kontsern Elektrilevi juhtimises ja struktuuris alates 01.01.2021 olulised muudatused. Loodi kontserni täiendav ettevõte, Enefit Connect, kuhu tõsteti ümber enamik Elektrilevi personalist ja ka enamik Elektrilevi varasemast tegevusest. Elektrilevi alla jäi varasemast üle 700 töötajast u 30. Seoses selle suuremahulise muudatusega viis Konkurentsiamet 2022. aastal läbi analüüsi hindamaks Elektrilevi sõltumatust põhjalikumalt.

Analüüsi tulemusena jõudis amet seisukohale, et küsimuses, kas Elektrilevi OÜ on piisavalt läbipaistval määral sõltumatu teistest Eesti Energia AS-i kontserni kuuluvatest ettevõtjatest, on peamiseks n-ö valupunktiks Elektrilevi OÜ juhtimiskeskuse väljaviimine ettevõttest. Lisaks andis jaotusvõrguettevõtja Enefit Connect OÜ-le üle ka paljud muud jaotusvõrguettevõtja põhitegevuse kriteeriumitele vastavad teenused. Ameti hinnangul ei parandanud läbiviidud reform kuidagi ettevõtte sõltumatust ega ühti Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2019/944 eesmärgiga, mis annab selged suunised jaotusvõrkude sõltumatuse tugevdamiseks. Konkurentsiameti hinnangul aitaks Elektrilevi OÜ omandiline eraldamine Eesti Energia AS-i kontsernist kindlasti kaasa Elektrilevi OÜ tegevuse parema läbipaistvuse ja sõltumatuse tagamiseks. Analüüsi tulemustega täpsemalt saab tutvuda ameti kodulehel.[7]

2.1.2. Tehniline funktsioneerimine

Eesti elektrisüsteem kuulub sünkroonselt töötavasse ühendsüsteemi BRELL, mille moodustavad Eestiga vahelduvvooluliine pidi ühendatud naaberriigid Läti ja Venemaa ning omakorda nende naabrid Leedu ja Valgevene. Venemaaga on Eesti ühendatud kolme 330 kV liiniga (kaks liini läheb Narvast Peterburi ja Kingiseppa ning üks liin Tartust Pihkvasse), Läti elektrisüsteemiga ühendab Eestit kolm 330 kV liini (üks on Tartu ja Valmiera, teine Tsirguliina ning Valmieral, kolmas Kilingi-Nõmme ja Riia vahel). Viimane alustas tööd 2020. aasta lõpus. Soomega ühendab Eestit kaks alalisvoolukaablit (EstLink 1 ja EstLink 2).

Põhivõrguettevõtjale kuuluvaid ülekandeliine (110–330 kV) on kokku 5135 km ning jaotusvõrkudele kuuluvaid madal- ja keskpingeliine on kokku 66 126 km.

[6] 2020 seisuga. 2021 toimus koondumine, mille tulemusel liideti Elektrileviga ka Imatra Elekter AS võrgud ja Elektrilevi osakaal suurenes veelgi.

[7] https://www.konkurentsiamet.ee/et/uudised/konkurentsiameti-hinnang-elektrilevi-ou-soltumatusele-ja-vordset-kohtlemist-puudutavale

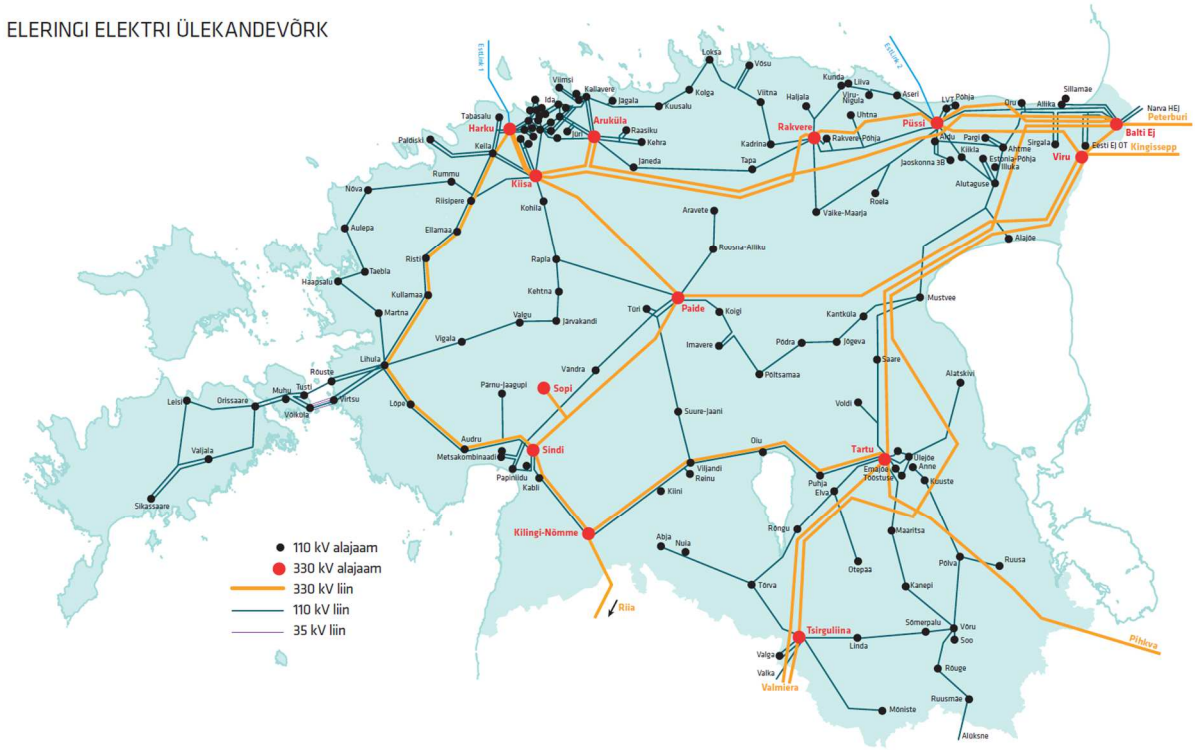

Joonis 2. Eesti elektrisüsteemi kaart (*Elering AS*)

Eestis on põhivõrguettevõtjaks ehk süsteemihalduriks Elering AS. Jaotusvõrguettevõtjaid oli 2022. aasta lõpu seisuga 33. Suurim jaotusvõrguettevõtja on Elektrilevi OÜ, kelle müügimaht oli 2022. aastal 6 779 GWh, ettevõtja turuosa oli müügimahu alusel 86%. Järgnesid VKG Elektrivõrgud OÜ, müügimaht 243 GWh ja turuosa 3%, Imatra Elekter AS, müügimaht 224 GWh ja turuosa 3% ning Loo Elekter AS, müügimaht 90,2 GWh ja turuosa 1%. Ülejäänud 29 jaotusvõrgu müügimaht kokku oli 507 GWh, mis teeb nende turuosaks 7%. 2021. aastal omandas Elektrilevi OÜ Imatra Elektri AS-i ning Elektrilevi turuosa suurenes selle tulemusel 89%-ni[8]. Konkurentsiamet andis pärast analüüsi koondumiseks loa. Tegemist on küll jaotusteenuse turuosa suurenemisega, kuid ametil ei olnud põhjust seda keelata, sest loomulik monopol laiendas oma tegevust teise loomuliku monopoli arvelt. Samas ei omandanud Elektrilevi Imatra elektrijaemüügi osa, sest nimetatud turul valitseb konkurents.

[8] Kuigi 2021. aastal omandas Elektrilevi OÜ Imatra Elekter AS-i, siis praegu on veel tegemist eraldiseisvate äriühingutega.

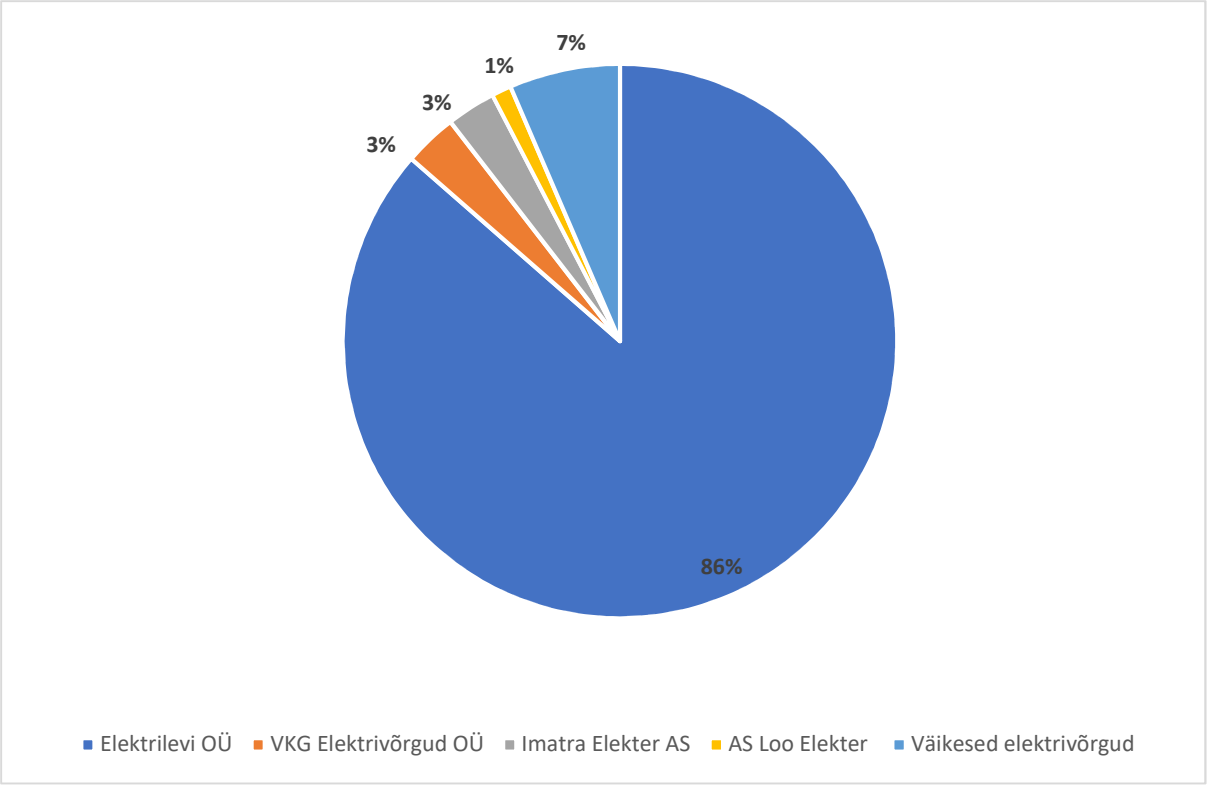

Joonis 3. Jaotusvõrguettevõtjate turuosad protsentides 2022. aastal[9]

Tabel 1. Tehnilise talitluse näitajad (*Konkurentsiameti küsitlus*)

Näitaja	2021	2022
Tiputarbimine, MW	1552 (07.12.2021)	1473 (11.01.2022)
Põhivõrguettevõtjate arv	1	1
Põhivõrguettevõtja võrgu pikkus (km)	5 367	5 135
Jaotusvõrguettevõtjate arv	34	33
Jaotusvõrgu võrgu pikkus (km)	65 800	66 126

Tabeli 1 kohaselt on 2022. aastal tiputarbimine võrreldes 2021. aastaga langenud. Tiputarbimise langemise põhjuseks võib tuua energiakriisi, mis tõi kaasa elektritarbimise langemise.

2.1.3. Elektrivarustuse kvaliteet

Elektrivarustuse kvaliteedinõuete aluseks on elektrituruseadus, mille järgi kinnitab elektrivarustuse kvaliteedinõuded majandus- ja kommunikatsiooniminister. Kvaliteedinõuete täitmine on kohustuslik ning nende rikkumise eest on ette nähtud sanktsioonid. Kvaliteedinõuetes on esitatud nõuded teeninduse kvaliteedile ja lubatud rikkeliste ning plaaniliste katkestuste pikkuse kohta. Konkurentsiamet kontrollib kvaliteedinõuete täitmist, ettevõtjate arvestust kvaliteedinäitajate kohta ning algatab kvaliteedinõuete

[9] 2021 toimus Elektrilevi ja Imatra koondumine.

rikkumise korral väärteomenetluse. Vastavate kvaliteedinäitajate avalikustamine oma veebileheküljel on kohustuslik kõikidele võrguettevõtjatele.

Teeninduse kvaliteedinõuetes on esitatud tähtajad, mille jooksul peab ettevõtja vastava toimingu teostama. Kui varasemalt tuli asjaomasele turuosalisele plaanilisest katkestusest ette teatada vähemalt 2 päeva, siis nüüd tuleb ette teatada vähemalt 2 tööpäeva.

Võrguteenuse kvaliteedi osas on reguleeritud nii riketest põhjustatud (mitteplaanilised) kui ka plaanilised katkestused. Katkestuseks ei loeta elektrivarustuse katkemist kuni kolmeks minutiks. Vastavalt kvaliteedinõuetele on sätestatud tähtajad, mille jooksul tuleb kõrvaldada rikkest põhjustatud katkestused, seejuures on sätestatud tähtajad eraldi suve- ja talveperioodiks. Tabelist 2 on näha ka määruses tehtud muudatused.

Tabel 2. Võrguteenuse kvaliteedinõuded

	Suveperiood aprill kuni september	**Talveperiood oktoober kuni märts**
Põhivõrk		
Lubatud rikkeline katkestus	2 tundi */ 120 tundi **/ 3 päeva sündmuse lõppemisest ***	
Lubatud rikkeline katkestus aastas kokku	150 tundi, alates 01.10.2021 120 tundi	
Jaotusvõrk		
Lubatud rikkeline katkestus	12 tundi / 3 päeva sündmuse lõppemisest ***	16 tundi / 3 päeva sündmuse lõppemisest ***
Lubatud plaaniline katkestus	10 tundi	8 tundi
Lubatud rikkelised katkestused aastas kokku	70 tundi* / 150 tundi**, alates 01.10.2021 50 tundi*/ 100 tundi**	
Lubatud plaanilised katkestused aastas kokku	64 tundi	

Märkused:
* Elektritoide on tagatud kahe või enama 110 kV trafo või liini kaudu.
** Elektritoide on tagatud ühe 110 kV trafo või liini kaudu.
*** Kui katkestuse põhjustas sündmus, mida võrguettevõtja objektiivselt ei suuda ära hoida ega takistada (näiteks loodusõnnetus, liinide projekteerimisnorme ületav tuul või jäide, sõjategevus), tuleb katkestus kõrvaldada 3 päeva jooksul alates selle sündmuse lõppemisest.

Kui ettevõtjad ei täida nimetatud kvaliteedinõudeid, on nad kohustatud kompensatsiooniks vähendama kliendi võrgutasu. Määrad ja kord võrgutasu vähendamise arvutamiseks on sätestatud määruse „Võrguteenuste kvaliteedinõuded ja võrgutasude vähendamise tingimused kvaliteedinõuete rikkumise korral“ §-s 7.

Konkurentsiameti välja töötatud aruandevormi täitmine ning avalikustamine on ettevõtjatele kohustuslik. Seejuures on ettevõtjad kohustatud avalikustama informatsiooni selle kohta, mitmel korral ning mitmes liitumispunktis ei vastanud võrgukvaliteet kehtestatud nõuetele. Samuti tuleb esitada andmed selle kohta, mitmel juhul ei täidetud ettenähtud teeninduse kvaliteedinõudeid.

Andmed võrgu kvaliteedi kohta on avaldatud Konkurentsiameti kodulehel https://www.konkurentsiamet.ee/et/elekter-maagaas/elekter/jarelevalve. Amet võtab neid arvesse võrgutasude hinnamenetluste käigus.

Eesti elektrivõrkude töökindlus on küll tõusnud, kuid samas on võrgud endiselt ilmastikust sõltuvad ning ekstreemsetes ilmastikutingimustes kannatab võrkude töökindlus. Sealjuures on oluline fakt, et Eestis pole toimunud kordagi täielikku süsteemi kustumist, mis näitab eelkõige Eleringi head tööd. Elektri jaotusvõrkude puhul on võimalik saavutada töökindluse tõus suuremahuliste investeeringute kaudu, kuid sellega kaasneks ka võrgutasude märkimisväärne kasv.

Ülevaade kvaliteedinormide täitmisest 2022. aastal on kokkuvõtvalt esitatud tabelis 3. Jaotusvõrkude kõigist rikkelistest katkestustest ei vastanud kvaliteedinormile 1,4%. Põhivõrgu rikkelistest katkestustest vastasid 2022. aastal kõik kvaliteedinormile.

Tabel 3. Võrguteenuse kvaliteedinormidele vastavus 2022. aastal (*Konkurentsiameti teabepäring*)

Katkestused	Maksimaalne aeg			KOKKU jaotusvõrgud			Elering AS, põhivõrk		
	Põhivõrk	Jaotusvõrk		Kokku	mitte-vastavuses VKN-le	vastavuses VKN-le	Kokku	mitte-vastavuses VKN-le	vastavuses VKN-le
		1.aprill-30.sept	1.okt - 31.märts						
Vääramatust jõust (nt loodusõnnetus) põhjustatud rikkeliste katkestuste arv VKN § 4 (3)	3 päeva alates sündmuse lõppemisest			33 372	117	33 255	0	0	0
Riketest põhjustatud katkestuste arv VKN § 4 (4;5) (va punktis 1.1 nimetatud katkestused ja (4[1]) katkestused)	2 tundi, kui toide kahe või enama 110kV trafo või liini kaudu	12 tundi	16 tundi	1 198 270	19 809	1 178 475	8	0	8
	120 tunni jooksul (kui toide tagatud ühe 110 kV trafo või liini kaudu)	72 tunni jooksul (kui toide tagatud ühe 110 kV trafo või liini kaudu)							
Tarbimiskohtade arv, kus aastane summaarne riketest põhjustatud katkestuste kestus ületas normi VKN § 4 (6, 6[1])	150 tundi, alates 01.10.2021 120 tundi	50 tundi (kuni 100 tundi, kui toide on ühe 110 kV trafo või liini kaudu)			4 110			0	
Plaaniliste katkestuste arv VKN § 4 (7)	kuni 10 tundi ajavahemikus 1. aprillist kuni 30. septembrini ja kuni 8 tundi ajavahemikus 1. oktoobrist kuni 31. märtsini	10 tundi	8 tundi	324 481	575	323 903	31	0	31
Tarbimiskohtade arv, kus plaaniliste katkestuste aastane summaarne kestus ületas normi VKN § 4 (8)	64 tundi	64 tundi			91			0	

Põhivõrguettevõtjaga uue võrguühenduse loomisele ja piiriüleste võrguühenduste remondile kuluv aeg

Elektrivõrguga liitumine on reguleeritud elektrituruseaduse § 42 lõike 2 alusel välja töötatud ja Vabariigi Valitsuse määrusega nr 184 kehtestatud võrgueeskirjaga. Põhivõrguga liitumiseks tuleb Elering AS-ile esitada liitumistaotlus, mille alusel väljastatakse taotlejale 90 päeva jooksul liitumispakkumine. Juhul, kui klient soovib liituda piirkonnas, kus võrguettevõtja võrgus puudub vajalik edastamisvõimsus, ning klient ei aktsepteeri liitumispakkumist koos võrgu ümberehituse või tugevdamise kuludega, teatab võrguettevõtja liitumise võimatusest olemasoleva võrguga kliendile ja Konkurentsiametile 30 päeva jooksul kliendilt liitumistaotluse saamisest arvates. Juhul, kui taotluses esitatud andmed on puudulikud või ei vasta nõuetele, teatab võrguettevõtja sellest kliendile 10 tööpäeva jooksul liitumistaotluse saamisest ning kliendil on 15 tööpäeva aega arvates võrguettevõtjalt vastava teate saamisest viia oma taotlus nõuetega vastavusse. Liituja elektripaigaldise võrguga ühendamiseks või tarbimis- või tootmistingimuste muutmiseks sõlmib võrguettevõtja liitujaga liitumislepingu.

Elektrituru toimimiseks on vajalik, et turuosalised omaksid varakult andmeid elektriühenduste võimsuse ja võimalike katkestuste kohta. Põhivõrguettevõtja on kohustatud avalikustama teabe piiriüleste edastamisvõimsuste kohta ja piirangud edastamisvõimsusele seoses kavandatud seisakute ja remonttöödega. Tabelis 4 on toodud Elering AS-i esitatud andmed aastatel 2018–2021 võrkudevaheliste ühenduste katkestustele kulunud ajaliste kestvuste kohta. Elektrivõrgu katkestused tulenevad peamiselt võrgu remondi, arendus- ning hooldustöödest ja võrgu riketest (tingitud vanadest ja amortiseerunud liinidest, esinenud tormidest).

Tabel 4. Elering AS-i võrkudevaheliste ühenduste katkestustele kulutatud aeg

Liin	Katkestuse kestus (tunnid), 2019	Katkestuse kestus (tunnid), 2020	Katkestuse kestus (tunnid), 2021	Katkestuse kestus (tunnid), 2022
L301 Tartu - Valmiera	257	81,32	964,92	8760
L354 Tsirguliina - Valmiera	797	102	373,02	33
L358 Tartu - Pihkva	566	242,53	328,95	397
L373 Eesti EJ - Kingissepp	135	151,1	538,74	604
L374 Balti AJ - Leningradskaja	120	51,74	1189,86	217
L677 Tsirguliina - Valka	579	372	265,25	2483
L683 Ruusmäe - Aluksne	71	362	127,14	162
LN3	0	0,00	0	0
Kokku	**2525**	**1 362,69**	**3 787,88**	**12 656,00**
s.h naabersüsteemide tellimus	1305	996,07	2913,81	1309
Estlink 1	139	219,59	58,01	421,17
Estlink 2	218	220,53	504,48	48,98
s.h naabersüsteemide tellimus			557,12	
Kokku kõik võrkudevahelised katkestused	**2882,00**	**1802,81**	**4350,37**	**13126,15**

2022. aastal oli vahelduvvoolu liinidel rohkem planeeritud katkestustunde kui varasematel aastatel. See on tingitud eeskätt võrgu arendustest seoses Kesk-Euroopa võrguga sünkroniseerimise ettevalmistamiseks (toimus liini Tartu-Valmiera rekonstrueerimine).

Konkurentsiamet viis aastatel 2022–2023 läbi järelevalvemenetluse Elektrilevi OÜ tegevuse suhtes seoses võrguühenduse ulatusliku katkestusega Saare maakonnas ajavahemikul 08.12–16.12.2022[10]. Järelevalvemenetluse tulemusena ei tuvastanud Konkurentsiamet seadusenõuete rikkumist, kuid selgus, et võrguteenuse kvaliteedinõuete määrusest tulenevaid elektrikatkestuse lubatud kestuse nõudeid ei suutnud Elektrilevi täita kokku 1100 kliendi tarbimiskohas, kellel Elektrilevi vähendas võrgutasusid kokku 28 512 € ulatuses.

Konkurentsiamet on seisukohal, et selle juhtumi puhul puudus võrguettevõtjal piisav planeerimisvõimekus, et likvideerida esinenud suuremahulisi rikkeid. Piisav planeerimisvõimekus, sh kaardistades eelnevalt eritehnikat ja -kompetentse omavaid osapooli, andnuks võimaluse taastada elektrienergia varustus Saare maakonnas tunduvalt kiiremini. Kuna 35 kV pingeastmega liinid on Saaremaa mõistes olulised tarbijate elektrivarustuse kindluse tagamisel on Konkurentsiamet seisukohal, et liinidele ohtu kujutavad puud liini kaitsevööndis tuleks eemaldada ning seejuures on oluline Elektrilevi tegevus järelevalve tõhustamisel (näiteks droonide kasutamine), et tuvastada ja seejärel likvideerida liinidele ohtlikud puud.

Jaotusvõrgu seisukohalt on oluline rikete vähendamise vaates ilmastikutundliku paljasjuhtme osakaalu vähendamine ja järk-järgult elektrivõrgu ilmastikukindlaks muutmine, mille eelduseks on investeeringukavades suuremas mahus ette näha ilmastikukindlate liinide rajamist. Samas on oluline tagada ka tarbijatariifide stabiilsus, millest johtuvalt võrgu töökindluse taseme tõstmise mõju võrgutasudele ei tohi olla üle inflatsiooni taseme. Seoses eeltooduga on Elektrilevil ELTS § 66 lg 10 kohaselt kohustus esitada võrgu arengukava koos kavandatavate investeeringutega järgmiseks viieks kuni kümneks aastaks Konkurentsiametile.

Lisaks tuvastas Konkurentsiamet, et Elektrilevi ja tema partnerite (ettevõtted, kes likvideerivad elektrikatkestusi) lepingutes puuduvad selged nõuded, mis tagavad, et Elektrilevi suudaks seadusest tulenevaid kohustusi täita. Amet on seisukohal, et lepingutes tuleb sätestada selged nõuded, sh kontrollmehhanismid, kuidas tegeletakse rasketest ilmaoludest tekkinud elektrikatkestusega.

Elektrilevi kasutab olulises osas tema kui võrguettevõtja seadusest tulenevate ülesannete täitmiseks partnerite teenuseid. Elektrileviga samasse kontserni kuuluv Enefit Connect tegeleb elektrikatkestuste likvideerimise operatiivjuhtimisega ning Enefit Connecti vastutusalas on nii sisemiste ressursside kui ka partnerite ressursside kaasamine rikete lokaliseerimiseks ja likvideerimiseks lähtuvalt kriisi vajadusest. Sõltumata sellest, missugust ärimudelit kasutatakse, vastutab oma teeninduspiirkonna jaotusvõrgu käitamise, hoolduse, arendamise nagu ka elektrikatkestuste kõrvaldamise eest Elektrilevi. Ka on Konkurentsiamet seisukohal, et Elektrilevi peab kriitiliselt üle vaatama enda ärimudeli seoses Enefit Connectist teenuste sisse ostmisega ning strateegilised teenused (näiteks elektrivõrgu juhtimiskeskuse teenus) peavad olema tagatud Elektrilevi siseselt.

2.1.5. Võrgule juurdepääs ja võrguteenuse hinnaregulatsioon

Elektrituruseadusest lähtuvalt rakendatakse regulatsiooni ühetaoliselt kõikidele võrguettevõtjatele, olenemata nende suurusest. Eestis oli 2022. aastal 33 jaotusvõrguettevõtjat ja üks põhivõrguettevõtja.

Konkurentsiamet kooskõlastab eraldi alljärgnevad võrgutasud ning metoodikad:

- võrguteenuse tasud (edastamise ja võrguühenduse kasutamise võimaldamise tasu);

10 https://www.konkurentsiamet.ee/sites/default/files/av_jarelevalvemenetluse_aruanne_elektrilevi_ou_tegevuse_suhtes_seoses_vorguuhenduse_katkestustega_saare_maakonnas.pdf

- võrguettevõtja osutatavad lisateenused (näiteks peakaitsme vahetus või plommimine tarbija juures jt teenused);
- liitumistasu arvutamise metoodika;
- bilansienergia hinnametoodika.

Kooskõlastamisele ei kuulu bilansienergia hind ning tasu elektrienergia transiidi eest, kuid ametil on kohustus kontrollida nimetatud tasude põhjendatust ehk rakendada nn *ex-post* regulatsiooni.

Kuigi määruse (EÜ) nr 2019/943 artikkel 18 punkt 3 lubab ka tootjatelt võtta ülekandetasu, ei ole Eestis seda võimalust seni rakendatud.

Hindade kooskõlastamine toimub vastavalt ettevõtja taotlusele ehk vastavalt seadusele on ettevõtjal alati võimalus esitada taotlus uute võrgutasude kooskõlastamiseks. Uued võrgutasud tuleb kooskõlastada juhul, kui ettevõtja leiab, et kooskõlastuse aluseks olnud kulud, kapitalikulu ja põhjendatud tulukus ei taga enam võrgutasude vastavust elektrituruseaduses § 71 nimetatud nõuetele. Vajadusel on Konkurentsiametil õigus kontrollida, kas kehtivad võrgutasud vastavad seadusele. Selleks, et tagada võrguettevõtjatele võimalus seada pikaajalisi eesmärke ning kavandada võrguettevõtja tööd ja täita seaduses seatud kohustusi, vaatab Konkurentsiamet hinnamenetluse käigus üle võrguettevõtja investeeringud.

Konkurentsiameti metoodilised juhendid „Elektrienergia võrgutasude arvutamise ühtne metoodika“[11], ja „Juhend kaalutud keskmise kapitali hinna leidmiseks“[12] on avaldatud ameti kodulehel.

Kuna põhivõrguettevõtjatel tekib lisakulu/tulu tulenevalt transiidist, siis on EL-i riikide põhivõrguettevõtjate vahel moodustatud nn kompensatsioonifond (ITC fond), millesse panustavad kõik põhivõrguettevõtjad ning sellest kompenseeritakse vastavalt transiidis osalevate põhivõrkude kulud. Muu hulgas sätestab määruse (EÜ) nr 2019/943 artikkel 4 punkt 3, et võrgutasude kehtestamisel võetakse arvesse maksed ja laekumised, mis tulenevad põhivõrguettevõtjate vahelisest hüvitusmehhanismist[13]. Kuna eelnimetatud määruse täitmine on Eestile kohustuslik, võtab Konkurentsiamet põhivõrguettevõtjale võrgutasude kooskõlastamisel arvesse ka nimetatud hüvitismehhanismist tulenevaid kulusid.

Põhivõrguettevõtja võrguteenuse hinnaregulatsioonis on arvestatud piiriüleste võrkude ühendusest saadavaid ülekoormusetulusid.

2022. aastal kooskõlastatud elektri võrgutasud

2022. aastal kooskõlastati elektri võrgutasusid 12 võrguettevõtjal, neist neljal ettevõtjal kooskõlastati võrgutasu muutus vaid muutuvkulude (võrguteenuse ostukulu ja/või võrgukadude katteks ostetava elektrienergia ostukulu) muutuse tõttu. Enamikel võrguettevõtjatel kooskõlastati võrgutasud rohkem kui ühel korral 2022. aasta jooksul, mis oli tingitud peamiselt võrgukadude katteks ostetava elektrienergia hinna olulisest kallinemisest. Eelneva tõttu olid ka võrgutasude muutused tavalisest järsemad – näiteks suurimal jaotusvõrguettevõtjal Elektrilevi OÜ-l kasvasid aasta jooksul mitmel korral kooskõlastatud võrgutasud kokku keskmiselt ligikaudu 30%. Võrgutasude muutused on sarnases suurusjärgus olnud ka mitmel teisel võrguettevõtjal.

Elektrivõrguga liitumise tasud

[11] https://www.konkurentsiamet.ee/sites/default/files/3_2_elektrienergia_vorgutasude_arvutamise_uhtne_metoodika.pdf

[12] https://www.konkurentsiamet.ee/sites/default/files/juhend_kaalutud_keskmise_kapitali_hinna_ar.pdf

[13] Inglise keelses määruses on kasutusel termin *Inter-Transmission System Operator Compensation Mechanism*. Levinud ka lühend *ITC*.

Elektrivõrguga liitumine on reguleeritud elektrituruseaduse § 42 lõike 2 alusel välja töötatud ja Vabariigi Valitsuse määrusega nr 184 kehtestatud võrgueeskirjaga. Võrgueeskirja 5. peatükk sätestab nõuded kliendi elektripaigaldise võrguettevõtja elektrijaotusvõrguga ühendamiseks. Põhivõrguga liitumiseks tuleb Elering AS-ile esitada liitumistaotlus, mille alusel väljastatakse taotlejale 90 päeva jooksul liitumispakkumine. Jaotusvõrguettevõtja teeb liitumispakkumuse 30 päeva jooksul alates taotluse saamisest või põhivõrguettevõtja vajaliku toimingu teostamisest.

Liitumispakkumine peab sisaldama kliendile kuuluva elektripaigaldise liitumis- või mõõtepunkti asukohta, liitumistasu suurust ja tasu kujunemise kalkulatsiooni, võrguga ühendamise tingimusi ning liitumislepingu muutmise või lõpetamise tingimusi. Põhivõrguga liitumise tasu määratakse kulupõhiselt vastavalt võrgueeskirjas toodud põhimõtetele. Võrguga ühendamise eest võetavat liitumistasu arvutades lähtutakse ühendamiseks tehtud põhjendatud kulutustest. Liitumistasu hulka arvatakse uue tarbimisvõimsuse ühendamiseks või olemasolevate tarbimistingimuste muutmiseks vajalikud ja põhjendatud kulud, sealhulgas uute elektripaigaldiste ehitamise ja olemasolevate elektripaigaldiste ümberehitamise kulud. Siinkohal on oluline, et jaotusvõrguga liitumise tasu arvutatakse vastavalt Konkurentsiametiga kooskõlastatud liitumistasu arvutamise metoodikale. Metoodika koostamiseks on Konkurentsiamet avaldanud oma veebilehel metoodilise juhendi „Juhend elektrivõrgu liitumistasu ning tarbimis- või tootmistingimuste muutmise tasu metoodika kooskõlastamiseks“.

24.11.2022 kooskõlastas amet Elektrilevi OÜ liitumislepingu tüüptingimuste muudatused. Muudatustega sätestati, et liitujal on õigus liitumislepingus kokkulepitud tingimustel võrguühendust hakata kasutama 3 aasta jooksul alates võrguühenduse valmimisest. Pärast kolme aasta möödumist ei ole võrguettevõtjal enam kohustust liitujale liitumislepingus kokkulepitud tingimustel võrguühendust tagada. Täienduse eesmärgiks oli, et olemasolev vaba võrguressurss leiaks maksimaalses võimalikus ulatuses tarbijate poolt ka rakendamist.

Samuti täpsustati tingimuste sõnastust selliselt, et see reguleeriks liitumislepingu täitmiseks tehtud põhjendatud kulutuste hüvitamist nii liituja kui ka võrguettevõtja poolt liitumislepingu lõpetamisel.

Konkurentsiamet viis 2022. aastal läbi järelevalvemenetluse Elektrilevi OÜ tegevuse suhtes seoses võrguteenuse osutamisest keeldumisega Hiiumaal[14]. Järelevalvemenetluse tulemusena leidis Konkurentsiamet, et Elektrilevi peab vaatamata võrgupiiratuse tekkimisele Hiiumaal siiski liitumispakkumisi väljastama ning soovitas lisaks kulupõhistele liitumispakkumistele pakkuda liitujatele ka paindliku liitumise võimalust, mis võtaks arvesse võrgu teatud piiratuse. Seda eriti piirkondades, kus kulupõhine liitumine on väga kallis nagu Hiiumaal. Seejuures on amet soovitanud Elektrilevil tegeleda kiirendatud korras tootmismoodulite kaugjuhtimise ning võrgu režiimist tuleneva tootjate juhtimise funktsionaalsuse võimekuse väljaarendamisega. Amet on välja toonud, et lisaks tarbimissuunalisele prognoosile ja rikkestatistikale on oluline võrku arendades arvesse võtta ka hajatootmise kasvuprognoosi ning võrgu paindlikkuse, sh tarbimise juhtimise olemasolu ja kasutatavuse võimekust ning soovituslikult prognoosid võrgu arenguks, sh hajatootmise prognoosi, vaadata Elektrilevil üle pidevalt (vähemalt iga aasta) ja vajadusel ajakohastada.

Lisaks on Konkurentsiamet Elektrilevi tähelepanu juhtinud asjaolule, et Elektrilevi peaks viivitamatult alustama riigihanke läbiviimisega hankimaks võrgust paindlikkusteenuseid ja/või tugiteenuseid vastavalt ELTS § 66^2 ja § 66^3 -le, et leevendada võrgu piiratuse olukorda ja tõhustada võrgu toimimist ning soovitanud Elektrilevil alustada ELTS-i § 66 lõike 8 ja 9 aluse võrgu arengukava koostamisega ja võtta seal arvesse ka paindlikkusteenuste kasutamist seaduses nõutud korras.

[14] https://www.konkurentsiamet.ee/et/uudised/elektrilevi-kohustatud-hiiumaal-liitumispakkumisi-valjastama

Amet soovitas ka järelevalvemenetluse tulemusena leida Elektrilevil võimalus kiirendada võrgu arendust piirkondades, kus on tekkinud probleemid hajatootmise võimekuse lisamisega, sh Hiiumaal, et vältida olukorra süvenemist kus vaatamata riiklikule rohepöörde ootusele on tekkinud turutõrked taastuvenergia võimsuste lisamiseks isegi väga väikeses mahus (näiteks kodutarbijate katusele paigaldatavate päikesepaneelide osas). Siiski võrgutasu ei tohi sellest ebaproportsionaalselt kasvada ja investeeringud võrgutasust, eriti lokaalse mõjuga võrgutugevdused, peavad olema sotsiaalmajanduslikult põhjendatud. Seejuures tõi amet välja, et hajatootmise eesmärk on energiasääst ja süsiniku jalajälje vähendamine ehk parim on elektrit maksimaalselt kohapeal toota-tarbida. Seega lisaks lokaalsetele võrgutugevdustele tuleb kaaluda alternatiivseid investeeringuid võrgu juhtimise paindlikkuse suurendamiseks. Lisaks luua võimalused ELTS §12[2] sätestatud energiakogukondade tekkeks, et arendada piirkondlikku võrgujuhtimist, eesmärgiga suurendada hajatootmise võimekuse lisamist probleemsetes võrgupiirkondades. Energiakogukondade peamine eesmärk on rahalise kasumi asemel anda keskkonnaalast, majanduslikku või sotsiaalset kasu oma liikmetele või vastavale piirkonnale ehk energiakogukondade raames kasutataks hajatootmist eeskätt kogukonna elektritarbimise katmiseks. Selline lähenemine võimaldab piirata energiakogukondade probleemsetesse võrgupiirkondadesse antavat tootmissuunalist võimsust.

2.1.6. Bilansiteenused

Elektrituruseaduse ning võrgueeskirjaga on detailselt sätestatud bilansivastutuse regulatsioon, mille kohaselt on iga turuosaline vastutav oma bilansi eest. Põhivõrk vastutab kogu süsteemi bilansi eest ning turul võivad tegutseda mitmed bilansihaldurid. Bilansi tasakaalustamiseks ostab või müüb põhivõrk bilansienergiat. Bilansienergia hinna arvutamise metoodika ning bilansilepingu tüüptingimused, samuti reguleerimislepingu tüüptingimused tuleb eelnevalt kooskõlastada Konkurentsiametiga. Bilansienergia hinna kujundamisel on põhivõrk kohustatud ostma või müüma elektrienergiat kõige soodsama võimaliku hinnaga.

Alates 01.01.2017 on kõik tarbimiskohad varustatud kauglugemist võimaldavate seadmetega ning kogu mõõtmise korraldus toimub *on-line*-põhimõttel. Bilansi selgitamiseks vajalikud mõõdetud tarned kogutakse mõõtepunktidest, mille edastavad Andmelattu kõik Eestis tegutsevad võrguettevõtjad.

Alates 01.01.2018 rakendatakse Eesti, Läti ja Leedu elektrisüsteemides koordineeritud bilansijuhtimist. Eestit, Lätit ja Leedut vaadeldakse ühtse bilansipiirkonnana ning üks Balti süsteemihalduritest vastutab kogu Baltikumi summaarse bilansi tasakaalustamise eest. Koordineeritud bilansipiirkonna eesmärk on suurendada elektrisüsteemi juhtimise kuluefektiivsust, sh vähendada Baltikumi süsteemivälist ebabilanssi.

Vastavalt elektrituru toimimise põhimõtetele peab iga turuosaline tagama, et tema võrku antud ja/või ostetud elektrienergia kogus oleks igal kauplemisperioodil võrdne tema poolt võrgust võetud ja/või müüdud elektrienergia kogusega. Väiketarbijate bilansi eest vastutab jaotusvõrguettevõtja. Suurima bilansihaldurina pakub teenust Eesti Energia AS, kelle kõrval tegutseb veel üksteist bilansihaldurit. Eestis registreeritud elektri bilansihaldurid on järgnevad:

- Alexela AS
- Axpo Nordic AS
- Eesti Energia AS
- Electric Terminal OÜ
- Elektrum Eesti OÜ
- Energynet SIA
- Fusebox OÜ
- Gren Eesti AS
- Nordic Power Management OÜ
- Olerex AS
- Scener OÜ

- SIA AOX Trade

2019. aastal kooskõlastas Konkurentsiamet Elering AS-i bilansilepingu tüüptingimused, reguleerimislepingu tüüptingimused ja elektrisüsteemi bilansi tagamise ehk tasakaalustamise eeskirjad. Need on leitavad Konkurentsiameti kodulehel https://www.konkurentsiamet.ee/et/elekter-maagaas/elekter/tuuptingimused.

Bilansienergia hinna arvutamise metoodika

2020. aasta lõpus kooskõlastas Konkurentsiamet Elering AS-i bilansienergia hinna arvutamise metoodika rakendumisega alates 01.01.2021. Bilansiteenuse hinna arvutamise ühtne metoodika on leitav Elering AS-i kodulehelt https://elering.ee/sites/default/files/2020-06/Bilansiteenuse%20hinna%20arvutamise%20%C3%BChtne%20metoodika_2020.pdf.

Praegu kehtivad administratiivkulu komponendid on leitavad Elering AS-i kodulehel https://elering.ee/bilansihaldus#tab2.

2.1.7. Piiriülesed küsimused

Eestil on naaberriikidest elektriühendused Venemaa, Läti ja Soomega. Eesti elektrisüsteemi kaart on toodud joonisel 2. Balti riikide ja Venemaa loodeosa elektrisüsteemi kaart on toodud joonisel 4. Samas tuleb märkida, et Soome kuulub põhjamaade elektrisüsteemi Nordel, mis ei ole sünkroniseeritud Venemaa ja Balti riikide elektrisüsteemide ühendusega BRELL, kuhu kuulub Eesti.

Joonis 4. Balti riikide ja Venemaa loodeosa elektrisüsteemi kaart (*Elering AS*)

Eestil on kolm 330 kV vahelduvvoolu õhuliini ühendust Venemaaga ning kolm 330 kV õhuliini Lätiga maksimaalse võimsusega suunal EE->LV 1447 MW ja suunal LV->EE 1259 MW. Eesti-Läti kolmas liin valmis 2020. aastal ja tõstis seejuures võimsusi märkimisväärselt. Varem oli suunal EE->LV maksimaalne

ülekandevõimsus 1000 MW ja suunal LV->EE 879 MW. Soomega on alalisvooluühendusi kaks (350 MW EstLink 1 ja 650 MW EstLink 2). Olenevalt elektrivõrgus aset leidvatest remonttöödest ja välisõhutemperatuurist, võib Eesti ja Läti vaheline ülekandevõimsus väheneda. Võimsused, mida on maksimaalselt võimalik importida ja eksportida, sõltuvad ühelt poolt liinide tehniliselt läbilaskevõimest ja teiselt poolt režiimiarvutuste käigus välja selgitatud süsteemi stabiilsuse piirist. Kumb neist kahest on väiksem, määrab lõpliku piirangu.

Euroopa Liidu õigusaktidest tulenev regulatsioon ja selle rakendamine

CACM-i regulatsioon[15]
Ülekandevõimsuse arvutamise ja jaotamise reegleid puudutavad metoodikad tulenevad komisjoni määrusest (EL) 2015/1222, 24. juuli 2015, millega kehtestatakse võimsuse jaotamise ja ülekoormuse juhtimise suunised (CACM).
CACM-ist tulenevaid üleeuroopalisi, regionaalseid ega riiklike uusi metoodikaid 2022. aastal arutlusel ei olnud.

FCA regulatsioon[16]
Võimsuse piirkonnaülese jaotamise kohta forvardturul puudutavad metoodikad tulenevad komisjoni määrusest (EL) 2016/1719, 26. september 2016, millega kehtestatakse võimsuse jaotamise forvardturu eeskiri (FCA):
FCA-st tulenevad metoodikad, mis olid 2022. aastal arutlusel

1. Pakkumispiirkonna piiril väljaantavate piirkondlikult kujundatud pikaajaliste ülekandeõiguste kohta Balti võimsusarvutuse alas pikaajaliste ülekandeõiguste piirkondlik kujundus vastavalt artiklile 31.
   Konkurentsiamet tegi 15.09.22 otsuse nr 7-26/2022-001 andes kooskõlastuse antud metoodikale.
2. Balti võimsusarvutuse ala piirkondlik spetsiifiline lisa vastavalt artikkel 52 lõikele 3.
   Konkurentsiamet tegi 15.09.22 otsuse nr 7-26/2022-002 andes kooskõlastuse antud lisale.
3. Kahepoolne metoodika ettepanek piirkonnaülese võimsuse jagamiseks pikkade ajavahemike korral Eesti-Soome pakkumispiirkonna piiril kohta vastavalt artikkel 16 lõikele 1.
   Konkurentsiamet andis heakskiidu 15.09.2022 kirjaga nr 7-25/22-0171-351-2.

SOGL-i regulatsioon[17]
Elektri ülekandesüsteemi käidueeskirja puudutavad metoodikad tulenevad komisjoni määrusest (EL) 2017/1485, 2. august 2017, millega kehtestati elektri ülekandesüsteemi käidueeskiri (SOGL).
SOGL-ist tulenevaid üleeuroopalisi, regionaalseid ega riiklikke uusi metoodikaid 2022. aastal arutlusel ei olnud.

EBGL-i regulatsioon[18]
Elektrisüsteemi tasakaalustamise eeskirja puudutavad metoodikad tulenevad komisjoni määrusest (EL) 2017/2195, 23. november 2017 (EBGL).
EBGL-ist tulenevad regionaalsed metoodikad ja otsused, mis olid 2022. aastal arutlusel

1. Metoodika iga võimsusarvutusala piirkonnaülese võimsuse turupõhiseks jaotamiseks kooskõlas EB artikli 41 lõikega 1 (MB-CZCA ettepanek)

[15] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32015R1222
[16] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2016.259.01.0042.01.ENG
[17] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017R1485
[18] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017R2195

18.12.2019 esitas Elering AS metoodika Konkurentsiametile kooskõlastamiseks.
18.06.2020 esitasid piirkonna reguleerivad asutused TSO-dele taotluse metoodikat täiendada.
28.08.2020 esitas Elering AS Konkurentsiametile täiendatud metoodika ettepaneku kooskõlastamiseks.
30.10.2020 esitasid piirkonna reguleerivad asutused TSO-dele teise taotluse metoodikat täiendada.
30.12.2020 esitas Elering AS Konkurentsiametile teise täiendatud metoodika ettepaneku kooskõlastamiseks.
Kuna piirkonna reguleerivad asutused ei saavutanud ühist kokkulepet metoodika osas, siis 26.02.2021 edastati ACER-isse otsuse tegemiseks.
16.08.2021 tegi ACER otsuse nr 10-2021, millega nägi muu hulgas ette, et TSO-d on kohustatud esitama aasta jooksul metoodika täienduse.
Metoodika on avaldatud ACER-i kodulehel https://www.acer.europa.eu/sites/default/files/documents/Individual%20Decisions_annex/ACER%20Decision%2010-2021%20on%20the%20Baltic%20CCR%20methodology%20for%20market-based%20allocation%20-%20Annex%20I_0.pdf.
03.08.2022 kirjaga taotlesid piirkonna TSO-d vastavatelt reguleerivatelt asutustelt metoodika esitamise tähtaja pikendamist kolme kuu võrra.
31.08.2022 kirjaga pikendasid piirkonna reguleerivad asutused metoodika esitamise tähtaega TSO-dele kolme kuu võrra ning uueks tähajaks seati 13.11.2022.
13.11.2022 esitas Elering AS Balti koordineeritud võimsusarvutuse ala TSO-de täiendatud metoodika Konkurentsiametile kooskõlastamiseks.
12.05.2023 jõudsid kõik asjaomased reguleerivad asutused kokkuleppele TSO-dele esitatava taotluse metoodika täienduste osas.
16.05.2023 esitasid piirkonna reguleerivad asutused TSO-dele taotluse metoodikat täiendada.

ER NC regulatsioon[19]
Elektrivõrgu hädaolukorra ja taastamise eeskirja puudutavad metoodikad tulenevad komisjoni määrusest (EL) 2017/2196, 24. november 2017, millega kehtestatakse elektrivõrgu hädaolukorra ja taastamise eeskiri (ER NC)**.**
2022. aastal ER NC-st tulenevaid uusi metoodikaid ei arutatud.

IME regulatsioon[20]
Elektrienergia siseturgu puudutavad metoodikad tulenevad Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest (EL) 2019/943, 5. juuni 2019 (IME (Internal Market Electricity) regulatsioon).
IME-st tulenevad üleeuroopalised/regionaalsed metoodikad ja otsused 2022. aastal arutlusel ei olnud.

Määrus 2019/941[21]
Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2019/941, 5. juuni 2019 käsitleb ohuvalmidust elektrisektoris. Määruse eesmärk on tagada, et kõik liikmesriigid võtaksid kasutusele asjakohased vahendid elektrikriisiolukordade ennetamiseks, nendeks valmistumiseks ja juhtimiseks.

Elektrisüsteemi andmete avalikustamine

Süsteemihaldurite arvutatud piiriüleste ülekandevõimsuste andmed ning süsteemile seatud piirangud, nende põhjused ja mõju elektrisüsteemile ning katkestused tuleb avaldada lähtuvalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EL) nr 1227/2011, 25. oktoober 2011, energia hulgimüügituru terviklikkuse ja läbipaistvuse kohta (REMIT-i regulatsioon), mis seab nõuded avaldada turuinfo võimalikult kiiresti,

[19] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017R2196
[20] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R0943&from=EN
[21] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2019.158.01.0001.01.ENG

läbipaistvalt ja üheselt mõistetavalt. Balti ja Põhjamaade elektrisüsteemi puudutavad ülekandevõimsuste andmed avalikustatakse TSO-de poolt REMIT-i alusel kiirete turuteadetena (UMM) elektriturukorraldaja Nord Pooli veebilehel, kiirete turuteadete portaalis https://umm.nordpoolgroup.com/#/messages?publicationDate=all&eventDate=all.

Elektrisüsteemi andmete avalikustamist reguleerib täiendavalt REMIT-i regulatsioonile ka komisjoni määrus (EL) nr 543/2013, 14. juuni 2013, mis käsitleb elektriturgudel andmete esitamist ja avaldamist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 714/2009 I lisa. Vastava regulatsiooni alusel avalikustatakse elektrisüsteemi puudutavad andmed üleeuroopalisel läbipaistvuse platvormil, mis on leitav veebilehel https://transparency.entsoe.eu/.

Vastavalt määruse (EÜ) nr 2019//943 artiklile 50 on Elering AS oma veebilehel (http://www.elering.ee) avaldanud eelnimetatud vaba võimsuse jagamise reeglid ja kokkulepped. Samuti on avaldatud info kasutusel oleva edastamisvõimsuse, kasutatud üldvõimsuse, nõudluse ja tootmise kohta, esitades tegelikud andmed ja prognoosid vastavalt suunistele kas aasta, kuu, nädala ja/või päeva kaupa. Eraldi on loodud andmete avalikustamise rakendus, kus informatsioon on visuaalselt jälgitav ning hõlpsasti alla laaditav. Informatsioon avalikustatakse turuosalistele üheaegselt, läbipaistvalt, kasutajasõbralikult ja kergesti alla laaditavad vormis.

Ülekoormusest saadava tulu kasutamine perioodil 01.01.2022 kuni 31.12.2022

Vastavalt määruse (EÜ) nr 2019/943 artikli 19 punktile 2 kasutatakse võrkudevahelise ühenduse jaotamisest saadud tulusid järgmistel eesmärkidel:

a) jaotatud võimsuse tegeliku kättesaadavuse, kaasa arvatud püsikindluse kompenseerimise tagamiseks; või

b) piirkonnaülese võimsuse säilitamiseks või suurendamiseks olemasolevate võrkudevaheliste ühenduste kasutamise optimeerimise kaudu kooskõlastatud parandusmeetmetega, kui see on asjakohane, või võrkudevaheliste ühenduste ülekandevõime piiratuse vähendamiseks tehtavatest võrguinvesteeringutest tulenevate kulude katmiseks.

Sama paragrahvi lõike 3 kohaselt kui lõikes 2 sätestatud esmatähtsad eesmärgid on piisavalt täidetud, võib tulu kasutada sissetulekuna, mida reguleerivad asutused võtavad arvesse võrgutariifide arvutamise metoodika heakskiitmisel või võrgutariifide kehtestamisel või mõlemal juhul.

Perioodil 01.01.2022–31.12.2022 teenis Elering AS ülekoormustulu kokku 230,7 mln eurot. Sellest 2022. aastal kasutati elektrienergia võrgukadude suurenenud kulude katmiseks 60,7 miljonit eurot, ülepiirilisteks investeeringuteks 21,8 miljonit eurot ning muude lubatud tegevuste kulude katmiseks 4 miljonit eurot.

2.1.8. Ühishuviprojektid

Ühishuviprojektid on Euroopa avaliku huvi projektid, millel on ülepiiriline mõju ning mis aitavad kaasa Euroopa ühtse energiasüsteemi arengule, parandavad konkurentsi energiaturgudel ja tõstavad Euroopa energiajulgeolekut. Ühishuviprojektide loamenetlusi ja planeerimist viiakse läbi vastavalt määruse (EL) nr 347/2013 alusel, konsulteerides ja kaasates kõiki asjasse puutuvaid huvigruppe. Ühishuviprojektide nimekirja on võimalik projektidel kandideerida igal aastal kindlate kategooriate all. Ühishuviprojektide nimekirja kinnitatud projektidel on õigus hiljem taotleda rahastust ka Euroopa fondist *Connecting Europe Facility* (edaspidi CEF).
Elektris on ühishuviprojektide loendisse kantud nii elektri infrastruktuuri projekte kui ka nutivõrkude kasutuselevõtu projekte. Tabel 5 annab ülevaate Eesti osas ühishuviprojektide nimekirja kantud projektidest, mis puudutavad elektrisüsteemi.

Tabel 5. Elektri ühishuviprojektid

Nr	Projekti nimi	Projekti nr	Taotlus Konkurentsiametile	Otsuse väljastamine	Eeldatav valmimistähtaeg
1	Eesti ja Soome vaheline ühendus (EstLink 3)[22]	-	Investeeringutaotlust Konkurentsiametile ei ole esitatud.		
2	Lääne-Eesti merevõrk[23]	-	Investeeringutaotlust Konkurentsiametile ei ole esitatud.		
2	Pumphüdroenergia salvestuselektrijaam	4.6	Investeeringutaotlust Konkurentsiametile ei ole esitatud.		
3	Balti riikide elektrisüsteemide sünkroniseerimine Mandri-Euroopa võrguga	4.8	31.05.2018; 08.11.2019	10.09.2018 otsus nr 7-10/2018-018; 08.05.2020 otsus nr 7-10/2020-002	2025
4	Data Bridge (Eesti, Läti, Leedu, Taani, Soome, Prantsusmaa)	10.8			
5	Piiriülese paindlikkuse projekt (Eesti, Soome)	10.9			

Pumphüdroenergia salvestuselektrijaamal on õigus taotleda rahastust uuringute jaoks. Investeeringutaotlust Konkurentsiametile sealjuures ei ole esitatud.

Balti riikide elektrivõrkude lahti ühendamine Venemaa elektrisüsteemist ja integreerimine Euroopa Liidu elektrisüsteemiga on Euroopa Liidu energiapoliitika strateegiline eesmärk ja prioriteet. Balti riikide elektrisüsteemide sünkroniseerimine Mandri-Euroopa võrguga toimub etapiviisiliselt. Sünkroniseerimise esimeses etapis rekonstrueeritakse vajalikud elektriliinid.
08.11.2019 esitasid Balti põhivõrguettevõtjad koos Poola põhivõrguettevõtjaga Balti riikide ja Poola energiaregulaatoritele teise faasi investeerimistaotluse ja piiriülese kulude jaotamise ettepaneku. 27.04.2020 sõlmisid Balti riikide ja Poola energiaregulaatorid lepingu, mis andis heakskiidu Balti riikide elektrisüsteemide Kesk-Euroopa võrguga sünkroniseerimise projekti teisele etapile. Kokkuleppe alusel on heakskiidetud projekti teise etapi investeeringud mahus 1,2 miljardit eurot, millest Eesti osa on 110,6 miljonit eurot. Konkurentsiamet tegi otsuse 08.05.2020 nr 7-10/2020-002 andes kooskõlastuse sünkroniseerimise teise faasi investeerimistaotlusele.

Data Bridge'i projekti eesmärk on luua ühine Euroopa andmesideplatvorm, mis võimaldab integreerida eri liiki andmeid (arukad mõõtmisandmed, võrgu operatiivandmed, turuandmed), et töötada EL-i jaoks välja lahendusi, mis annavad mastaabisäästu ja mida saab laialdaselt kasutusele võtta.

Piiriülese paindlikkuse projekti eesmärk on toetada taastuvate energiaallikate integreerimist ja suurendada energiavarustuskindlust Eestis, Soomes ja Ahvenamaal, osutades hajatootmisel põhinevat piiriülest paindlikkusteenust.

[22] Ei ole veel ühishuviprojekti nimekirjas.
[23] Ei ole veel ühishuviprojekti nimekirjas.

2.2. Konkurents ja turu toimimine

2.2.1. Elektri hulgiturg

Üldine hulgituru korraldus

Elektri hulgiturg on Euroopas reguleeritud üleeuroopaliste võrgueeskirjadega ning eesmärgiks on võimalikult ühtne turg. Kauplemine käib pikaaegsete tulevikutehingute turgudel (reguleerib FCA võrgueeskiri), päev-ette börsil ja päevasisesel börsil (mõlemat reguleerib CACM-i võrgueeskiri) ning reguleerimis- ehk reservide turgudel (reguleerib EBGL-i võrgueeskiri ja IME määrus). Lisaks on võimalik kaubelda ka börsiväliselt ehk otselepingutega (*over the counter* ehk OTC) näiteks suurtarbija ja tootja vahel. Eestis on otselepingud võimalikud vaid riigisiseselt ehk ühe pakkumispiirkonna (Eesti moodustabki turu mõistes ühe pakkumispiirkonna) sees.

Lisaks kirjeldatud energiaturgudele on võimalikud ka võimsusturud. Nende eesmärk on tagada piisav võimsus energiaturule, et varustuskindlus oleks kaetud. Võimsusturge kasutatakse tavaliselt reguleerimisturgudele võimsuse tagamiseks või varustuskindluse jaoks võimsusmehhanismi tagamiseks. Eestis praegu võimsusturge ei ole, kuid Balti süsteemihaldurid plaanivad sagedusreservide turuga alustada 2025. aastal, et tagada elektrisüsteemi toimimine ja varustuskindlus pärast Balti elektrisüsteemide sünkroniseerimist Mandri-Euroopa sünkroonalaga, kui süsteemi juhtimiseks on vaja hakata kasutama praegusest olulisemal määral automaatselt ja manuaalselt käivitatavaid sageduse juhtimise reserve.[24]

Süsteemihaldurite pakutavate finantsinstrumentide turuoperaator Euroopas on JAO (Joint Allocation Office), kes reguleerib oksjonite korraldust FTR-i (*financial transmission rights*) ja PTR-i (*physical transmission rights*) toodete osas (võimaldavad maandada hinnariski pakkumispiirkondade hinnavahede osas). Lisaks on võimalik finantsinstrumente osta ka NASDAQ OMX-i kaudu, kes pakub süsteemihinna fikseerimist futuuride kaudu ning pakkumispiirkonna hinna fikseerimise tooteid EPAD-e (*electricity price area differentials*). Vähese huvi ning likviidsuse tõttu lõpetas NASDAQ OMX alates 3. oktoobrist 2022 EPAD Tallinna toote pakkumise. Alates 2022. aasta lõpust on saadaval lisaks Eesti-Läti FTR-idele ka Soome-Eesti FTR-id, mille esimene oksjon aastase perioodi FTR-idele (2023. aastaks) toimus 1.–8. detsember 2022.[25]

Päev-ette ja päevasisene hulgiturg on Euroopas ühtne, mis tähendab, et turualgoritm, mis pakkumiste pealt hinna arvutab on ühtne ja koondab kõikide turuoperaatorite poolt saadud pakkumiste info. Päev-ette turg töötab PCR Euphemia (Pan-European Hybrid Electricity Market Integration Algoritm) algoritmiga, mis arvutab ühtse turuhinna ostu- ja müügipakkumiste pealt iga päev umbes kell 13.45 järgmise päeva kohta. Hinnaerinevused pakkumispiirkondade vahel tekivad ainult siis, kui ülekandevõimsusest kahe pakkumispiirkonna vahel jääb energiavoo jaoks puudu ehk tekib nn pudelikael.

Päevasisene turg toimub pideva kauplemisega, mis tähendab, et ühtset turuhinda pole ja iga pakkumine võib saada erineva hinna sõltuvalt sellest, millal ostu ja müügi pakkumised omavahel kattuvad ja konkreetne tehing teostub. Päevasisese turu tehinguid on võimalik läbi viia pärast päev-ette turutulemuste saabumist ja kuni üks tund enne konkreetse tarnetunni algust, milleks tehingut soovitakse. Euroopa päevasisene turg on ühendatud XBID-i (European Cross-Border Intraday) lahenduse abil.

Konkurentsiamet, koostöös Läti ja Leedu regulaatoritega, viis läbi ühisanalüüsi[26], mille tulemusena leidis, et 17.08.2022. aastal tekkinud maksimaalse turuhinna 4000 eurot/MWh ning hinnatippude edaspidiseks vältimiseks on oluline, sarnaselt Mandri-Euroopa piirkonnaga, kasutusele võtta kõrge turuhinna tekkimise

[24] https://view.news.eu.nasdaq.com/view?id=bb2129ec1486c222d0b266602a54bebd2&lang=en
[25] https://www.jao.eu/auctions#/calendar/download-all
[26] https://www.konkurentsiamet.ee/et/uudised/nord-pool-peab-balti-turule-pakutavad-tooted-muutma-paindlikumaks

riski esinemisel pakkumisnimekirjade taasavamise protsess. Alates 7. detsembrist 2022 rakendab Nord Pool Balti regioonis hinnatippude esinemise riski vähendamiseks (lisaks Leedu tipuvõimsuse reservile) pakkumisnimekirjade taasavamist, mille korral on turuosalistel võimalik pakkumisi muuta 15 minutit, juhul kui PCR Euphemia algoritmi arvutuse tulemusena ületab hinnapiirkonnas tekkinud hind 2400 €/MWh.[27]

Ameti hinnangul oli elektrihinna tõusu põhjuseks ülekandevõimsuste piirangud, Balti ja Soome tootmisüksuste hooldused ja rikked, tuuleenergia vähene toodang, Norra hüdroreservuaaride madal täituvus ning elektribörsi süsteemi poolt mitte aktsepteeritud turuosaliste plokipakkumised. Balti elektriturg on äärmiselt väike turg võrreldes teiste Euroopa Liidu liikmesriikide turgudega ning hinda võivad mõjutada väga väikesed muudatused turul. Seejuures turuosaliste poolt elektribörsile esitatud pakkumiste analüüsimise tulemusena turureeglite rikkumist ei tuvastatud.

Lisaks pakkumisnimekirjade taasavamisele tegid Balti regulaatorid ettepanekud Nord Pooli pakkumistoodete kohandamiseks selliselt, et need sobiksid Balti turuga paremini. Muu hulgas peavad Balti süsteemihaldurid koordineerima omavahel ülekandevõimsuste hooldusi ja planeeritud remonte, tuleb vältida olukorda, kus hooldatakse või remonditakse olulisi ülekandevõimsusi samal ajal. Vaja on paremat koordineerimist Balti suuremate tootjate (Enefit Power, Latvenergo ja Ignitis) tootmisüksuste hooldus- ja remonttööde osas, tuleb vältida olukorda, kus hooldatakse suuri tootmisüksusi samal ajal. Sel eesmärgil tuleks koostöös Balti riikide regulaatoritega analüüsida võimalusi sellise koordinatsioonimehhanismi juurutamiseks.

Päev-ette turul tuleb rohkem kasutada tarbimise juhtimist, mis aitab elektrihindu kontrolli all hoida. Elektrimüüjad peaksid pakkuma tarbijatele tarbimise juhtimise lahendusi. Tarbimise juhtimise paremaks toimimiseks tuleb seadusandlust täiendada. Elektribörsikorraldajatel tuleks võrrelda päev-ette turu jaoks tehtavate hinnaarvutuste tulemusi ning valida saadud tulemustest välja selline, mille korral on kasu lõpptarbijale kõige suurem.

Eesmärgiga suurendada pakkumiste paindlikkust ning tõenäosust turule pääsemaks ning vähendada pakkumiste paradoksaalse tagasilükkamise tõenäosust on soovitatav, et turuosalised pakuvad plokkide asemel tunniseid pakkumisi ning pakuvad lühemaid ja väiksema mahuga eksklusiivseid gruppe või paindlikke pakkumisi (*flexi order*). Lisaks, plokkpakkumises määratud elektritootmisvõimsuse pakkumiskogus võiks soovituslikult olla elektritootmisploki opereerimise tehniline miinimumvõimsus või turuosalisel tuleks määrata plokkpakkumistele minimaalse aktsepteerimissuhte komponendi (MAR) koefitsient, mis loob võimaluse plokkpakkumises määratud elektritootmisvõimsuse pakkumiskogust vähendada kuni elektritootmisploki opereerimise tehnilise miinimumvõimsuseni.

CACM-i regulatsiooni alusel tuleb turuoperaatorid liikmesriigi reguleeriva asutuse poolt nomineerida, et kontrollida, kas nad on võimelised vastavaid ülesandeid läbi viima ja võrdne kohtlemine turuosalistele oleks tagatud. Igas liikmesriigis peab tegutsema vähemalt üks nomineeritud turuoperaator (CACM-i regulatsioon artikkel 4 lõige 2). Lisaks peab olema tagatud võimalus ka mitme turuoperaatori tegevuseks samaaegselt. Selleks tuleb turuoperaatorite tegutsemise reeglid paika panna MNA (*multi-NEMO arrangement*) metoodikaga, vastavalt CACM-i regulatsiooni artiklitele 45 ja 57. Vastav reeglistik ei ole Eestis ega Baltimaades veel kinnitatud.

Eestis on elektri hulgituru nomineeritud korraldajaks elektribörs Nord Pool, kes alustas Eestis tegevust 2010. aasta aprillis. Elektriturg oli siis 28,4% ulatuses avatud. 01.01.2013 avanes elektriturg kõigile ehk kõik kehtiva võrgulepinguga elektritarbijad võivad endale valida sobiva elektrimüüja ja elektri hinnapaketi.

[27] https://www.nordpoolgroup.com/en/message-center-container/newsroom/exchange-message-list/2022/q4/nemos-to-increase-second-auction-threshold-to-eur-2400-per-mwh/

Elektribörsi korralduse luba on Eestis Konkurentsiameti poolt väljastatud ka EPEX Spotile, kes aga praegu veel Eestis ei tegutse.

Eesti turuosaliste tegevus hulgiturul ja turgu iseloomustav statistika

Elektritootjate ja hulgikauplejate tegevuse adekvaatseks hindamiseks on otstarbekas vaadelda nende turuosa regionaalsel hulgiturul koostöös teiste Balti riikide regulaatoritega. Tänu Eesti ja Soome vahelisele ühendusele EstLink 1 ja EstLink 2 ning Leedu ja Rootsi vahelisele ühendusele NordBalt ning Leedu ja Poola vahelisele ühendusele LitPolLink on Balti riikide elektrisüsteem integreeritud Soome ja, Rootsi ja Poolaga. Sellega on Eesti ja kogu Balti elektrisüsteem integreerunud ühtse Euroopa elektribörsi elektrisüsteemi ja hulgituruga. 2022. aastal toodeti (netotootmine) Eestis elektrienergiat 7533 GWh, võrreldes 2021. aastaga suurenes elektritootmine 19,3%. Elektritootmine suurenes eelkõige turul toimunud olukorra tõttu, kus elektrihinnad on tõusnud mitu korda. Eestisse imporditi 2022. aastal elektrienergiat 7069 GWh, võrreldes 2021. aastaga vähenes import 5,3%. Elektrienergiat tarbiti 2022. aastal 7236 GWh, tarbimine vähenes 7,8% võrreldes 2021. aastaga. Eestist eksporditi elektrit 2022. aastal 6138 GWh, mis suurenes 27,0% võrreldes 2021. aastaga. Võrgukaod olid Eesti elektrisüsteemis 2022. aastal 1228 GWh, mis on 11,9 % rohkem kui 2021. aastal. Võrgukadude suurenemise peamiseks põhjuseks on elektrienergia transiidi suurenemine läbi Eesti elektrivõrgu. Kuna läbi Eesti elektrivõrgu liigub Põhjamaade soodsam elektrienergia Läti suunal, siis Eesti elektrivõrgu suurema koormatuse tõttu on suurenenud ka võrgukaod. Tabelis 6 on toodud Eesti elektrienergia bilansimuutusest 2021. ja 2022. aasta võrdluses.

Tabel 6. Elektrienergia bilanss, GWh (*Elering AS*)

Elektrienergia bilanss, GWh	**2021**	**2022**	**Muutus %**
Toodang (neto)	6 312	7 533	19,3
Import	7 464	7 069	-5,3
Tarbimine	7 847	7 236	-7,8
Kadu	1 097	1 228	11,9
Eksport	4 832	6 138	27,0

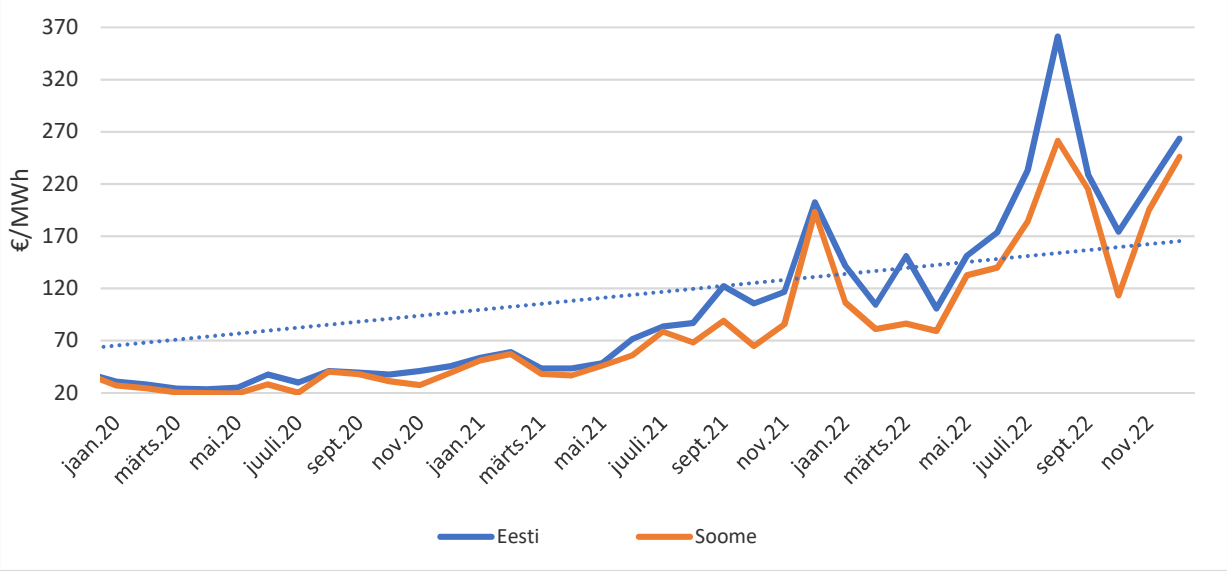

Joonis 5. NP Eesti ja NP Soome hinnapiirkondade kuu keskmiste hindade (€/MWh) võrdlus alates 01.01.2018 (*Nord Pool*)

Jooniselt 5 selgub, et Eesti ja Soome elektrihinnad on olnud ajalooliselt küllaltki sarnased, seda alates EstLink 2 käivitumisest 2013. aasta detsembrikuus, mille tõttu on olnud piisavalt ülekandevõimsusi Eesti ja Soome vahel (1016 MW). Eesti ja Soome vaheliste hindade erinevused on olnud põhjustatud enamasti EstLink 1 ja EstLink 2 katkestustest, kui ülekandevõimsus Eesti ja Soome vahel on vähenenud. Samas alates 2020. aastast on olnud märgata taas hinnaerinevuste tekkimist, Eesti tootmisvõimsuste vähenemise tõttu on hakanud tekkima puudujääk Eesti-Soome vahelise ülekandevõimsuse osas – impordisoov Soomest Eesti suunas on sageli olnud suurem kui ühenduste võimsus on võimaldanud. Pudelikaela on antud suunal esinenud 2021. aasta jooksul 41% ajast ja 2022. jooksul 39% ajast, mis tähendab, et tekkinud on ka hinnavahed antud pakkumispiirkondade vahele ning hind Eesti piirkonnas on kerkinud Soome hinnast kõrgemale.

2022. aastal oli EstLink 1 avariide või remondi tõttu väljas 421 tundi. EstLink 2 oli tööst väljas 49 tundi.

Joonis 5 näitab elektrihinna tugevat tõusu 2022. aasta jooksul. Antud suundumus on nähtav kogu Euroopa turul, eeskätt põhjuseks maagaasi hinna tugev tõus. Regionaalne hinnatõus on näha Nord Pooli elektrituru päev-ette turu (Elspot) hindades, mida illustreerib tabel 7. Süsteemihind on tõusnud 118% ehk ligi kaks korda. Samas suurusjärgus hinnatõus esineb ka Soome ja Eesti hinnapiirkonnas, samas mõnevõrra suuremat hinnakasvu on märgata Läti ja Leedu hinnapiirkondades. Erinevus süsteemihinnast tuleb kuna tekkivad pudelikaelad pakkumispiirkondade piiridel on hinda võrreldes süsteemihinnaga kergitanud. Eesti hinnapiirkonnas on elektrituru hind 2022. aastal olnud 122% ehk üle 2,2 korra kõrgem kui 2021. aastal, olles ühtlasi 20,11% kõrgem Soome hinnapiirkonna hinnast ning 17,68% madalam Läti hinnapiirkonna hinnast.

Tabel 7. Päev-ette turu (Elspot) hindade võrdlus (*Entso-E, Nord Pool*)

Hinnapiirkond	Keskmine hind 2021 €/MWh	Keskmine hind 2022 €/MWh	Muutus %	Maksimaalne hind 2022 €/MWh	Minimaalne hind 2022 €/MWh
NP Süsteem	62,31	135,86	**118,1%**	706,87	0,00
NP Soome	72,34	154,04	**112,9%**	861,14	-2,08
NP Eesti	86,72	192,82	**122,3%**	4000,00	-0,04
NP Läti	88,77	226,91	**155,6%**	4000,00	-0,04
NP Leedu	90,45	230,23	**154,5%**	4000,00	-0,04

Võrdlusena on joonisel 6 toodud Nord Pool Eesti hinnapiirkonna elektrienergia hinnad aastatel 2018–2022.

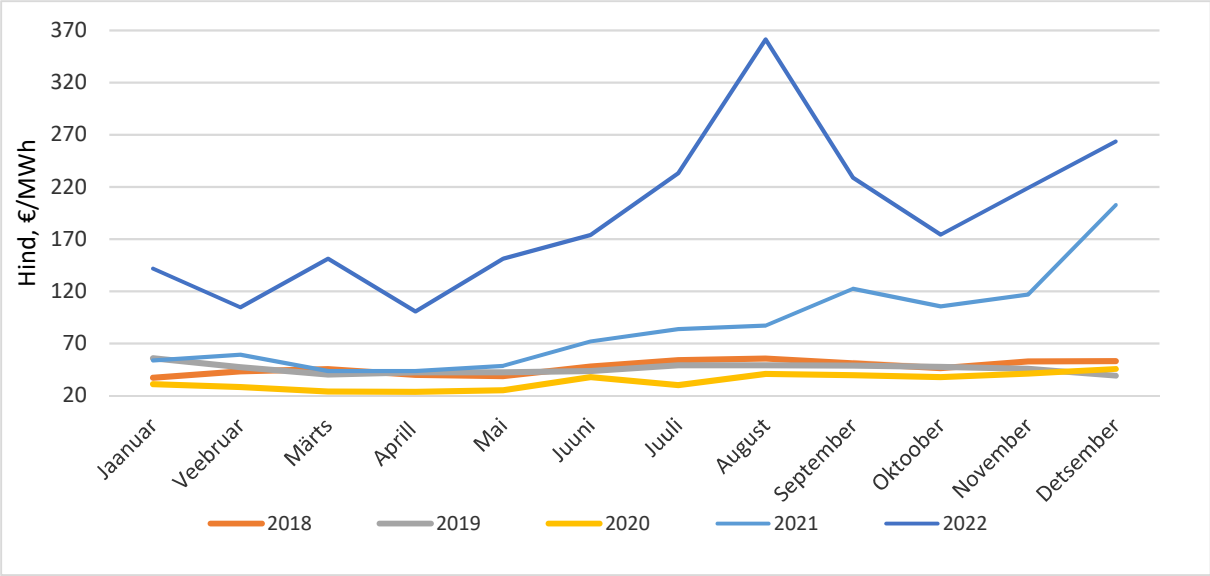

Joonis 6. NP Eesti hinnapiirkonna keskmised elektrienergia hinnad (€/MWh) aastatel 2018–2022 (*Nord Pool*)

NP Eesti hinnapiirkonnas on nimetatud aastatel olnud elektrienergia hinnad volatiilsed, nagu mainitud on tugev tõus toimunud 2021. aasta teises pooles ning varasemate aastatega võrreldes märkimisväärselt 2022. aastal. Kõrgeim hind kuu lõikes oli 2022. aasta augustis, 361,35 €/MWh, madalaim 2020. aasta aprillikuus, 23,69 €/MWh.

Tabel 8. Kaubeldud kogused NP Eesti hinnapiirkonnas päev-ette (Elspot) turul (*Nord Pool*)

Kaubeldud kogused NP Eesti hinnapiirkonnas	Ühik	2021	2022	Muutus %
Päev-ette (Elspot) müüdud elektrienergia kogus NP Eesti hinnapiirkonnas	TWh	5,28	6,51	23,3%
Päev-ette (Elspot) ostetud elektrienergia kogus NP Eesti hinnapiirkonnas	TWh	7,94	7,52	-5,3%

Tabelist 8 selgub, et päev-ette (Elspot) turul müüdud elektrikogused olid 2022. aastal kokku 6,51 TWh, mis on 2021. aasta müüdud kogusest 23% võrra rohkem. Antud koguste tõusu põhjuseks on asjaolu, et oluliselt kõrgema turuhinna tõttu on rohkem pääsenud turule põlevkivi tootmisvõimsused. Ostetud elektrikogused moodustasid kokku 7,52 TWh, mida on 2021. aastal ostetud kogustest 5,3% vähem.

Tabel 9. Kaubeldud kogused NP Eesti hinnapiirkonnas päevasisesel (Elbas) turul (*Nord Pool*)

Kaubeldud kogused NP Eesti hinnapiirkonnas	Ühik	2021	2022	Muutus %
Päevasisene (Elbas) müüdud elektrienergia kogus NP Eesti hinnapiirkonnas	GWh	207	267	29,0
Päevasisene (Elbas) ostetud elektrienergia kogus NP Eesti hinnapiirkonnas	GWh	216	281	30,1

Tabelist 9 selgub, et päevasisesel (Elbas) turul müüdud elektrikogused olid 2022. aastal kokku 267 GWh, mis olid 2021. aasta mahust 29% võrra suuremad ja ostetud elektrikogused olid kokku 281 GWh, mida on 2021. aasta kogustest 30,1% rohkem. Seega on kasvanud kauplejate aktiivsus päevasisesel turul. Sarnase sisuga suundumust on olnud märgata juba varasematel aastatel ka Euroopas. Põhjuseks on suurem taastuvenergia osakaal, mis on oma olemuselt raskemini prognoositav kui kindla väljundvõimsusega

fossiilsete jaamade toodang ja vajab seega rohkem toodangu prognoosi päevasisest täpsustamist. Samas on ka elektribörsid hakanud suuremat tähelepanu pöörama just päevasisese kauplemise toodetele ja täiendavate võimaluste loomisele. Seega tegemist on tõenäoliselt jätkuva suundumusega ja päevasisesel turul võib oodata kauplemise ja likviidsuse jätkuvat kasvu.

Paremaks elektrituru toimimiseks käivitati 2013. aasta lõpus Eesti ja Soome vahele kõrgepinge alalisvooluühendus EstLink 2. Lisaks alustas 2016. aastal tööd Leedu ja Rootsi vaheline ühendus NordBalt ning Leedu ja Poola vaheline ühendus LitPolLink. Tugevamad ühendused Põhjamaadega tagavad tihedama konkurentsi tootjate vahel, läbipaistvamad hinnad tarbijatele ja eeldused toimivaks elektrituruks. Oluline on ka rõhutada, et Baltimaade elektrituru toimimise ja läbipaistvuse ning tugeva konkurentsi tagab võimalikult tugevalt seotud elektrivõrk (nii Baltimaade siseselt kui ka Euroopaga) ning ühtne turu korraldus (paljuski juba üleeuroopaliselt ühtselt reguleeritud).

Põhiline import Eesti hinnapiirkonda tuli 2022. aastal Soome suunalistelt ühendustelt, turuvoog oli antud suunal 98% ajast ja põhiline eksport läks Läti suunal, turuvoog oli antud suunal 96% ajast. Päev-ette turuvoogude suundasid illustreerib tabel 10.

Tabel 10. Päev-ette turuvoogude jagunemised 2022. aastal piiriüleselt (*Entso-E*)

Suund	Päev-ette turuvoog antud suunal h	Päev-ette turuvoog antud suunal %
EE->FI	174	2,0%
FI->EE	8557	97,7%
EE->LV	8376	95,6%
LV->EE	299	3,4%

Nn pudelikaela tunde, kus ülekandevõimsusest antud suunal puudu jäi, esines kõige rohkem Soome-Eesti suunalisel ühendusel – 39% ajast. Antud ühendusel kasutati kogu päev-ette turule antud võimsusest kaubanduseks ära 78,9%. Märkimisväärne on ka pudelikaela tundide esinemine Eesti-Läti suunal, kus osakaal oli 25,7% ja kaubanduseks kasutati antud suunal 71,1% turule antud võimsusest. Eesti-Soome suunal pudelikaelu ei esinenud ning Läti-Eesti suunal esines vähesel määral. Tabel 11 illustreerib pudelikaela tundide esinemise määra ja päev-ette turule antud võimsuste kasutust 2022. aasta lõikes. Tabel 12 annab võrdlusena samad andmed 2021. aasta kohta. Tabelitest on näha, et võimsuste defitsiit on juba mitmendat aastat järjest suunal Soomest Eestisse. Olulist pudelikaela tundide osakaalu kasvu on märgata Eesti-Läti suunal, mis on osalt tingitud Põhjamaade soodsamast elektrienergiast ning ka Eesti-Läti piiriüleste ülekandevõimsuste piirangutest tulenevalt Eesti ja Läti vaheliste ühenduste rekonstrueerimistöödest.

Tabel 11. Turule antud võimsuste kasutus ja puudujääk 2022. aastal (*Entso-E, Elering AS*)

2022				
Suund	**Pudelikaela tunde peale päev-ette kauplemist**	**Pudelikaela tundide osakaal %**	**Keskmine kaubanduslik voog Elspoti turul MWh**	**Elspoti turule antud võimsusest kasutatud**
EE->FI	0	0,0%	3	0,37%
FI->EE	3443	39,3%	779	78,87%
EE->LV	2252	25,7%	666	71,11%
LV->EE	13	0,2%	6	0,61%

Tabel 12. Turule antud võimsuste kasutus ja puudujääk 2021. aastal (*Entso-E, Elering AS*)

2021				
Suund	**Pudelikaela tunde peale päev-ette kauplemist**	**Pudelikaela tundide osakaal %**	**Keskmine kaubanduslik voog Elspoti turul MWh**	**Elspoti turule antud võimsusest kasutatud**
EE->FI	0	0,0%	5	0,52%
FI->EE	3595	41,0%	747	74,21%
EE->LV	474	5,4%	465	41,11%
LV->EE	4	0,1%	28	2,59%

Tabelid 13 ja 14 illustreerivad Elspoti turule kaubanduseks antud ülekandevõimsuste piiranguid aastatel 2021 ja 2022. 2022. aastal oli ülekandevõimsust piiratud 2021. aastaga võrreldes oluliselt rohkem Lätiga, põhjuseks Läti suunalistel liinidel käivad rekonstrueerimistööd, mis on sünkroniseerimise projekti osa. Mõnevõrra rohkem oli 2022. aastal piiranguid ka Eesti-Soome vahelise ülekandevõimsuse osas.

Tabel 13. Turule antud võimsuste piirangud 2022. aastal (*Elering AS*)

2022				2022 *vs*. 2021
Suund	**Elspoti turule antud keskmine võimsus (NTC D-1) MW**	**Maksimaalne installeeritud võimsus tuginedes Nord Pooli andmetele* MW**	**Keskmine ülekandevõimsuste piirangute ulatus päev-ette turu jaoks (Elspot)**	**Keskmiselt turule antud võimsuse muutus 2022. aastal võrreldes 2021. aastaga**
EE->FI	942	1016	7,3%	-4,9%
FI->EE	988	1016	2,8%	-1,9%
EE->LV	936	1447	35,3%	-20,9%
LV->EE	915	1259	27,4%	-19,0%

*Kasutatud on maksimaalset installeeritud võimsuse numbrit, mis ei arvesta õhutemperatuuridest tulenevaid piiranguid. Kolmanda liiniga tõusid 2021. aastal maksimaalne NTC EE->LV suunal 1447 MW-le ja LV->EE suunal 1259 MW-le.

Tabel 14. Turule antud võimsuste piirangud 2021. aastal (*Elering AS*)

2021			
Suund	**Elspoti turule antud keskmine võimsus (NTC D-1) MW**	**Maksimaalne installeeritud võimsus tuginedes Nord Pooli andmetele* MW**	**Keskmine ülekandevõimsuste piirangute ulatus päev-ette turu jaoks (Elspot)**
EE->FI	988	1016	2,8%
FI->EE	1006	1016	1,0%
EE->LV	1132	1447	21,8%
LV->EE	1089	1259	13,5%

Elektribörsikorraldaja Nord Pooli ja süsteemihaldur Elering AS-i veebilehtedel[28,29,30] on avalikustatud tootmisandmete ja ülekandevõimsuste info (sh katkestused) ning andmed kõigi Nord Pooli süsteemis olevate elektribörsi hinnapiirkondade kohta. Andmed on kergesti leitavad ja alla laaditavad. Samuti tagab turu läbipaistvuse ühtne turukorraldus naaberriikidega.

2022. aastal lisandusid Eesti turule 3 uut bilansihaldurit Olerex AS, Electric Terminal OÜ ja SIA AOX Trade ning bilansihaldurina lõpetas tegevuse INTER RAO Eesti OÜ, seega oli Eestis 2022. aasta lõpu seisuga 12 bilansihaldurit. Lisaks on bilansihaldurina registreeritud ka Elering AS-i võrgukadude ostuks ja avariielektrijaama katsetustel elektri müügiks. Bilansihaldurite vahelist konkurentsi iseloomustavad joonis 7 ja joonis 8. Suurima turuosaga on tarbimisportfellide lõikes Eesti Energia AS 56,2%-ga. Tootmisportfellide lõikes omab samuti suurimat osa Eesti Energia AS 79,7%-ga.

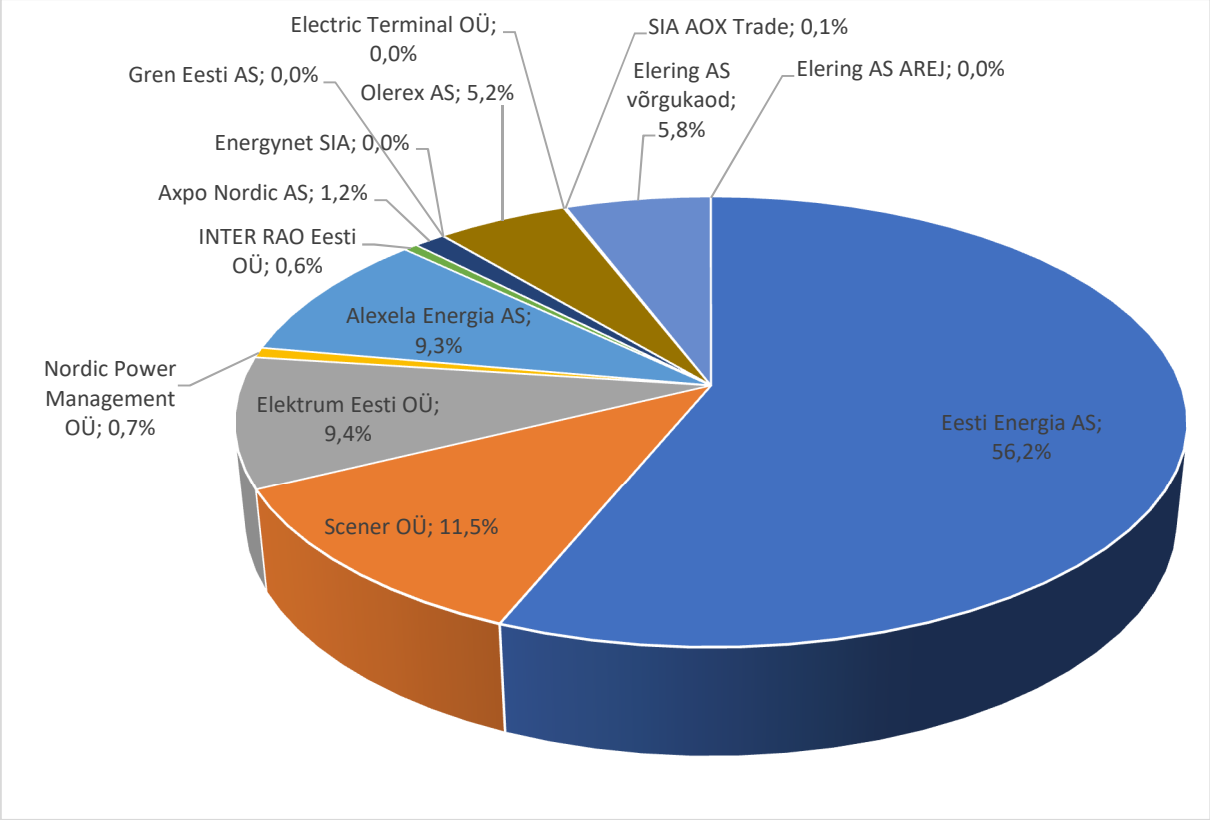

Joonis 7. Turuosade jagunemine bilansihaldurite vahel tarbimise lõikes 2022. aastal (*Konkurentsiameti küsitlus, Elering AS*)

[28] https://umm.nordpoolgroup.com/#/messages?publicationDate=all&eventDate=nextweek
[29] https://dashboard.elering.ee/et
[30] https://www.nordpoolgroup.com/en/Market-data1/#/nordic/table

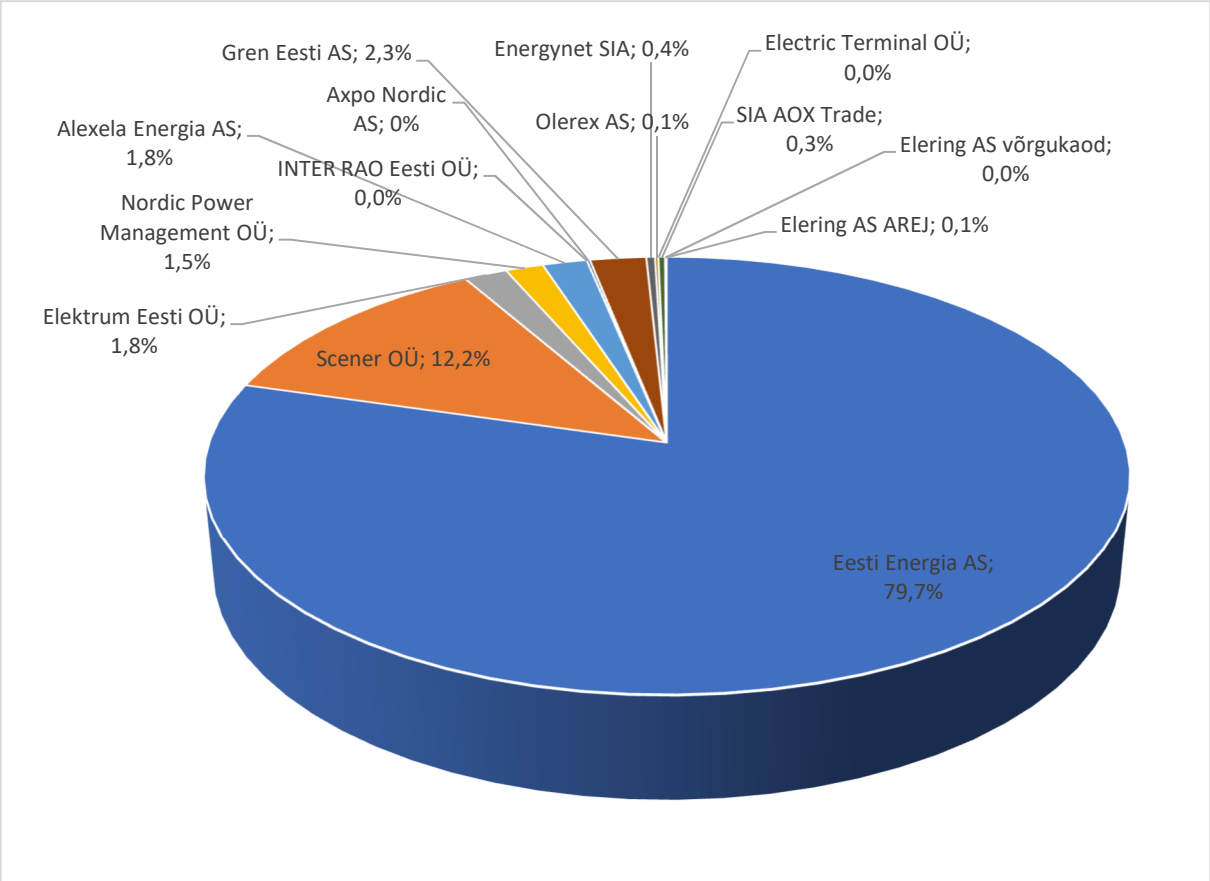

Joonis 8. Turuosade jagunemine bilansihaldurite lõikes tootmise alusel 2022. aastal (*Konkurentsiameti küsitlus, Elering AS*)

Konkurentsiamet on seisukohal, et Eesti hulgiturg on kontsentreeritud. Turuosad on küll jagunenud nii tootmise kui ka tarbimise lõikes mitmete bilansihaldurite vahel, kuid kõige suurema osakaaluga turuosalise osakaal bilansihaldurite lõikes tootmise alusel moodustab 80% ning tarbimise lõikes 56% kogu turu mahust. Kõrgele turu kontsentreeritusele viitab ka elektritootjate HHI[31] 6517. Mõningaks probleemiks on ka kujunenud elektrisüsteemis Eesti ja Soome vahelise ühenduse ülekoormatus, mis tähendab, et Eesti ja ülejäänud Baltimaad saavad selle võrra vähem osa Põhjamaade madalamatest elektri hindadest.

Tabel 15. Hulgituru näitajad (*Konkurentsiameti küsitlus, Elering AS*)

Elektri hulgimüügituru näitajad	2021	2022
Elektrienergia tootmine GWh	6312	7533
Tarbimine (kadudega) GWh	8966	8463
Impordi maht GWh	7464	7069
Ekspordimaht GWh	4832	6138
Elektrienergiat tootvate kolme suurima tootja turuosa (CR3)	75,2	78,0
Elektritootjate HHI	5875	6517

[31] Herfindahl-Hirschmani indeks (HHI) on mikroökonoomikas kasutusel olev indeks, kõigi turul tegutsevate äriühingute turuosade kohta, andes suuremate äriühingute turuosadele proportsionaalselt suurema kaalu. Herfindahli indeks annab teavet selle kohta kui kontsentreeritud on vastav turg ning seega ka kui tugev on konkurents. HHI alla 1500 viitab kontsentreerumata turule, vahemik 1500–2500 näitab mõõdukat kontsentratsiooni ning väärtus üle 2500 viitab kõrgele kontsentratsioonile turul.

Hulgimüügiturul tegutsevate bilansihaldurite arv	9	12
Päevasisene kauplemine (ost/müük) GWh	216/207	281/267
Päev-ette kauplemine (ost/müük) GWh	7938/5281	7523/6513
Keskmine elektri börsihind €/MWh	86,72	192,82
Tootmiskogus energiaallikate kaupa GWh		
• mittetaastuvad energiaallikad	3734,45	4964,89
• taastuvad energiaallikad	2577,60	2568,66
• tuuleenergia	730,71	663,86
• hüdroenergia	24,76	22,57
• päikeseenergia	305,48	505,67
• gaasienergia	238,31	6,00
• koostootmisjaamad	1518,84	1417,00

2.2.2. Elektri jaeturg

2013. aastal avati Eestis täielikult elektriturg, mis tähendab, et kõik kehtiva võrgulepinguga tarbijad saavad endale valida meelepärase elektrimüüja. Jaeturul on suurima turuosaga ettevõtja Eesti Energia AS.

Tabel 16. Üldised andmed jaeturu kohta (*Konkurentsiameti küsitlus*)

Jaeturu näitajad (kodutarbijad)	**2021**	**2022**
Elektrienergia tarbimine GWh	2196	2229
Tarbijate arv	647 593	654 362
Registreeritud elektritarnijate arv	65	70
Aktiivsete elektritarnijate arv	25	15
Kolme suurima müüja turuosa mõõtmispunktide kaupa (%)	84	92
Jaemüüjate arv turuosaga > 5%	4	4
Jaemüüjate arv kellel kliente > 5%	3	3
Vahetuse määr	12	2,1
HHI müügi osas	4441	5154
HHI mõõtmispunktide osas	5136	6511
Jaeturu näitajad (mittekodutarbijad)	**2021**	**2022**
Elektrienergia tarbimine GWh	6150	5897
Tarbijate arv	99 229	101 802
Registreeritud elektritarnijate arv	65	70
Aktiivsete elektritarnijate arv	45	33
Kolme suurima müüja turuosa mõõtmispunktide kaupa	83	73
Jaemüüjate arv turuosaga > 5%	4	4

Jaemüüjate arv kellel kliente > 5%	4	4
Vahetuse määr %	39	12,7
HHI müügi osas	1717	2486
HHI mõõtmispunktide osas	4487	2277

2022. aastal oli elektrimüüja vahetamise määr kodutarbijate puhul 2,1% ja äritarbijate puhul 12,7%. Ühtlasi langes aktiivsete elektrimüüjate arv.

Elektrimüüja vahetus on Eestis lihtne ja teostub 1–2 kuu jooksul sõltuvalt uue lepingu sõlmimise kuupäevast, kuna müüja vahetus saab toimuda kalendrikuu vahetumisel. Samas on olnud rahulolematust müüjate poolel praeguse elektrimüüja vahetuse süsteemi osas, kus eelmist müüjat teavitatakse kliendi lahkumisest ja tekib nii-öelda tagasiostu võimalus enne, kui müüja vahetus ametlikult teostub. Vastav lähenemine võib viia praktikani, kus kliendile pakutakse mõistliku hinnalahendust ainult n-ö letialuse tagasivõitmise pakkumisega siis, kui klient on aktiivsem ja proovib müüjat vahetada. Samas pakutakse mitteaktiivsetele klientidele, kes sageli on ka mitteteadlikumad, oluliselt kallimaid hinnalahendusi. Selline lähenemine, kus hind ei sõltu mitte paketist vaid konkreetsele tarbijale tehtud pakkumisest, vähendab jaeturu läbipaistvust. 2022. aasta oktoobrikuus jõustus universaalteenuse regulatsioon. Uue regulatsiooniga nähti ette, kui universaalteenuse hind oli odavam, kui tarbija senine elektrihind, siis viidi tarbija automaatselt üle universaalteenuse peale.

Konkurentsiamet viis elektrimüüjate seas läbi küsitluse, mille tulemusena selgus, et Eestis on ligikaudu 70 000 börsipaketiga tarbimislepingut, kus arvestus käib kuu keskmise börsihinna, mitte tunnipõhise börsihinna alusel. Konkurentsiamet soovitas elektrimüüjatel klientide teadlikkust suurendada ning juhul, kui klient seda soovib, võimaldada kliendil üleminekut tunnipõhisele hinnaarvestusele[32].

Võrdlusportaalid ja elektrienergia hind kodutarbijale

Edendamaks tarbijate võrdsemat kohtlemist turul ja teadlikkuse kasvu soovitab Konkurentsiamet tarbijatel võrrelda erinevaid elektrihindasid võrdlusportaali abil.

Elektrienergia hindu käsitlev võrdlusportaal on https://elektrihind.ee/paketid/.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuni 2019 direktiivi (EL) 2019/944 kohaselt tagavad liikmesriigid, et vähemalt kodutarbijatel ja mikroettevõtjatel, kelle eeldatav aastane tarbimine on alla 100 000 kWh, on tasuta juurdepääs vähemalt ühele elektrihinna võrdlusvahendile. Direktiivi järgi peab vähemalt üks turul tegutsev hinnavõrdlusportaal kajastama kõikide turul tegutsevate müüjate pakkumisi. Direktiivi sätted võeti siseriiklikku seadusandlusesse üle 2022. aasta märtsis, mille alusel tekkis Konkurentsiametil kohustus taotluse alusel võrdlusportaale hinnata ja anda välja vastavaid usaldusmärgiseid. Elektrimüüjatele tekkis kohustus edastada oma pakettide andmed usaldusmärgisega võrdlusportaalile. Konkurentsiamet andis usaldusmärgile võrdlusportaalile https://elektrihind.ee/paketid/.

Tabel 17. Elektrienergia hind (koos võrgutasu ja muude komponentidega) jaotusteenuse tarbijale (kodu- ja äritarbija)

Hinnakomponendid	Ühik	Keskmine jaotusteenusetarbija (kodu- ja äritarbija)
Võrguteenus (keskmine jaotusteenuse hind)	€senti/kWh	3,35

[32] Konkurentsiameti pressiteade https://www.konkurentsiamet.ee/et/uudised/konkurentsiamet-soovitab-elektrimuujatel-suurendada-klientide-teadlikkust-borsipaketi

Elektrienergia (elektrituru hind + marginaal)	€senti/kWh	19,682
Elektriaktsiis	€senti/kWh	0,1
Taastuvenergia toetus	€senti/kWh	1,13
Kokku käibemaksuta	€senti/kWh	24,26
Käibemaks 20%	€senti/kWh	4,85
Keskmine hind koos käibemaksuga	**€senti/kWh**	**29,11**

Märkused: elektrihinna aluseks on võetud Nord Pooli Eesti hinnapiirkonna 2022. aasta keskmine hind + marginaal 0,40 €senti/kWh. Võrguteenuse hinna aluseks on võetud keskmine jaotusteenuse hind. Elektriaktsiisiks on võetud 0,1 €sent/kWh, mis hakkas kehtima 01.05.2020.

Tabel 18. Elektrienergia hind (koos võrgutasu ja muude komponentidega) kodutarbijale 2022. aastal

Hinnakomponendid	Ühik	Tarbija
Võrguteenus (põhitariif)	€senti/kWh	6,40
Elektrienergia hind ilma võrguteenuseta	€senti/kWh	19,682
Elektriaktsiis (alates 01.05.2020)	€senti/kWh	0,1
Taastuvenergia toetus	€senti/kWh	1,13
Lõpptarbija hind käibemaksuta	€senti/kWh	27,31
Käibemaks 20%	€senti/kWh	5,46
Lõpptarbija hind koos käibemaksuga	**€senti/kWh**	**32,77**

Märkused: elektrihinna aluseks on võetud Nord Pooli Eesti hinnapiirkonna 2022. aasta keskmine hind + marginaal 0,40 €senti/kWh. Võrguteenuse hinna aluseks on võetud Elektrilevi OÜ hinnakiri pakett nimega „Võrk 1“. Elektriaktsiisiks on võetud 0,1 €sent/kWh, mis hakkas kehtima 01.05.2020.

Kui 2021. aasta lõpptarbija keskmiseks hinnaks kujunes 18,33 €senti/kWh, siis 2022. aastal oli lõpptarbija keskmine hind 32,77 €senti/kWh. Kõige rohkem mõjutas lõpptarbija hinda elektrituru hinna kõrge tase 2022. aastal.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Eesti jaeturg on kontsentreeritud, mida näitab kõrge HHI nii kodutarbijate kui ka mittekodutarbijate segmendis jaeturul. Kuigi jaeturul on suur kontsentreeritus, siis konkurentsi aitab edendada see, et tarbijal on võimalik elektrimüüjat vahetada mõne muu müüja vastu. Müüja vahetust on võimalik teha elektroonselt kõigest mõne minuti jooksul. Murekohaks on aga see, et on probleeme pikaajaliste fikseeritud lepingute pakkumistega klientidele. Kuna Eesti ja Soome vahele on tekkinud arvestatav ülekoormus, on see viinud olukorrani, kus Eesti elektrikauplejate ligipääs Soome turul müüdavatele pikaaegsetele finantsinstrumentidele, mis aitaks hinnariske maandada ja seega klientidele paremaid pikaaegseid fikseeritud hindu pakkuda, on oluliselt halvenenud. 2023. aasta alguses pakutakse Eesti ja Soome vahel hinnariski maandusintrumente, mis peaksid seda probleemi oluliselt leevendama. Jaeturu konkurentsiolukorda soodustava poole pealt võib aga välja tuua, et Eestis on elektri müük vaba, eraldi tegevusluba ei ole vaja. Sellisel lihtsustatud viisil elektrimüügi valdkonnas äri alustamine aitab samuti konkurentsile kaasa.

2.3. Elektri varustuskindlus

2.3.1. Varustuskindlus ja varustuskindluse norm

Varustuskindluse tagamise all mõeldakse olukorda, kus süsteemi vajadused on kaetud, see tähendab, et süsteemi koormusvajadus ja reservide vajadus on kaetud süsteemi tootmise ja impordi võimekusega vastavalt varustuskindluse normi nõuetele. Varustuskindluse tagatust hinnatakse ühe aasta arvestuses.

Siinjuures on varustuskindluse tagatuse definitsioonis toimunud võrreldes varasemate aastatega muudatus, tulenevalt 2019. aastal kehtima hakanud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest 2019/943, mille artikkel 25 kehtestab nõude, et reservvõimsuse mehhanismide kohaldamiseks peab liikmesriik eelnevalt olema kehtestanud varustuskindluse normi kui indikaatori. Ainult selles normis toodud taseme rikkumise ohu korral on võimalik kohaldada täiendavaid võimsusmehhanisme. Varustuskindluse norm peab lähtuma määruse artikli 23 lõikes 6 sätestatud üleeuroopalisest ühtsest metoodikast.

Varustuskindluse norm

Varustuskindluse norm on varustuskindluse indikaator, mille ülesanne on defineerida, kui palju võimalike tarbimise piirangutega tunde (ei tähenda tarbimise täismahus piiramist vaid näiteks tundi, kus on vajadust piirata tarbimist kasvõi mõne protsendi võrra) ja mis mahus aasta peale summaarselt on riigile sotsiaalmajanduslikult mõistlik, tekitamata saamata jäänud energia tõttu ühiskonnale ja majandusele liigselt kulusid. Vastava indikaatori leidmiseks on vaja teostada analüüs, mida 2019. aasta Euroopa siseturu määruse artikli 23 lõike 6 metoodika[4] sätestab.

Vastavalt 2019. aasta määruse artiklile 25 koosneb varustuskindluse norm komponentidest nagu „eeldatavasti mittetarnitav energia" (*expected energy not served* ehk EENS) ja „eeldatav võimsuse puudujääk" (*loss of load expectation* ehk LOLE) ning normi arvutamise aluseks on saamata jäänud energia hind (*value of lost load* ehk VOLL) ja uue turule siseneja kulu (*cost of new entry* ehk CONE).

VOLL-i ja CONE väärtused tuleb uuesti arvutada iga viie aasta tagant, mis tingib seega ka varustuskindluse normi ülevaatuse viie aastase intervalliga.

VOLL-i leidmiseks on vaja määrata hinnad, mida erinevad sektorid (tööstus-, teenindav ja erasektor) peavad enda saamata jäänud elektrienergia väärtuseks. Saamata jäänud elektrienergia väärtus on põhimõtteliselt kahju, mis tekib ühe MWh elektrienergia andmata jäämisega või maksimaalne hind, mida tarbijad oleksid valmis maksma MWh eest, et katkestust ära hoida.

CONE väärtuse määramine käib samuti artikli 23 lõike 6 metoodikas sätestatud lähenemisega. Eleringi varustuskindluse aruanne 2020 annab ülevaate CONE leidmisel standardtehnoloogia nõuetest järgnevalt.

- Ei tohi olla subsideeritud ega olla riigi poolt toetatav ühelgi moel.
- Peab olema standardne lahendus, mis tähendab, et erinevatel projektiarendustel ei tohiks olla suuri tehnilisi ega majanduslikke erinevusi rajamise asukoha suhtes. Tootmisviis on töökindel ning selle kohta on teada püsi- ja muutuvkulud. Tehnoloogia efektiivsus ja kasumlikkus ei tohiks olla sõltuv üksuse võimsusest.
- Tootmistehnoloogia lisamisega ei minda vastuollu kliimaeesmärkide saavutamiseks tehtud otsustega.

CONE ja VOLL-i väärtuste alusel leitakse sotsiaalmajanduslikult optimaalne piirangutundide arv vastavalt valemile:

$$\text{LOLE}_{\text{norm}}\,(\text{h}) = \frac{\text{CONE (EUR/MW)}}{\text{VOLL (EUR/MWh)}}$$

Määratud normaal LOLE ja sellest tuleneva EENS-i väärtuse vastu hinnatakse kõiki edaspidiseid elektrisüsteemi piisavuse analüüse ja parameetreid.

VOLL määratakse Euroopa siseturu määruse alusel riikliku reguleeriva asutuse otsusega (Eestis Konkurentsiamet) vastavalt määruse artiklile 11, tuginedes artikli 23 lõike 6 metoodikale. Vastavalt Konkurentsiameti 03.07.2020 otsusele nr 7-26/2020-007[33] on saamata jäänud energia hinnaks Eesti

[33] https://www.konkurentsiamet.ee/sites/default/files/saamata_jaanud_energia_hind_0.pdf

territooriumil 7287 €/MWh. Konkurentsiamet teostas aastatel 2022–2023 riigihanke leidmaks saamata jäänud energia hinna Eestis. Lõplikud saamata jäänud energia hinna andmed on koostamisel.

Tulenevalt 2019. aasta siseturu määruse lähenemise ülevõtmisest, teostati ka Eestis 2019. aasta lõpul / 2020. aasta alguses Elering AS-i tellimusel ja koostöös Konkurentsiameti ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga analüüs, et leida Eestile väliskonsultandi abiga ühiskonna seisukohast optimaalne varustuskindluse taseme norm. Analüüsi tulemusena esitas Konkurentsiamet vastavalt määruse artikli 25 lõikele 2 Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile varustuskindluse normi ettepaneku, mille ministeerium edastas Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks. 15.05.2021 kinnitatud muudatustega elektrisüsteemi toimimise võrgueeskirja, sätestati Eestis varustuskindluse normiks 9 tundi aastas ning varustuskindluse tagamiseks tehtud tarbimise juhtimise ja muude toimingute tulemusena eelduslikult tarnimata jääv elektrienergia maksimaalseks lubatavaks koguseks 4,5 GWh aastas.

Oluline on märkida, et olukord, kus varustuskindlus ei ole kaetud 100% või ka vastavalt normis toodud madalamale tasemele, ei tähenda automaatselt süsteemi kustumist, vaid süsteemi tarbimise piiramist vajalikus mahus. Süsteemi kustumine võib tekkida suure varustuskindluse puudujäägi korral ning halbade asjaolude kokkulangemisel, mis on väga äärmuslik olukord, mille risk on väike. Süsteemi tarbimise piiramist üle 50% kogutarbimisest peetakse vastavalt määrusele (EL) 2017/1485 samuti süsteemi kustumiseks.

Kui peaks selguma Euroopa iga-aastase tõenäosusliku süsteemipiisavuse analüüsi alusel (ERAA analüüs, European Resource Adequacy Assessment; varem Mid-Term Adequacy Forecast ehk MAF), et tegelik olukord on kehvem kui 9 tundi, siis peab liikmesriik esiteks eemaldama võimalikud turutõrked, mis võivad takistada turupõhist võimsuste lisandumist. Juhul kui turutõrgete eemaldamine ei paranda varustuskindluse prognoosi, siis peab välja kuulutama võimsusmehhanismi, mis on sisuliselt riigiabi elektritootjatele, et nad pakuksid vajalikus mahus võimsust. Loa võimsusmehhanismi välja kuulutamiseks annab liikmesriigile Euroopa Komisjon.

2.3.2 Eesti varustuskindlus Euroopa tõenäosusliku 10-aastase süsteemipiisavuse analüüsi vaatest

Euroopa süsteemihaldurite koostööorganisatsioon ENTSO-E koostab igal aastal üleeuroopalise elektrisüsteemi võimekuse analüüsi ERAA, mis põhineb Euroopa regulaatorite koostööorganisatsiooni ACER-i kinnitatud metoodikal vastavalt Regulatsioonile (EU) 2019/943, artiklile 23. Analüüsi aluseks on Euroopa süsteemioperaatorite esitatavad andmed iga riigi tootmisvõimsuste, tarbimise ning ülekandevõimsuste kohta ja kogutud andmeid sisaldav üleeuroopaline turu modelleerimise andmebaas (PEMMDB). Aruanne teostatakse 10-aastase vaatega ja 2022 tehtud analüüs on kuni 2030. aastani[34]. Tulemustena näidatakse kõigi Euroopa riikide elektrisüsteemi võimekuse indikaatoreid (võimalik katkestustundide arv LOLE ja võimalik puudujääv energia EENS) aastatel 2025, 2027 ja 2030. Nimetatud aastate analüüsides võetakse andmete aluseks kõigi Euroopa Liidu riikide esitatavad riiklikud energia- ja kliimakavad.

ERAA 2022 vaatleb eelnimetatud aastaid 2025, 2027 ja 2030 mitme stsenaariumi põhjal:

1. LOLE väärtused 2025. aasta üldise referentsstsenaarium ilma võimsusmehhanismita kohta;
2. LOLE väärtused 2027. aasta üldise referentsstsenaarium ilma võimsusmehhanismita kohta;
3. LOLE väärtused 2030. aasta üldise referentsstsenaarium ilma võimsusmehhanismita kohta.

Täpsemalt on ERAA analüüsi 2022 tulemused Euroopa osas näidatud ka alljärgnevatel joonistel 9–11.

[34] https://www.entsoe.eu/outlooks/eraa/2022/

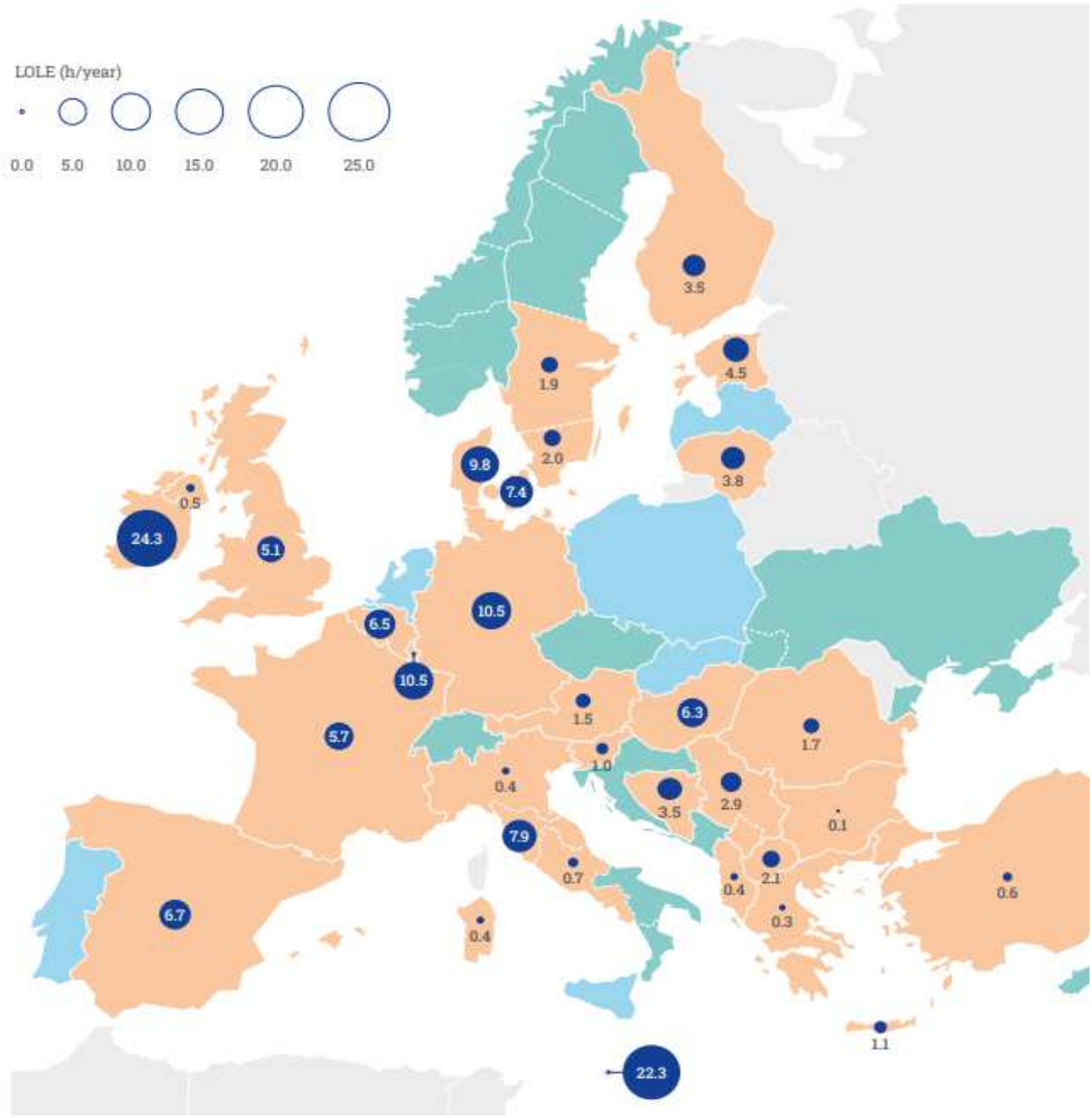

Joonis 9. LOLE väärtused 2025. aasta üldise referentsstsenaarium ilma võimsusmehhanismita kohta

Joonise 9 järgi on kõige suurem LOLE väärtus 24,3 h/aastas Iirimaal, millele järgneb Malta 22,3 h/aastas. Eestis on LOLE väärtuseks 4,5 h/aastas, mis ei ületa kehtestatud varustuskindluse normi 9 h/aastas.

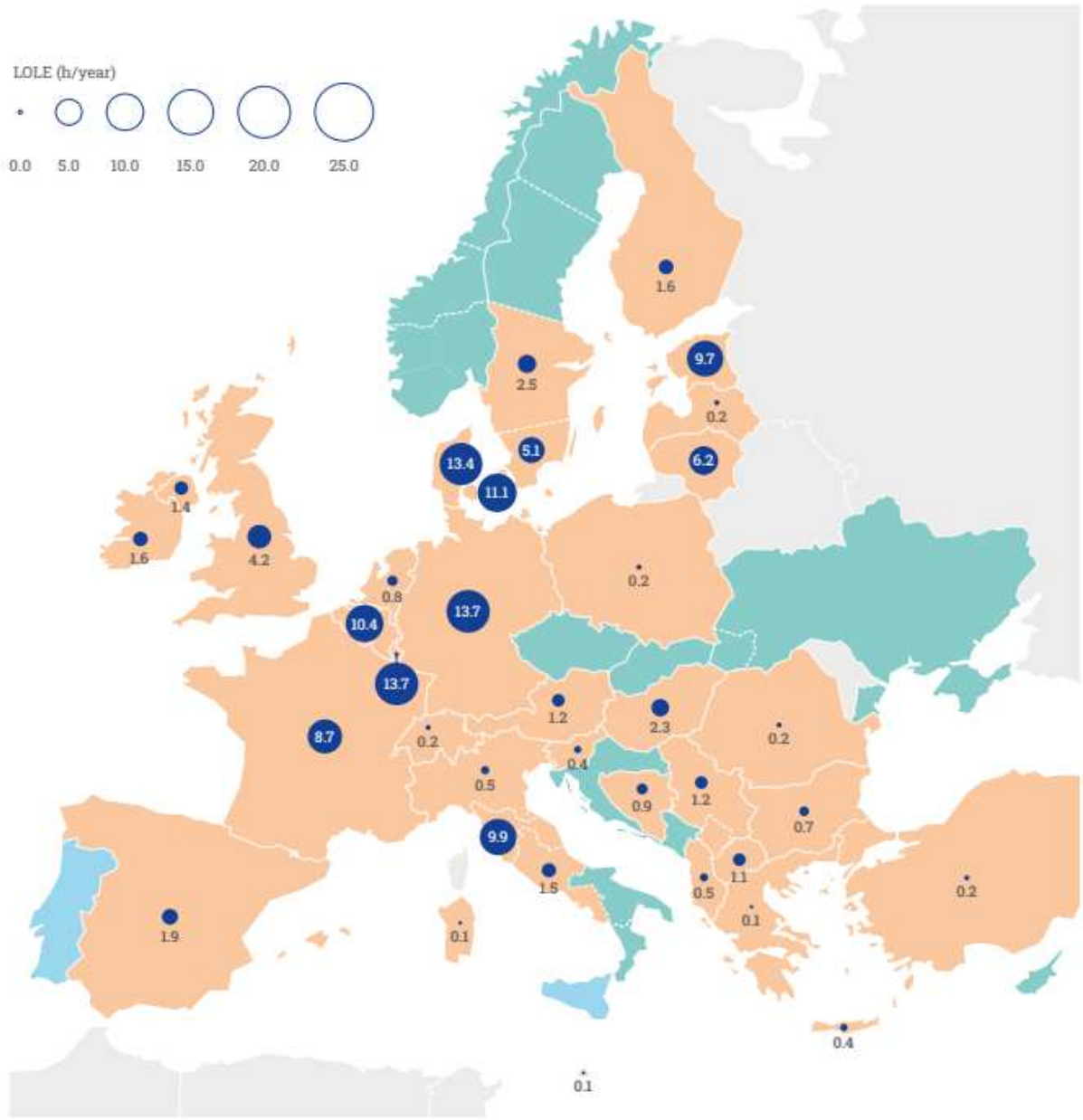

Joonis 10. LOLE väärtused 2027. aasta üldise referentsstsenaarium ilma võimsusmehhanismita kohta

Joonise 10 järgi on kõige suuremad LOLE väärtused 13,7 h/aastas Saksamaal ja Luksemburgis, mille järgneb Taani 13,4 h/aastas. Eestis on LOLE väärtuseks 9,7 h/aastas, mis ületab kehtestatud varustuskindluse normi 0,7 h/aastas võrra.

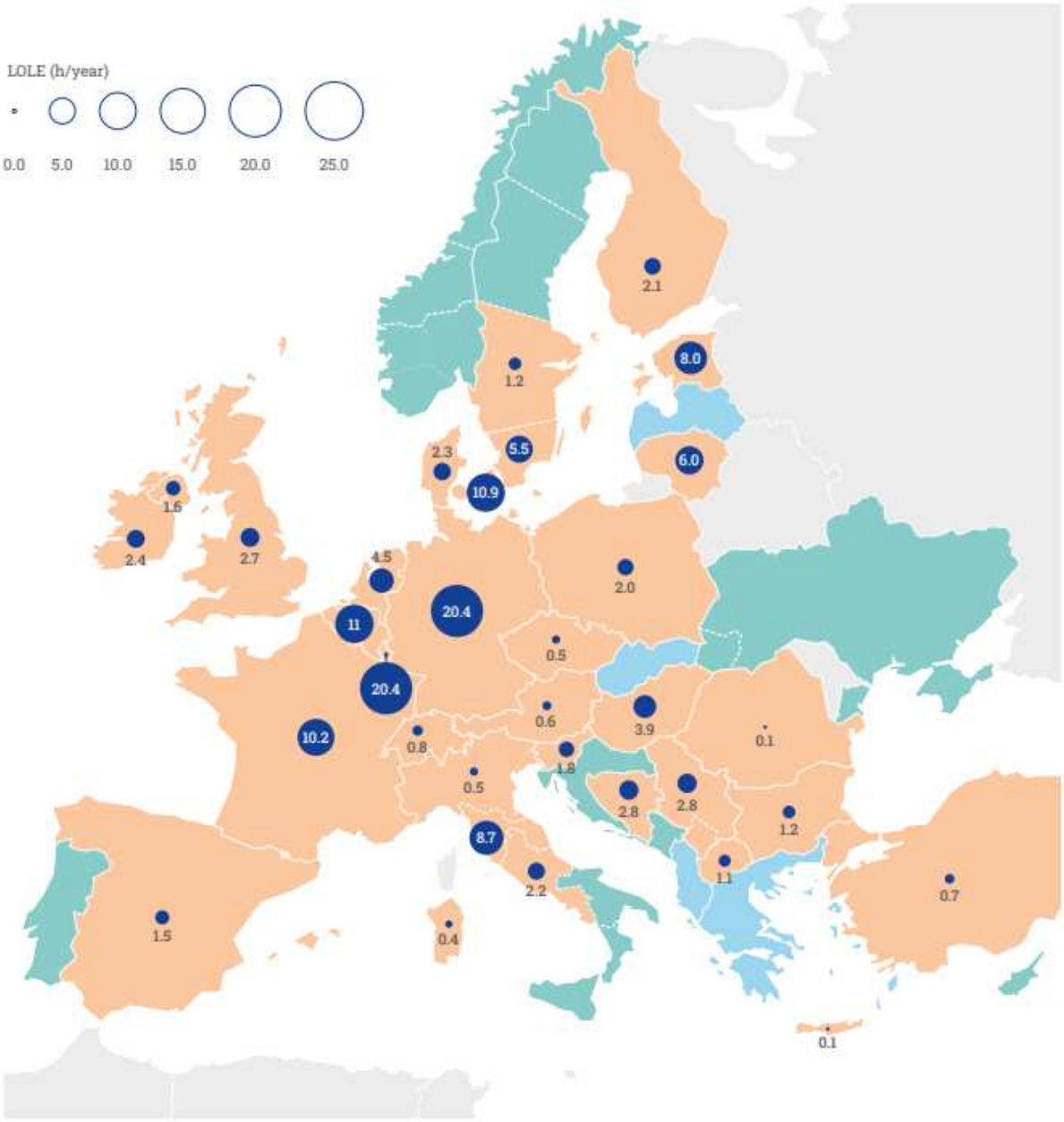

Joonis 11. LOLE väärtused 2030. aasta üldise referentsstsenaarium ilma võimsusmehhanismita kohta

Joonise 11 kohaselt näitab kõige suuremat LOLE väärtust 20,4 h/aastas Saksamaal ja Luksemburgis, millele järgneb Belgia 11 h/aastas. Eesti LOLE väärtuseks 2030. aastal on 8,0 h/aastas.

2.3.3. Eesti varustuskindlus süsteemipiisavuse vaatest

Eesti elekter on ajalooliselt toodetud peamiselt põlevkivist, Eesti Energia AS Narva Elektrijaamadest (EJ). Arvestades, et Balti EJ 1 plokk käivitus 1959 ning Eesti EJ saavutas projekteeritud võimsuse aastal 1973, on Narva EJ-d olnud juba üle 45 aasta ühed põhilised energiatootjad Baltikumi piirkonnas. Eesti on harjunud olukorraga, kus tootmisvõimsusi on oluliselt rohkem kui tarbimisnõudlust. Alates Leedu Ignalina tuumaelektrijaama sulgemisest 2009. aastast on Eesti olnud Baltimaade piirkonna põhiline energiaga varustaja ning elektrit eksportiv energiasüsteem. Oluline on mõista, et selline olukord on lähiaastatel drastiliselt muutumas. Eesti elektritootmine põlevkivist on väga CO_2 intensiivne, kuigi osaliselt on võetud

kasutusele puiduhakke põletamine ning lisaks aidatakse nendes ära utiliseerida põlevkiviõli tootmises tekkinud kõrvalsaadust uttegaasi.

Tootmisvõimsused ja juurdekasv

Eleringi 2022. aasta varustuskindluse aruande kohaselt on tootjatelt saadud andmete alusel suurimad muudatused tootmisvõimsustes võrreldes 2021. aastaga järgnevad.

- Installeeritud päikeseenergia kasv on olnud 128 MW pealt (1. jaanuar 2020) 335 MW peale (oktoober 2021). See oli tõenäoliselt tingitud soodsatest toetustest, mida sai taotleda ning üldisest tehnoloogia odavnemisest ja kogemuse tekkimisest. Kui arvestada päikeseparke, mis on valmis ehitatud, kuid võrguga ühendamata, oleks kokku 465 MW. Vaata lisa 2 päikeseelektrijaamade jaotumist maakonniti.
- 21. mail anti teada, et Enefit Poweri Balti elektrijaama kaheteistkümnes plokk suleti lõplikult. Ploki võimsus oli 130 MW.
- Eesti Energia strateegiadokumendi kohaselt lõpetatakse põlevkivist elektritootmine 2030. aastaks, seda kütust asendab biomass ja uttegaas. Uttegaasist lõpetatakse elektritoomine ära 2035. aastaks ja selleks ajaks on püstitatud ka eesmärk, et elektritootmine on süsinikuneutraalne.

Tabel 19. Eesti tootmisvõimsused 2022. aasta seisuga (*Elering*[35])

Elektrijaam	Installeeritud netovõimsus, MW	Kindel[36] tootmisvõimsus, MW
Eesti Elektrijaam	866	799
Balti Elektrijaam	192	177
Auvere Elektrijaam	272	250
Iru Elektrijaam – gaasiplokk	94	0
Iru Elektrijaam – prügiplokk	17	111
Põhja Soojuselektrijaam	77	
Sillamäe Soojuselektrijaam	23	
Utilitas Tallinna elektrijaam	39	
Tartu elektrijaam	22	
Pärnu elektrijaam	21	
Enefit elektrijaam	10	
Muud tööstuste- ja koostootmisjaamad	75	
Kokku	**1708**	**1337**
Turuvälised võimsused		
Kiisa avariireservelektrijaam	250	250
Taastuvenergia elektrijaamad		
Hüdroelektrijaamad	8	0
Tuuleelektrijaamad	317	0
Päikeseelektrijaamad	510	0

[35] https://elering.ee/sites/default/files/2021-12/Varustuskindlus%202021%20lk.pdf Lisa 2.

[36] Paljudel tootmisseadmetel on erinevad märkimisväärsed piirangud, mistõttu kasutab Elering varustuskindluse hindamisel konservatiivsemaid ehk „kindlaid" võimsusi, mis põhinevad ajaloolistel andmetel.

Laiemas kontekstis on Eestis probleem elektrienergia tootmisvõimsuste piisavusega. Uusi tootmisvõimsusi tuleb turule vähe ja väikeses mahus, samas põlevkivi tootmisvõimsused on plaanis pikas perspektiivis sulgeda.

Majanduse konkurentsivõime seisukohalt on üldiselt eelistatuim lähenemine, kui uute tootmisvõimsuste rajamine toimub vabaturu tingimustes ja võimalikult väikese riigipoolse sekkumisega. Samas kimbutavad Euroopa elektriturge mitmed turutõrked, mis on viinud olukorrani, kus varustuskindluse tagamiseks on uute elektritootmisvõimsuste rajamine ainult turupõhiselt seatud kahtluse alla mitmes liikmesriigis ja kasutatakse palju ka reservvõimsust erinevate võimsusmehhanismide näol.

Konkurentsiameti kokkuvõttev hinnang Eesti varustuskindlusele aastani 2030

- **Praegusele parimale teadmisele tuginedes on elektri varustuskindlusega probleem 2027. aastal.**
- Elektrisüsteemi piisavust hinnatakse Eestis varustuskindluse normi alusel ning tõenäosuslikul meetodil, vastavalt Euroopa elektri siseturu määrusele. Tõenäosusliku meetodi toetamiseks on kasutusel ka deterministlik meetod, mille osas on Eelring andnud täpsema ülevaate oma 2022. aasta varustuskindluse analüüsis[37].
- Praegu näeb varustuskindluse normi ettepanek ette aasta peale kuni 9 tundi, kus võib tekkida vajadus tarbimist väikeses ulatuses piirata.
- Tõenäosuslik Euroopa süsteemipiisavuse analüüs ERAA, mis analüüsib riikide süsteemipiisavust varustuskindluse normi elementide raames (eeldatavasti mittetarnitav energia ja eeldatav võimsuse puudujääk katkestustundidena) aasta kohta, näeb Eestile 2027. aastal ette varustuskindluse probleemi. Katkestustundide arv on 2027. aastal üle varustuskindluse normi ettepanekus sätestatud arvule. Seega on vajadus praeguse seisuga rakendada võimsusmehhanisme.
- Uusi tootmisvõimsusi on ette näha taastuvenergia poolelt (päike ja tuul). Lisaks muutuvad tuleviku energiasüsteemis aina olulisemaks tarbimise paindlikkus ja tarbimise juhtimise võimalused, mis samuti saavad anda suure panuse varustuskindluse tagamisse.
- Riik, kui Eesti Energia omanik, on seadnud Eesti Energiale ootuseks, et nad peavad tagama 2026. aasta lõpuni Eesti-sisese juhitava elektritootmisvõimekuse vähemalt 1000 MW sõltumata veetasemest Narva jões ja veehoidlas, v.a korraliste hoolduste ja remontide teostamiseks või avariide kõrvaldamiseks vajaliku perioodi ajal. Sealjuures peab Eesti Energia säilitama külmas reservis 1. novembrist 28. veebruarini võimsusi vähemalt 900 MW ja 1. märtsist kuni 31. oktoobrini vähemalt 600 MW[38].

Edasised sammud

- Iga viie aasta järel varustuskindluse normi ülevaatus.
- Kuna 2027. aastal on tuvastatud varustuskindlusega probleeme, siis Konkurentsiamet koostab turutõrgete analüüsi[39], mis on eelduseks, et saaks hakata arutama võimalust vajadusel kehtestada koostöös Euroopa Komisjoniga võimsusmehhanism. Eesti puhul on võimsusmehhanismiks tõenäoliselt strateegiline reserv.

[37] https://www.elering.ee/sites/default/files/2023-05/elering_vka_2022.pdf
[38] https://s3.documentcloud.org/documents/22259669/omaniku-ootused-eesti-energia-as-le.pdf
[39] Käesoleval hetkel on turutõrgete analüüs Konkurentsiameti poolt koostamisel

3. Maagaasi turg

Nii 2021. kui ka 2022. aastal oli maagaasi hinnatõus üheks energiahindade šoki põhjuseks ning seda süvendas veelgi Venemaa sõda Ukraina vastu. Gaasi tarbimine on Eestis aastatega langenud ning lähiaastal tarbimine ei tõuse, kuna jätkuvalt EL on kehtestanud, et gaasi tarbimist tuleb liikmesriikides vähendada.

3.1. Maagaasivõrgu regulatsioon

2022. aasta peamiseks väljakutseks maagaasivõrgu regulatsiooni osas oli regionaalse ühise tariifitsooni avanemine FINESTLAT-i piirkonnas (hõlmab Soomet, Eestit ja Lätit) alates 01.01.2020. 2022. aastal jätkus töö selle nimel, et liita ühise tariifitsooniga ka Leedu. Olulisimad tähised sel teel.

- Balticconnectori valmimine 2019. aasta lõpus ja osaline käiku minek 2020 aastal.
- 2021 Paldiski ja Puiatu kompressorjaamade valmimine, mis suurendasid Balticconnectorile antavat võimsust.
- 2020 Soome, Eesti ja Läti (FINESTLAT) ühise tariifitsooni avamine.
- 2020 Eesti-Läti ühise bilansipiirkonna avanemine.
- 2021. aasta lõpus ühendati Balti gaasisüsteem ülejäänud Euroopaga läbi Leedu-Poola gaasiühenduse GIPL. Projektiga loodi täiendav tarnekanal varustuskindluse suurendamiseks. Valminud torustik anti turule kasutamiseks 2022. aasta keskel.
- 2022. aasta sügisel valmis Soome Inkoo LNG-terminal ning Paldiski LNG-terminali vastuvõtuvõimekus.
- Ühine Balti-Soome tariifitsoon koos Leeduga on plaanis käiku saada 2024. aastal.

3.1.1. Tehniline funktsioneerimine

Eesti maagaasi ülekandevõrk koosneb 978,3 km gaasitorustikust, sellest 39,0 km on BC meretorustik, 4 gaasimõõtejaamast, kus toimub ülekandevõrku siseneva gaasi koguste mõõtmine ja gaasi kvaliteedi määramine, 36 gaasijaotusjaamast (GJJ), kus toimub ülekandevõrgust väljuva gaasi rõhu redutseerimine, koguste mõõtmine, lõhnastamine ja kokkulepitud tarbimisrežiimi tagamine, 2 kompressorjaama (Paldiski KJ ja Puiatu KJ) ning 1 gaasireguleerjaamast (Kiili GRJ), mis võimaldab ülekandevõrgu osasid juhtida erinevatel töörõhkudel. Samuti toimub Kiili GRJ-is Balticconnectori süsteemi torustikust väljuva gaasikoguse mõõtmine, kuid Kiili GRJ ei liigitu otseselt gaasimõõtejaama alla. Paldiski gaasimõõtejaam võimaldab Eesti poolel Balticconnectorit läbiva gaasi kogust kahesuunaliselt mõõta. TSO-de vahelise koostöö kokkuleppe alusel hakatakse gaasikoguseid mõõtma Soome poolel Inkoo gaasimõõtejaamas ja Eesti poolel Paldiski gaasimõõtejaamas vaheldumisi. 2022 aasta lõpus valmis võrguühendus võimaliku LNG-ujuvterminali ühendamiseks ülekandevõrguga. Eesti gaasi ülekandevõrku kujutab joonis 12.

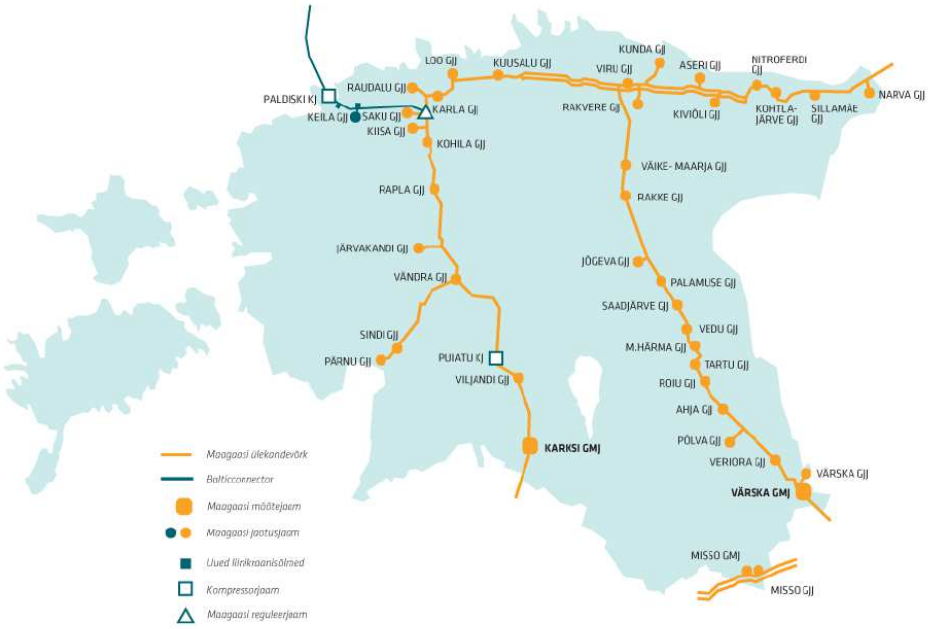

Joonis 12. Eesti gaasi ülekandevõrk aastal 2022 *(Elering)*

Eesti gaasisüsteem on osa regionaalsest gaasisüsteemist ja gaasiturust, mis on otseselt ühendatud Läti, Soome ja Venemaa gaasisüsteemidega ning kaudselt Leedu gaasisüsteemiga ja läbi GIPL-i Kesk-Euroopa gaasisüsteemiga. Lisaks sellele oli Eesti ülekandevõrk transiitkoridoriks Läti ja Soome vahel ning mõningal määral ka Venemaa ja Läti vahel. Eesti süsteem on ühendatud Venemaaga läbi Narva ja Värska ühenduspunktide. 2019. aastast ei ole Narva ühendus enam kommertskasutuses ning antud punkti on võimalik kasutada vaid süsteemihaldurite omavahelise tehnilise gaasivarustuse tagamisel torustikul paiknevate gaasijaamade toite tagamiseks. 29.09.2022 võttis Eesti Vabariigi Valitsus vastu määruse maagaasi ja veeldatud maagaasi ostu keeluks seoses Venemaa Föderatsiooni agressiooniga Ukrainas, mida toetab Valgevene Vabariik[40]. Määrus jõustus 31. detsembril 2022. a. Eesti ja Läti vaheliseks ühenduspunktiks on Karksi ning Eesti ja Soome ühendus on teostatud läbi Balticconnectori ühenduse (alates 2020). Lisaks mainitud ühendustele on Eestil veel kaks ühenduspunkti naaberriikidega, Korneti

[40] Vabariigi Valitsuse sanktsiooni kehtestamine maagaasi ja veeldatud maagaasi ostu keeluks seoses Venemaa Föderatsiooni agressiooniga Ukrainas, mida toetab Valgevene Vabariik

(Lätiga) ja Misso (Venemaaga), mida kasutatakse gaasi transportimisel Venemaa ja Läti vahel läbi paralleeltorustike (Ibroska-Inšukalns ja Pihkva-Riia). Regionaalset gaasi ülekandevõrku kujutab joonis 13.

Joonis 13. Regionaalne gaasi ülekandevõrk aastal 2022 (*ENTSO-G)*

Ühtlasi toimus läbi nende 2022. aastal ka Misso piirkonna varustus gaasiga. Misso, Korneti ja Karksi punktid paiknevad ühise gaasitsooni sees, seega Misso ja Korneti punkti sisendvõimsus on üle kantud virtuaalsele Luhamaa punktile, mis on sisend ühisesse gaasitsooni. 2022. aasta alguses puhkenud Ukraina sõda on lõpetanud Venemaa gaasitarned Eestisse. Eesti gaasisüsteemi sisend-väljundpunktide tehnilisi andmeid kajastab tabel 20.

Tabel 20. Ühenduspunktide tehniline läbilaskevõime (*ENTSO-G, Elering AS, GET Baltic*)

Ühenduspunkt	Suund	Tehniline läbilaskevõime GWh/päev	Läbilaskevõime tavatingimustel GWh/päev
Narva ühendus	RU->EE	0	0
Värska GMJ	RU->EE	0	0
Luhamaa ühendus	RU->EE	0	0

	EE->RU	0	0
Karksi GMJ	LV->EE	73,5	73,5
	EE->LV	105	73,5
Balticconnector[1]	EE->FI	81,2	56,8
	FI->EE	67,2	38,9

[1]Balticconnectori võimsus anti 01.2020 turule piiratud võimsusega, võimsuse muutusest informeeritakse turuosalisi operatiivselt

Eesti süsteemi gaasibilanssi aastatel 2019–2022 kajastab tabel 21. Tänu Balticconnectori ühenduse valmimisele 2020. aastal on Eesti gaasisüsteemis lisandunud gaasi eksportimine.

Tabel 21. Eesti gaasibilanss, GWh (*Elering AS*)

Gaasibilanss	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Ülekandevõrku sisenenud gaas kokku	23 988,51	12 977,92	11 371,20	11 514,21
Ülekandevõrku piiripunktides sisenenud gaas (ilma transiidita)	4 808,34	12 977,92	11 371,20	11 514,21
Karksi GMJ	2 449,88	10 100,65	10 525,57	10 512,13
Värska GMJ	2 357,4	2 876,22	776,37	400,71
Narva GMJ	0	0	0	0
Misso GMJ	1,06	1,05	1,24	1,07
Balticconnector		0	68,03	600,30
Ülekandevõrgust väljunud gaas kokku	23 967,71	12 961,99	11 359,98	11 501,46
Sisemaine ülekandeteenus	4 773,22	4 480,13	5 074,56	3 776,77
Kaod ülekandevõrgus	12,62	6,14	13,81	15,58
Eksport		8 481,22	6 276,94	7 721,66
Karksi GMJ		10,46	3,11	324,90
Balticconnector		8 470,76	6 273,83	7 396,76

Tabel 22 kajastab täpsemalt piiripunktide gaasivooge 2022. aasta kuude lõikes, kus negatiivne väärtus näitab gaasikoguse väljumist süsteemist ja positiivne väärtus sisenemist süsteemi. Tabelist järeldub, et Balticconnectori ühendus on 2022. aasta jooksul valdavalt toiminud gaasi eksportiva ühendusena, välja arvatud veebruar, märts, aprill ja mai, kus Balticconnectori ühenduse kaudu imporditi kokku 600,30 GWh (need mahtu tabelis 22 ei kajastata). Lisaks Balticconnectorile toimis aasta jooksul mahus 324,90 GWh eksportiva ühendusena ka Karksi. Tabelis 22 kajastab Karksi ühenduse gaasivoo kogumaht sõlme sisenevat voogu ehk nii kohalikku tarbimist kui ka läbi Balticconnectori eksporti Soome. 2022. aastal on gaasisüsteemi olukord olulised muutunud.

Tabel 22. Gaasivood piiripunktides 2022. aasta kuude lõikes, GWh (*Elering AS*)

Periood	Balticconnector	Karksi GMJ	Värska GMJ
Jaanuar	-1 037,00	1 672,49	0
Veebruar	-733,67	1 224,18	24,15
Märts	-9,51	20,02	372,54
Aprill	-380,54	711,53	3,98
Mai	-288,01	359,34	0
Juuni	-809,07	967,08	0
Juuli	-725,05	848,60	0
August	-724,37	859,98	0
September	-637,00	806,14	0
Oktoober	-481,04	680,25	0
November	-638,08	960,83	0
Detsember	-939,62	1 398,70	0
Kokku	**-7 402,97**	**10 509,15**	**400,67**

3.1.2. Gaasivõrgu kasutamise ja liitumise hinnad

Kuni 01.01.2020 kehtisid kaubapõhised ülekande väljundhinnad. Sisendhinda Eestis ei rakendatud. Lisaks oli kehtestatud transiidihind Luhamaa-Korneti gaasivoole (RU – EE – LV).

Seoses komisjoni määruse (EL) 2017/460, millega kehtestatakse võrgueeskiri gaasi ülekandetasude ühtlustatud ülesehituse põhimõtete kohta, rakendamisega Eestis, muutusid oluliselt ja olemuslikult ülekandeteenuste hinnad.

2019. aastal koostas ja kehtestas Konkurentsiamet esimest korda eraldi gaasi ülekandevõrgu võrguteenuste hindade arvutamise metoodika[41]. Varasemalt kasutati ühte metoodikat nii ülekandevõrgu kui ka jaotusvõrgu hindade arvutamiseks. Uue metoodika alusel 2019. aastal kooskõlastatud gaasi ülekandevõrgu võrguteenuste hindade kohaselt hakkavad alates 2020. aastast kehtima süsteemisisese võrgukasutuse ning süsteemidevahelise võrgukasutuse sisend- ja väljundhinnad. Vastavalt määruses kehtestatud korrale, viidi 2019. aastal ka läbi turuosaliste konsultatsioon ning konsultatsioonidokument esitati analüüsimiseks ACER-ile. ACER tegi oma analüüsis mitmeid ettepanekuid hinnakonsultatsiooni paremaks läbiviimiseks tulevikus.

Konkurentsiameti 30.09.2019 otsusega nr 7-3/2019-054 kooskõlastati Eestis eraldi võimsuspõhised sisendhinnad ja väljundhinnad[42] ning võimsustoodete kordajad.

Uue metoodika ja selle alusel kooskõlastatud ülekandevõrgu hindade olulisimad märksõnad on:

- Euroopa Komisjoni määruse (EL) 2017/460 järgi koosmõjus maagaasiseadusega rakendatakse Eestis hinnalaega reguleerimiskorda (*price cap regime*), mille puhul regulaator kooskõlastab fikseeritud suurusega ülekandehinnad;
- Eestis rakendatakse eraldiseisvat postmargi lähtehinnametoodikat ülekandehindade arvestamisel;
- sisendhinnad ühtlustatakse naaberriikidega (Läti ja Soome) kohandamise teel, mille aluseks on võrdlusuuringu kohaselt leitud Euroopa Liidu liikmesriikide keskmine sisendhind, millele on lisatud veamarginaal;
- FINESTLAT-i turupiirkonna riikide vahelised ühenduspunktid lähtehindade arvutamisel kaotatakse;

[41] Konkurentsiamet Võrguteenuse hindade kooskõlastamine
[42] Konkurentsiamet Kooskõlastatud maagaasivõrgu liitumistasu arvutamise metoodikad

- eeldatavad süsteemihaldurite vahelised kompensatsioonid (ITC) minimiseeritakse iga koostöös osaleva riigi väljundtariifide kaudu.

FINESTLAT-i turukorraldus tagab tarbijatele piirkonna sisenditel madalaima pakutava gaasihinna turule pääsu kõigis kolmes osalevas riigis täiendavate kuludeta riikidevahelistes ühenduspunktides.
Tuleviku väljakutseks on leida Leedut rahuldav sisendtulude jaotus, mis võimaldaks nelja riigi ühise turu tekkimise.
Liitumine nii ülekandevõrguga kui ka jaotusvõrguga toimub maagaasiseaduse alusel kulupõhiselt. Võrguettevõtjal on õigus võtta võrguga liitujalt põhjendatud liitumistasu. Liitumistasu arvutamisel lähtutakse sellest, et oleks tagatud konkreetseks liitumiseks vajalike põhjendatud kulutuste katmine, muu hulgas:

- investeeringud, sealhulgas mõõtesüsteemi väljaehitamine;
- keskkonnanõuete täitmine;
- kvaliteedi- ja ohutusnõuete täitmine.

Liitumistasu suuruse arvutab võrguettevõtja, lähtudes liitumistasu arvestamise metoodikast, mis on kooskõlastatud Konkurentsiametiga.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/73/EÜ artikli 41 paragrahvi 1 punktide s ja n kohaselt peab reguleeriv asutus jälgima sätestatud juurdepääsutingimusi gaasihoidlatele, torujuhtmes hoitavale gaasile (*linepack*) ja muudele abiteenustele. Eestis gaasihoidlad puuduvad, torujuhtmes hoitavat gaasi ei kasutata kommertseesmärkidel ning puuduvad ka muud süsteemihalduri osutatavad abiteenused. Tulenevalt ülekandesüsteemi väiksusest, peab Konkurentsiamet olukorda, kus torujuhtmes hoitavat gaasi ei kasutata kommertseesmärkidel ning puuduvad ka muud süsteemihalduri poolt osutatavad abiteenused, põhjendatuks.

FINESTLAT-i ühise tariifitsooni puhul on tegemist Euroopa gaasituru mõistes ainulaadse süsteemiga EL-is, kus kolme riigi vahel toimub kauba (gaasi) vaba liikumine igasuguste piiranguteta. Konkurentsiameti hinnangul on rakendatud postmargi süsteem ennast 2020. aasta jooksul igati õigustanud, sest ei ole vahet, millisest allikast gaas on pärit – tarbija saab seda tarbida võrdse võrguteenuse hinnaga, tagades nii regionaalselt võrdsemad võimalused tarbijatele.

3.1.3. Bilansivastutus

Maagaasiseadusest tulenevalt on bilansihaldur turuosaline, kes on sõlminud süsteemihalduriga bilansi tagamiseks bilansilepingu. Seega turuosaline on ise bilansihaldur juhul, kui ta ei ole delegeerinud lepingus bilansivastutust müüjal või teisele bilansihaldurile. Kodutarbija bilansihaldur on müüja.

Igal turuosalisel on üks avatud tarnija. Võrguettevõtjal peab võrguteenuse osutamisel kasutatud gaasi ostmiseks olema üks avatud tarnija võrgu piiripunktide arvestuses. Tarbijal ja tootjal on üks avatud tarnija mõõtepunkti kohta.

Elering AS vastutab süsteemihaldurina Eesti gaasisüsteemi bilansi tagamise ja bilansihaldurite bilansside selgitamise eest. Bilansihalduri ja süsteemihalduri vahelist avatud tarne lepingut nimetatakse bilansilepinguks, mille tüüptingimused on avalikud ja samad kõikidele bilansihalduritele. Bilansiteenus, mida selle lepingu alusel osutatakse, sisaldab bilansihalduse korda ning bilansigaasi ostu ja müügi tingimusi. Süsteemihaldur töötab välja ja kooskõlastab Konkurentsiametiga bilansilepingu tüüptingimused ja bilansigaasi hinna määramise metoodika.

2019. aastal koostati Eesti ja Läti süsteemihaldurite poolt ja kooskõlastati (Konkurentsiameti 30.09.2019 otsusega nr 7-10/2019-007[43]) mõlema riigi regulaatorite poolt 2020. aastal käivitunud ühise Eesti-Läti bilansitsooni reeglistik ja bilansilepingu tüüptingimused. Ühised tüüptingimused kehtestavad ka ühise bilansigaasi hinna ja tasakaalustamise hüvitise määramise metoodika.

2020. aasta algusest kehtima hakanud bilansigaasi hinna metoodika kirjeldab antud ühise bilansilepingu tüüptingimuste peatükk 8.

Bilansigaasi müügi piirhind (MSP) gaasipäeval D võrdub järgmistest hindadest väiksemaga:

- madalaim hind mis tahes peamiste toodete müügil, kus süsteemihaldur osales asjaomastel kauplemisplatvormidel gaasipäeval D;
- peamiste toodete kõigi kauplemistehingute kaalutud keskmine hind asjaomastel kauplemisplatvormidel gaasipäeval D, korrutatuna MSP-stiimuliga;

Bilansigaasi ostu piirhind (MBP) gaasipäeval D võrdub järgmistest hindadest suurimaga:

- kõrgeim hind mis tahes peamiste toodete ostul, kus süsteemihaldur osales asjaomastel kauplemisplatvormidel gaasipäeval D;
- peamiste toodete kõigi kauplemistehingute kaalutud keskmine hind asjaomastel kauplemisplatvormidel gaasipäeval D, korrutatuna MBP-stiimuliga.

MSP-stiimul võib olla vahemikus 0,9 ja 0,95 ning MBP-stiimul vahemikus 1,05 ja 1,1. Süsteemihaldur avaldab oma kodulehel MBP- ja MSP-stiimulid järgmise aasta kohta iga aasta 1. novembriks. Kusjuures süsteemihaldur võib stiimuleid aasta jooksul uuesti korrigeerida, teatades sellest vähemalt kolm kalendripäeva ette. Alates 01.07.2020 on MPB-stiimul 1,1 ja MSP-stiimul 0,9.

Vastavalt ühise gaasitsooni tüüptingimustele ning eesmärgiga tagada süsteemihaldurite finantsneutraalsus, rakendus 2020. aastast eraldi komponendina tasakaalustamise hüvitis gaasipäeva kohta. Tasakaalustamise hüvitised määratakse kindlaks, võttes arvesse võimalikke alljärgnevaid tulusid ja kulusid:

- süsteemihalduri kulusid ja tulusid, mis tulenevad päeva ebabilansi tasudest;
- süsteemihalduri kulusid ja tulusid, mis tulenevad tasakaalustamistoimingutest;
- süsteemihalduri halduskulusid, mis tulenevad tasakaalustamistoimingutest;
- süsteemihalduri muid kulusid ja tulusid, mis on seotud süsteemihalduri tehtavate tasakaalustamistoimingutega.

Tasakaalustamise hüvitis omistatakse võrgukasutajale vastavalt võrgukasutaja portfellist väljunud vooludele (sh sisemaine tarbimine, piiriüleselt väljunud ja virtuaalses kauplemispunktis müüdud kogused).

Ühise bilansitsooni eeliseks on bilansihalduri ebabilansi arvestamine piirkonna, mitte riigi põhiselt, mis peaks mõlemas riigis tegutsevale bilansihaldurile andma bilansihoidmise kulude kokkuhoidu. Bilansigaasi hinnad on leitavad Eleringi veebilehelt[44].

[43] Konkurentsiamet EE-LV ühised gaasi bilansireeglite tüüptingimused
[44] Elering Live Bilansigaasi hinnad

3.1.4. Piiriülene võimsuste jaotus ja ülekoormuse juhtimine

Seoses ühise Eesti-Läti gaasitsooni loomisega alates 01.01.2020, valmistasid Eesti ja Läti süsteemihaldurid ette Eesti-Läti ühised võrgulepingu tüüptingimused, mis reguleerivad võimsuse kasutamise ning piiriülesele taristule juurdepääsu tingimusi kolmandatele isikutele, ülekandevõimsuse jaotamise metoodikat ja lepingulise ning füüsilise ülekoormuse juhtimise metoodikat Eesti-Läti gaasitsoonis.

Konkurentsiamet kooskõlastas ühised võrgulepingu tüüptingimused 30.09.2019 otsusega nr 7-10/2019-007. Need tüüptingimused kooskõlastas ka Läti energiaregulaator. 2020. aastal tekkis Eesti-Läti gaasitsooni käivitamisel vajadus täiendada neid ühiseid võrgulepingu tüüptingimusi. Eesti ja Läti süsteemihaldurite täienduste ettepanek kooskõlastati Konkurentsiameti 23.04.2020 otsusega 7-10/2020-001. Täiendused kooskõlastas ka Läti energiaturu regulaator.

Balticconnectori võimsuste jaotamise mehhanismi leppisid kokku Eesti ja Soome süsteemihaldurid ja kiitsid heaks vastavalt Eesti ja Soome energiaregulaatorid. Vastava kokkuleppe ja otsuste alusel kasutatakse Balticconnectril päev-ette ja päevasiseseid kaudse (*implicit*) võimsuse jaotamise tooteid, vähemalt kuni 2022. aastani. Vastav otsus vaadatakse Soome reguleeriva asutuse poolt üle iga aasta ja Konkurentsiameti poolt vastavalt vajadusele (kui turuolukord seda nõuab).

1.01.2020 alustas tööd Soome, Eesti ja Läti ühtne tariifitsoon (FinEstLat). FinEstLati ühinemine tähendas Soome, Eesti ja Läti turgude ühendamist, piirkonna sisetariifide kaotamist ja piirkonna sisenemistariifide kehtestamist samale tasemele, kohaldades võrkudevahelise kompensatsiooni (ITC) mehhanismi. FinEstLati ühtse sisenemistariifide tsooni toimimise tulemused olid ja on väga positiivsed.

Turu edasine integreerimine, FinEstLati ja Leedu gaasituru ühendamine oli Balti riikide ja Soome jaoks selge võimalus saada kasu olemasolevast ja tulevast infrastruktuurist, nagu gaasihoidlad, LNG-terminalid, Balticconnector ja gaasiühendus Poola-Leedu (GIPL). Lisaks sellele integreeriks ühtse sisenemissüsteemi laiendamine neli suhteliselt väikest riiklikku turgu veelgi rohkem ja suurendaks oluliselt konkurentsi. Selle saavutamiseks leppisid 2020. aasta alguses energiaministeeriumid, riiklikud reguleerivad asutused ja Eesti, Soome, Läti ja Leedu gaasi ülekandesüsteemi haldurid kokku tegevuskavas, millega luuakse tulevase piirkondliku gaasituru integreerimiseks vajalikud protsessid.

Geopoliitilise olukorra muutumine 2022. aastal on siiski toonud kaasa olulisi muudatusi piirkonna gaasituru toimimise põhialustes. FinBalti turg seisab silmitsi väljakutsetega, mida varem ei ole esinenud, ja need ebastabiilsused ei ole veel läbi. Sellest tulenevalt ei vasta ITC mehhanism, mis töötati välja muude eelduste alusel turu toimimise kohta, enam praegusele olukorrale ega pruugi kõigile asjaosalistele kasu tuua.

Seetõttu leppisid FinBalti riikide reguleerivate asutuste esimehed 12. oktoobril 2022 kokku, et ühinemine lükatakse edasi, määrates, et ühinemine võib toimuda mitte varem kui 2024. aasta oktoobris[45]. Sisend- ja väljundvõimsuste reserveerimine Soome, Venemaa ja Leeduga toimub ühise bilansitsooni IT-platvorm kaudu, mida haldavad Eesti ja Läti süsteemihaldurid (Elering AS ja Conexus Baltic Grid) või gaasibörsil GET Baltic[46] kaubeldes, kus võimsus jaotatakse kaudsetel oksjonitel kasutades FCFS *(first come first served)* põhimõtet.

Kui Balticconnectori puhul on kasutusel ainult kaudne jaotamine, siis Eesti-Läti gaasitsooni teistes ühenduspunktides (Värska, Luhamaa-Korneti, Kiemenai) pakutakse kaudse jaotuse päev-ette ning

[45] Konkurentsiamet FinBalt ühinemise edasilükkumine
[46] GetBaltic Implicit Capacity Allocation

päevasisesele toodetele lisaks ka tavapäraseid (*explicit*) aasta, kvartali ja kuu võimsustooteid. Nende puhul rakendatakse FCFS-i[47] jaotuse põhimõtet.

Lepingulise ülekoormuse puhul kasutatakse järgmisi meetmeid:

- lepingulise võimsuse loovutamine;
- pikaajaline UIOLI[48] põhimõttele vastav mehhanism;
- ülemärkimis- ja tagasiostuskeem.

Füüsilise ülekoormuse puhul piiratakse eelnevalt katkestatavat võimsust ning seejärel kindlat võimsust, kusjuures esmajärjekorras piiratakse lühema teenusena müüdud ülekandevõimsust (st viimasena piiratakse üheaastase teenuse võimsust).

Ülekandevõimsust piiratakse sama teenust omavate võrgu kasutajate suhtes proportsionaalselt. Võrguettevõtja teavitab võrgu kasutajat ülekandevõimsuse piiramisest kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis esimesel võimalusel.

3.1.5. Euroopa Liidu võrgueeskirjade rakendamine

Euroopa Liidu võrgueeskirju ei kohaldata liikmesriikide vaheliste ühenduspunktide suhtes, kui mõnele asjaomasele liikmesriigile on lubatud erand direktiivi 2009/73/EÜ artikli 49 alusel. Direktiivi 2009/73/EÜ artikkel 49 (1) selgitab, et Eesti, Läti ja/või Soome omavad erandit, kuni mis tahes kõnealustest liikmesriikidest on otseselt ühendatud muu liikmesriigi kui Eesti, Läti, Leedu ja Soome ühendatud võrku.
2019. aastal rakendatud bilansilepingu tüüptingimused (kooskõlastatud Konkurentsiameti 15.01.2016 otsusega nr 7.1-11/16-001) on kooskõlas komisjoni määrusega (EL) nr 312/2014, millega kehtestatakse ülekandesüsteemides gaasivarustuse tasakaalustamise võrgueeskiri (BAL)[49].

2019. aastal käivitas Elering AS gaasi andmelao süsteemi, mis on kooskõlas komisjoni määrusega (EL) 2015/703, millega kehtestatakse võrgueeskiri koostalitlus- ja andmevahetuseeskirjade kohta (INT).

2019. aastal kooskõlastas Konkurentsiamet Eesti-Läti ühised võrgulepingu tüüptingimused (30.09.2019 otsusega nr 7-10/2019-007), mis on täies ulatuses kooskõlas komisjoni määrusega (EL) 2017/459, millega kehtestatakse gaasi ülekandesüsteemide võimsuse jaotamise mehhanismide võrgueeskiri (CAM)[50], Eesti-Läti ühised bilansilepingu tüüptingimused (30.09.2019 otsusega nr 7-10/2019-007), mis on täies ulatuses kooskõlas BAL-i võrgueeskirjaga, ning uued ülekandehinnad, mille kooskõlastamisel juhinduti Euroopa Komisjoni määrusest (EL) 2017/460, millega kehtestatakse võrgueeskiri gaasi ülekandetasude ühtlustatud ülesehituse põhimõtete kohta (TAR).

Eesti-Läti ühised võrgulepingu ja bilansilepingu tüüptingimused on INT võrgueeskirjaga kooskõlas.

---

[47] FCFS-põhimõte (*first come first served*) ehk saabumise järjekorras teenindamise põhimõte on võimsuse jaotamise meetod, mille puhul jaotatakse võimsust esmalt nendele võrgu kasutajatele, kes on taotlenud võimsuse reserveerimist varem.
[48] UIOLI-põhimõte (*use it or lose it*) on ülekandesüsteemi sellise võimsuse ümberjaotamise kord, mille puhul reserveeritud aga kasutamata võimsus tehakse kättesaadavaks neile, kes soovivad seda kasutada.
[49] KOMISJONI MÄÄRUS (EL) nr 312/2014, 26. märts 2014, millega kehtestatakse ülekandesüsteemides gaasivarustuse tasakaalustamise võrgueeskiri
[50] KOMISJONI MÄÄRUS (EL) 2017/459, 16. märts 2017, millega kehtestatakse gaasi ülekandesüsteemide võimsuse jaotamise mehhanismide võrgueeskiri ja tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 984/2013

Konkurentsiameti 30.09.2019 otsusega nr 7-3/2019-054 kooskõlastati esimest korda Eestis eraldi sisendhind ja väljundhind[51] ning võimsustoodete kordajad.

Andmete avalikustamine REMIT-i määruse alusel ja läbi viidud järelevalvemenetlused

Maagaasiseaduse (MGS) § 37 lõike 1 järgi hulgimüügitoodete kauplemisega seotud turuosalised järgivad Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) nr 1227/2011 energia hulgimüügituru terviklikkuse ja läbipaistvuse kohta sätestatud nõudeid (edaspidi REMIT). REMIT-i määrus sätestab nõuded, kuidas turuosalised peavad nende valduses oleva ja turgu mõjutava siseteabe avaldama. Selline teave tuleb esitada õigel ajal ja nõuetekohaselt kiire turuteatena. ACER on andnud REMIT-i korrektseks rakendamiseks välja juhendi, mida täiendatakse pidevalt (18.11.2020 avaldatud viies versioon[52]). Kui on kahtlus, et turuosaline on REMIT-i nõuete vastu eksinud, on Konkurentsiamet kohustatud läbi viima järelevalvemenetluse rikkumise tuvastamiseks ja kõrvaldamiseks.

1. Värska sisendpunkti andmete avalikustamise järelevalvemenetlus

2020. aastal tekkis REMIT-i rikkumise kahtlus seoses Elering AS-i avaldatud turuteatega Värska sisendpunkti piirangute kohta, põhjuseks Konkurentsiametile laekunud sellesisuline kaebus. Konkurentsiamet alustas Elering AS-i suhtes järelevalvemenetlust 17.08.2020. Järelevalvemenetlus lõpetati 07.06.2021 ning menetluse tulemusena Eleringi rikkumist ei tuvastatud. Küll aga tehti Konkurentsiameti poolt Elering AS-ile ettepanekuid, tagamaks, et informatsiooni edastamine oleks tulevikus selgem. Vastava järelevalvemenetluse protokoll on avaldatud Konkurentsiameti kodulehel[53].

2. Balticconnectori võimsuste avaldamise probleemid

Balticconnectori ühenduse võimsuse täismahus turu kasutusse andmine oli algselt planeeritud 15.06.2020. Kahjuks viibisid Eesti võrgus vajalike kompressorjaamade, Puiatu ja Paldiski, valmimised ning Elering lükkas korduvalt sellega seoses ühenduse valmimise lõpptähtaega edasi ning tekkis olukord, kus turuosalistel ei olnud enam selget info, millal kompressorjaamad valmivad. Alles juunis 2021 olid mõlemad kompressorjaamad valminud ja turu käsutusse antud. Turuosalised avaldasid korduvalt sügavat nördimust info vähese kättesaadavuse kohta, mis ei võimaldanud gaasimüügiga tegelevatel ettevõtetel oma tegevusi piisavalt planeerida. Konkurentsiamet sai turuosalistelt 2020. aasta jooksul palju kaebusi.
Sellega seoses alustas Konkurentsiamet Eleringi suhtes Balticconnectori võimsuste avaldamise osas REMIT-i alusel järelevalvemenetlust 08.01.2021.
Täiendavalt viis Konkurentsiamet 2021. aasta jooksul läbi ka analüüsi, mille eesmärgiks oli uurida Balticconnectori käiku andmise hilinemise põhjuseid. Vastava analüüsi tulemused avaldati kokkuvõtvalt Konkurentsiameti kodulehel 12.07.2021[54].
29.10.2021 määras Konkurentsiamet Elering AS-ile Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse (EL) nr 1227/2011 energia hulgimüügituru terviklikkuse ja läbipaistvuse kohta (edaspidi REMIT) rikkumise eest maagaasiseaduse alusel rahatrahvi 10 000 eurot. 07.03.2022 vaidlustas Elering AS Harju maakohtus Konkurentsiameti poolt neile energia hulgimüügituru reeglite rikkumise eest määratud trahvi. 22.03.2022 otsustas Harju maakohus tühistada Konkurentsiameti Elering AS-ile määratud trahvi ning Riigikohus ei võtnud Konkurentsiameti kassatsioonikaebust menetlusse. Vaatamata eeltoodule leiab amet, et väärteomenetluse algatamine oli põhjendatud ning läbiviidud menetlus aitab kaasa REMIT-i üle järelevalve teostamiseks tulevikupraktikas.

[51] Konkurentsiamet Kooskõlastatud maagaasivõrgu liitumistasu arvutamise metoodikad
[52] ACER Guidance on the application of Regulation (EU) No 1227/2011 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on wholesale energy market integrity and transparency
[53] Konkurentsiamet Teade järelevalvemenetluse lõpetamise kohta ning soovitus edaspidiseks
[54] Konkurentsiamet uuris Balticconnectori käiku andmise hilinemise põhjuseid

3.1.6. Ülekandevõrgu tehnilise talitluse näitajad

Eesti gaasivõrgu tehnilise talitluse näitajaid aastatel 2019–2022 kajastab tabel 23. Gaasivõrgu pikkus ülekandesüsteemis on põhivõrgu pikkus suurenenud 2 km võrra, jaotusvõrgus on aastaga lisandunud 5,7 km torustikku. Gaasi maksimaalne päevane tarbimine (GWh/a) on 2022. aastal võrreldes 2021. aastaga vähenenud 25%. Põhivõrgu pikkus on suurenenud seoses Paldiski LNG-ujuvterminali ehitusega.

Tabel 23. Gaasivõrgu tehnilise talitluse näitajad (*Elering AS-i ja Konkurentsiameti küsitluse põhjal*)

Näitaja	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Gaasi maksimaalne päevane tarbimine (GWh/päev)	34,9	29,0	42,1	32,79
Torustiku sisendvõimsus (GWh/a)	23 989	12 978	76 866	85 809
Torustiku väljundvõimsus (GWh/a)	0	8 481	52 419	61 511
Põhivõrgu ettevõtjate arv	1	1	1	1
Põhivõrgu pikkus (km)[1]	976,3	976,3	976,3	978,3
Jaotusvõrgu haldurite arv	23	23	23	23
Jaotusvõrgu pikkus (km)[1]	2 241	2 263,7	2 291,6	2 297,3
Kasutatud keskmine ülemine küttevääртus (kWh/m^3)	10,474	10,510	10,480	10,580

[1] 2019–2021 aasta andmed uuendatud

3.2. Konkurents ja turu toimimine

3.2.1. Hulgiturud

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/73/EÜ artikkel 2 punkt 29 alusel on hulgimüüja füüsiline või juriidiline isik, kes ostab maagaasi selle edasimüügiks kas oma asukohavõrgust või väljastpoolt seda. Hulgimüüjate alla ei kuulu ülekande- ja jaotussüsteemi haldurid.
Gaasi tarbimine iseloomustab Eestis gaasi hulgimüügituru muutusi. Joonis 14 kajastab gaasi tarbimist (GWh) Eestis alates aastast 2008. Andmed kajastavad vaid maagaasi, kuna biometaani osakaal on gaasivõrgus marginaalne. Jooniselt on näha, et gaasi hulgimüügiturg ja maagaasi tarbimine Eestis 2022. aastal on jätkamas pikemaajalist langustrendi, võrreldes eelneva aastaga on Eestis tarbitud 1182 GWh ehk 26,3% vähem. 2023. aastaks prognoositakse vähemalt 15% gaasitarbimise langust [55].

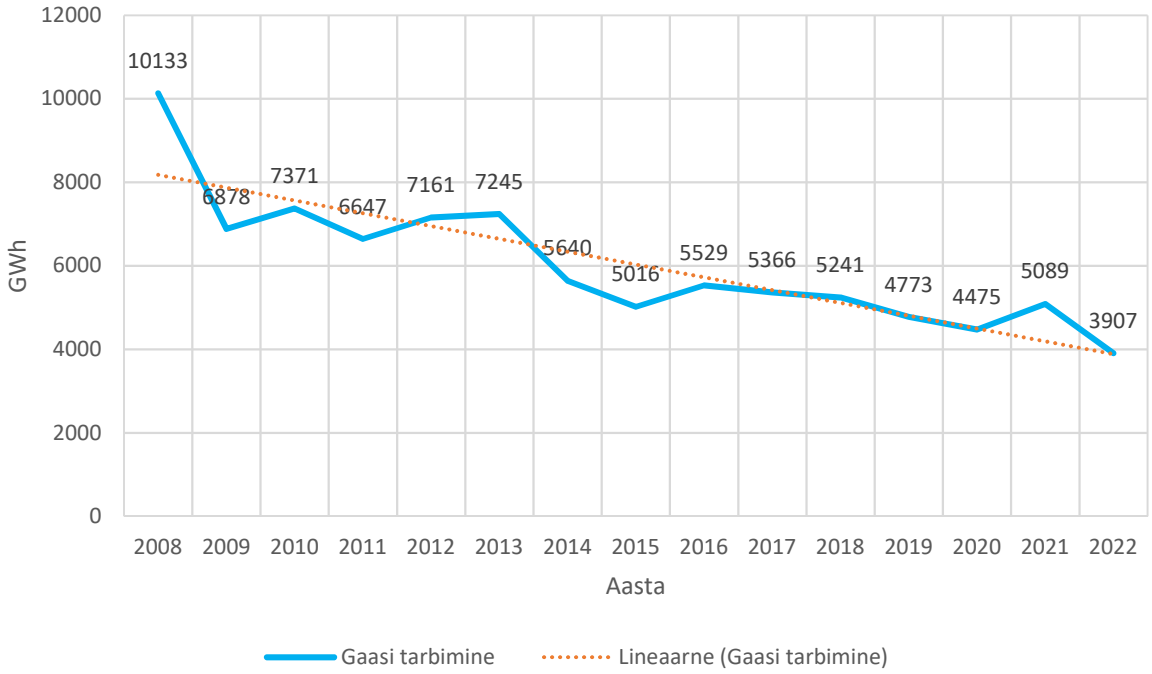

Joonis 14. Gaasi tarbimine Eestis, GWh (*Statistikaamet, Elering AS*)

Eesti ja Läti ühises bilansitsoonis on 2022. aasta seisuga registreeritud 69 hulgimüügiettevõtet, neist 12 turuosalist on lepingu sõlminud Elering AS-iga (Eesti) ja 57 turuosalist Conexus Baltic Gridiga (Läti). Vastavalt ühise bilansitsooni reeglitele võib turuosaline sõlmida lepingu ühe ühise tsooni TSO-ga ja tegutseda mõlemas alas.

Gaasi hulgimüügiturul on endiselt Eestis suurima tarnemahuga ettevõte Eesti Gaas AS, kelle osakaal kogu tarnemahtudest aastal 2022 oli 60,38% (tabel 25). Konkurentsi mõttes on olukord turul viimasel aastal halvenenud, suurima tarnija osakaal on viimase aasta jooksul suurenenud 8,24% võrra, samas on võimalik, et olukord paraneb natukene järgmine aasta, kuna 2022. aasta jooksul on juurde lisandunud kolm uut tarnijat.

[55] NÕUKOGU MÄÄRUS (EL) 2023/706, 30. märts 2023, millega muudetakse määrust (EL) 2022/1369 seoses gaasinõudluse vähendamise meetmete nõudluse vähendamise perioodi pikendamisega ning nende meetmete rakendamise aruandluse ja seire tõhustamisega

Eestis gaasi hulgituru konkurentsiolukorda viimaste aastate lõikes iseloomustab bilansihaldurite osakaal gaasi tarnemahtudest, mis on esitatud tabelis 27. Aasta 2022 bilansihaldurite osakaalu kajastab joonis 15. Tabelis on kajastatud kaheksa suurima turuosalise osakaalud, kuna teiste osakaal Eesti turul on marginaalne või olematu.

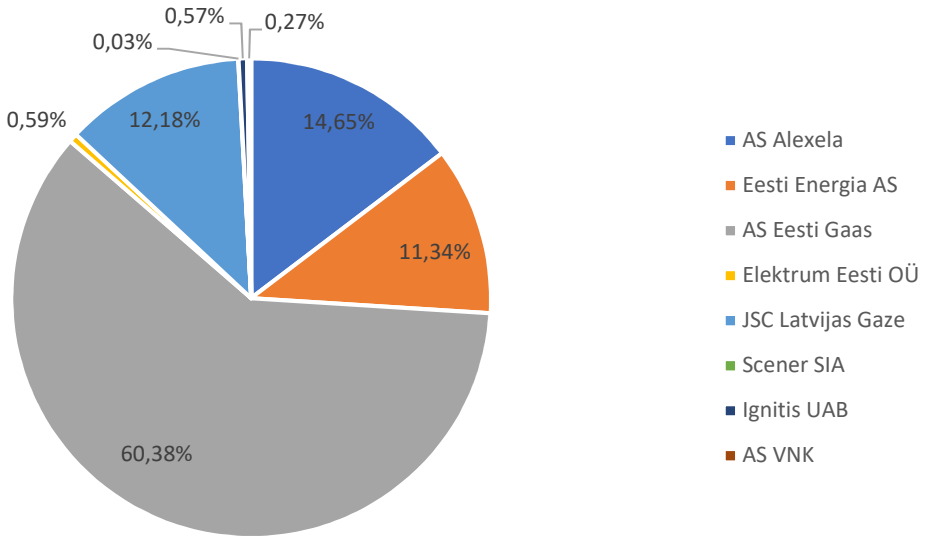

Joonis 15. Bilansihaldurite osakaal (%) 2022. aastal (*Elering AS-i ja Konkurentsiameti küsitluse põhjal*)

Tabel 24. Bilansihaldurite osakaal (%) tarnemahust aastate lõikes (*Elering AS-i ja Konkurentsiameti küsitluse põhjal*)

Bilansihaldur	2017	2018	2019	2020	2021	2022
AS Alexela	2,30	4,83	6,88	9,04	11,65	14,65
Eesti Energia AS	17,53	13	12,45	18,40	17,07	11,34
AS Eesti Gaas	73,58	76,15	61,01	56,85	55,60	60,38
Elektrum Eesti OÜ	0	0	0,08	0,23	1,70	0,59
JSC Latvijas Gaze	0	0	16,98	14,45	13,46	12,18
Scener SIA	6,59	5,98	1,66	0,97	0,50	0,03
Ignitis UAB						0,57
AS VNK						0,27

Tabelist 24 on näha, et gaasi hulgiturul on konkurents viimase aasta jooksul vähenenud. Järgnevate aastate jooksul on aga oodata maagaasi turukonkurentsi paranemist, seda tänu nii FINESTLAT-i turupiirkonna käivitamisele aastast 2020, kolme uue tarnija lisandumisega kui ka üha suuremale teadlikkusele. Lisaks on tulevikus ilmselt oodata ka FinEstLati ja Leedu gaasituru ühinemist, mis toob kaasa turukonkurentsi paranemise.

Aasta 2022 sündmused on põhjustanud maagaasi hinna tugeva tõusu. Gaasibörsi GET Baltic andmetel oli aastal 2022 keskmine hind 130,24 €/MWh. Võrreldes aasta 2021 keskmise hinnaga on tõus olnud 106,36%. Konkurentsiamet ei saa Eesti õigusruumis mõjutada lepingu alusel kujunevat impordi ja/või tarne hinda, kuid saab kontrollida, et gaasimüüja täidab seadust ning müüb kõikidele tarbijatele gaasi võrdsetel tingimustel ega kuritarvita oma seisust turul. Vastavalt Konkurentsiameti esitatud küsitluse põhjal oli müüjate edastatud andmete alusel 2022. aastal gaasi hulgituru aritmeetiline keskmine hind 130,97 €/MWh (varieerudes 96,6–199,9 €/MWh).

Gaasi hulgimüügituru olulisemaid näitajaid viimaste aastate lõikes kajastab tabel 25.

Tabel 25. Hulgituru toimimise näitajad (*Elering AS-i ja Konkurentsiameti küsitluse põhjal*)

Gaasi hulgimüügi näitajad	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Aktiivsete hulgimüügiettevõtete arv[1]	6	7	7	8	11	12
Gaasivõrku sisestatud biogaas (GWh/a)	0	40	63	84	121	101
Gaasi kogunõudlus (GWh/a)	5 219	5 216	4 773	4 480	5 196	3 777
Impordi kogus (GWh/a)	5 366	5 241	4 828	12 978	11 391	11 514
Ekspordi kogus (GWh/a)	0	0	0	8 481	6 281	7 728
Gaasitarnete päritolumaade arv[2]	2	2	2	2	2	2
Venemaa gaasi otsene osakaal % (import Värska punktist)	98	92	84	66	93,50	3,48
EL-i liikmesriikidest tarnitud gaasi osakaal %[3]	2	8	16	34	6,50	96,52
Suurimate tarnivate üksuste hulgituru osa (%)						
Eesti Gaas AS	73,60	76,20	62,00	56,85	55,60	60,38
Baltic Energy Services OÜ/Scener OÜ	6,60	6,00	1,70	0,97	0,50	0,03
Eesti Energia AS	17,50	13,00	12,00	18,40	17,07	11,34
Alexela AS	2,30	4,80	6,90	9,04	11,65	14,65
Elektrum Eesti OÜ	0	0	0,10	0,23	1,70	0,59
JSC Latvijas Gaze	0	0	17,00	14,45	13,46	12,18
Ignitis UAB						0,57
AS VNK						0,27
Hulgimüügiturul tegutsevate ettevõtjate arv[1]	6	7	7	8	11	12
OTC turul kaubeldav kogus (GWh/a)	5 934	6 230	5 240	40 105	12 663	9 956
Spot-turul kaubeldav kogus (GWh/a)	0	30	72	2 464	4 325	5 816
Futuuriturul kaubeldav kogus (GWh/a)	0	0	73	-	-	-
Summaarne kaubeldav kogus (GWh/a)	5 934	6 260	5 385	42 569	16 988	15 772
Gaasi keskmine impordihind (€/MWh)	16,96	24,43	22,60	13,34	40,45	130,97
Kaitstud tarbijate arv	50 895	51 310	51 469	51 329	56 409	56 097
Kaitstud tarbijate müügikogus (GWh/a)	845	988	923	765	2 002	1 198

[1] Elering AS-iga lepingu sõlminud ettevõtete arv, kokku ühises bilansitsoonis 69

[2] Tarnet Euroopa Liidu liikmesriikide käsitletakse ühtse päritolumaana

[3] EL-i gaasi alla arvestatakse kõik ülejäänu, mis ei tule otse Venemaalt ja on hangitud Euroopa Liidu hulgiturult või Euroopa Liidu tarnijalt. Seega võib sinna alla sattuda ka teiste Euroopa Liidu tarnijate poolt kolmandatest riikidest hangitud gaas. Mis on euroopa turul edasi müüdud, näiteks kui gaas siseneb Eestisse Läti piirkonnast.

Tabelist 25 selgub, et gaasi kogunõudlus Eesti hulgiturul on 2022. aastaga vähenenud üle 31%. 2020. aastast on hulgimüügiturule lisandunud maagaasi eksport ning seoses sellega on kolmel viimasel aastal märgatavalt suurem import. Võrreldes 2021. aastaga on impordi kogus sisuliselt jäänud samaks, tõusnud 1%. Võrreldes 2021. aastaga on ka ekspordi kogus tõusnud 21%.

Tabelis toodud andmetest selgub, et Venemaa gaasi otsene osakaal Eesti hulgimüügiturul (gaas, mis on sisenenud otse Venemaalt läbi Värska punkti) on viimase aastaga langenud 3,48%-ni. Samas kui sellele eelneval 2021. aastal oli Venemaa gaasi osakaal 93,50%. Samas kajastab see arv siiski ainult otse Venemaalt ostetud gaasikoguseid, kaudselt võib vastav protsent olla siiski suurem ka eelneval aastal, kuna läbi Läti süsteemi Eestisse sisenenud gaas, mis 2021 ja 2022 võis samuti olla suuresti Venemaa päritolu, sinna arvestusse ei läinud.

Kuna gaasi hulgiturg Eestis on tihedalt Baltikumis seotud (Lätiga võib öelda, et hulgiturg on ühtne), kauplemine on hoogustunud ja lisandunud on ka kaubandus Soomega, siis järjest raskem on mõõta kolmandatest riikidest pärineva gaasi osakaalu turul. Näiteks ei ole võimalik sinna alla arvestada teiste Euroopa Liidu tarnijate poolt kolmandatest riikidest hangitud ja Euroopa hulgiturul Eesti tarnijatele edasi

müüdud gaasi koguseid. Alternatiivne gaasitarnete allikas on Leedus asuv Klaipeda LNG-terminal, kuid kahjuks on Leedu ja Läti piiril endiselt gaasitarnetele kehtestatud tariif, mis vähendas Klaipeda LNG konkurentsivõimet FINESTLAT-i turul. Baltikum on koos Soomega võtnud eesmärgiks FINESTLAT-i turupiirkonda laiendada ja kaasata ka Leedu ühisesse tariifitsooni, siiski läbirääkimised ühise tariifitsooni reeglite ja kulude jagamise põhimõtete üle on endiselt käimas. Ühinemine oleks juba toimunud 2023. aastal, kuid kuna 2022. aasta geopoliitiline olukord on põhjustanud olulisi muutusi piirkonna gaasituru põhialustes on ühinemine lükkunud 2024. aastasse[56].

Peale Ukraina sõja algust 24. veebruaril 2022 lõppesid gaasitarned Venemaalt ning kogu regioon toetus pigem LNG võimekusele Klaipedast. Klaipeda LNG-terminali maht ei olnud aga piisav, et katta ära kogu regiooni gaasivarustus ka eesootaval kütteperioodil. Seetõttu arendati 2022. aastal veeldatud maagaasi vastuvõtmise võimekust ujuvterminali (FSRU) näol ka Eesti ja Soome gaasisüsteemidesse.

3.2.2. Jaeturg

Jaeturu all mõeldakse tarnija poolt maagaasi müüki lõpptarbijale. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/73/EÜ artikkel 2 punkt 27 selgitab, et lõpptarbija on tarbija, kes ostab maagaasi oma tarbeks. Lõpptarbija võib olla kodutarbija (ostab maagaasi oma majapidamise tarbeks) ja mittekodutarbija (ostab maagaasi, et tarvitada seda väljaspool oma majapidamist). Vastavalt sellele analüüsitakse ka aruandes kodutarbijad ja mittekodutarbijad eraldi.

Jaeturul kujundab maagaasiettevõtja ehk gaasimüüja oma gaasi müügihinna ise vastavalt gaasi sisseostuhinnale (importijalt või tarnijalt) ja müügimarginaalile.

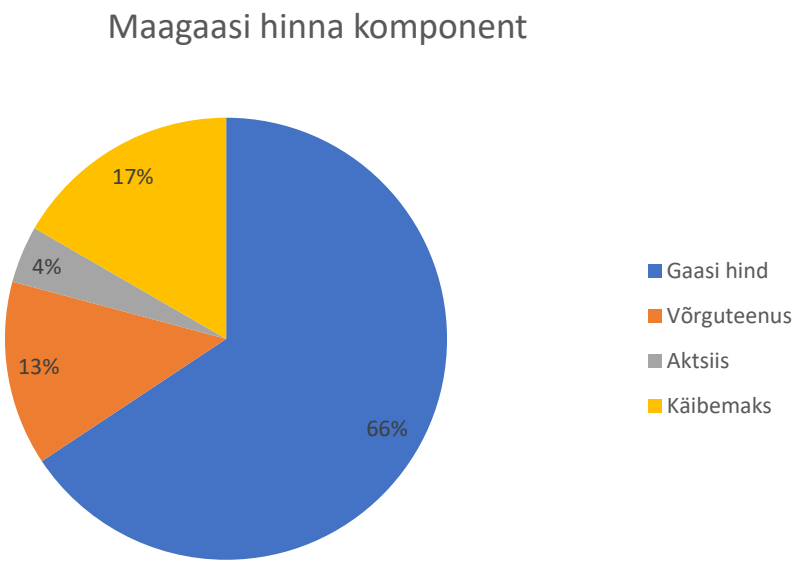

Joonis 16. Kodutarbija maagaasi hinna komponendid 2022. aastal

Joonisel 16 on toodud kodutarbija maagaasi hinna komponendid 2022. aastal, kus maagaasi omahind moodustab koguhinnast 66%. 2020. aastal oli maagaasi omahinna osakaal 49%. See muutus

[56] Konkurentsiamet FinEstLati ja Leedu gaasituru ühinemise edasilükkamine

hinnakomponentide osakaalus on viimasel aastal tulenenud Venemaa Föderatsiooni ja Valgevene sõjategevusega Ukrainas, mis tõi kaasa suured ümberkorraldused maagaasiturul.

2022. aasta seisuga on maagaasi tarbijate arvuks Eesti jaeturul 62 194 klienti, kellest 47 969 on kodutarbijad. Viimase aastaga on klientide arv jaeturul kasvanud 0,6%. Võrreldes eelneva aastaga on kodutarbijate arv langenud, kuid mittekodutarbijate arv suurenenud. Kodutarbijate osa 2022. aasta lõikes on vähenenud ligi 0,2% võrreldes 2021. aasta kodutarbijate arvuga (tabel 27) ning antud tarbimise maht on vähenenud 17,5%. Mittekodutarbijate arv on suurenenud 3,6% (tabel 28), kuid sarnaselt kodutarbijaga on ka siin maht vähenenud 27,2%.

Vastavalt maagaasiseadusele tuleb gaasi hinna muutusest kodutarbijaid ette teavitada 30 päeva. Lõpptarbijatele müüdava gaasi jaehinnad peavad ettevõtjate veebilehtedel olema avalikustatud, mille alusel on tarbijal võimalus valida sobiv gaasimüüja lähtudes turul kehtivatest hindadest. Gaasimüüja vahetus on lihtne ja sellega ei kaasne lisakulusid ega ka tarne katkestusi. Enamasti lõpetab uus gaasimüüja vana lepingu tarbija eest. Gaasihinna võrdlusportaalid energiaturg.ee ja gaasihind.ee on tarbijatele suunatud, erapooletud ja annavad hea ülevaate maagaasi pakettidest, kust tarbija saab olulise informatsiooni mugavalt ja kiirelt ühest kohast. Nii jääb ära teenusepakkujatelt eraldi pakkumiste küsimine. 2022. aastal vahetas gaasimüüjat 2175 klienti, nendest 1962 olid kodutarbijad. Võrreldes eelnevate aastatega on vähenenud gaasimüüja vahetus kodutarbijate seas poole võrra (tabel 27), mis oli tõenäoliselt tingitud Venemaa Föderatsiooni ja Valgevene sõjategevusega Ukrainas, luues ebastabiilse olukorra gaasiturul, tuues kaasa gaasihindade tugeva kasvu. Maagaasi jaeturu näitajaid 2018 kuni 2022 kajastavad tabelid 27 ja 28, vastavalt kodutarbijate ja mittekodutarbijate kohta.

Konkurentsiameti seisukohast oli konkurents Eesti maagaasi jaeturul 2022. aastal vähene. Kuigi jaeturul teenust pakkuvate aktiivsete ettevõtete arv on võrreldes eelneva aastaga suurenenud, on suurima turuosalise Eesti Gaasi osakaal jaeturul suurenenud. Ka HHI 4028 (kodutarbijate osas) näitab, et tegemist on väga kontsentreeritud turuga. Nii nagu eelnevatel aastatel on näha, et valdav osa turust eelistab just domineerivat ettevõtet Eesti Gaas, kuna viimane on konkurentsiga hästi kohanenud ja saab enamikel juhtudel pakkuda oma klientidele head hinda, mistõttu puudub tarbijatel motivatsioon gaasimüüjat vahetada.

Konkurentsi jaeturul 2022. aasta osas kajastab joonis 17, mis hõlmab müüdud gaasi kogust nii kodutarbijatele kui ka mittekodutarbijatele.

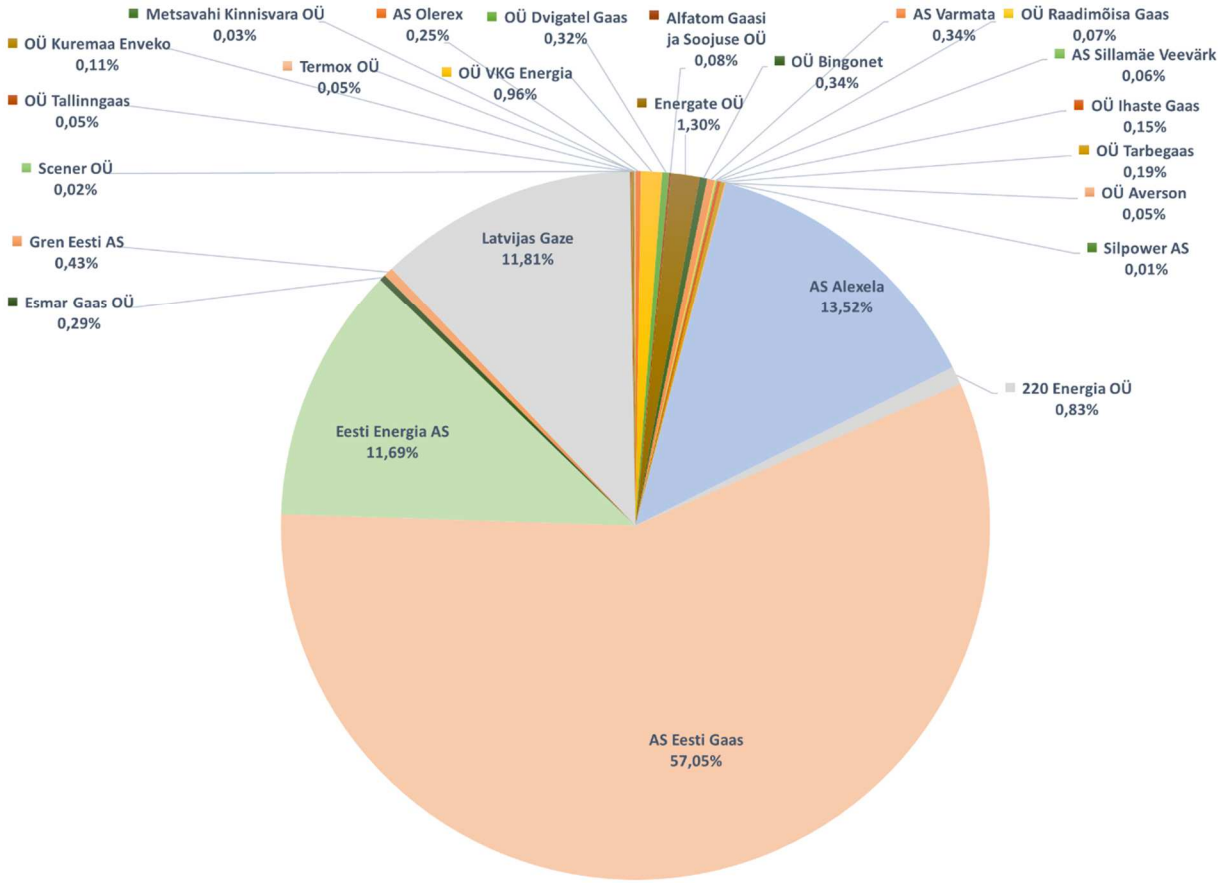

Joonis 17. Gaasi müük jaeturule aastal 2022

Tabel 26. Kodutarbijate jaeturu näitajad (*Konkurentsiameti küsitluse põhjal*)

Jaeturu näitajad	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Gaasi tarbimine (GWh/a)	731	732	407	467,8	392,5
Gaasitarbijate arv	48 296	48 394	44 536	48 079	47 969
Registreeritud gaasitarnijate arv	40	47	53	55	56
Aktiivsete gaasitarnijate arv	30	31	21	21	29
Kolme suurima turuosaga osakaal (%)					
Eesti Gaas AS	77,1	74,9	66	62,15	60,84
Eesti Energia AS	3,4	3,4	8	7,94	9,85
Alexela AS	9,9	10,2	12	13,68	13,1
Jaemüüjate arv, turuosaga enam kui 5%	2	2	3	3	4
Jaemüüjate arv, klientide osakaaluga enam kui 5%	2	2	3	3	3
Müüjate vahetuste arv aastas (lahkunud kliendid)	3 367	3 491	1 836	3 624	1 962
Müüjate vahetuste arv aastas (lisandunud kliendid)	3 025	3 360	1 805	3 653	4 297
Seadusega kehtestatud müüja vahetamise aeg (päev)	14	14	14	14	14
Keskmine tegelik müüja vahetamise aeg (päev)[1]	16	16	14	14	14
Maksete tasumata jätmise tõttu tekkinud gaasiühenduste katkestuste arv	18	32	30	24	53
Gaasi hind keskmisele (9000 kWh/a) kodutarbijale koos maksudega (€/kWh)	0,049	0,051	0,039	0,048	0,160
HHI müügi osas			4 450	4 158	4 028
HHI mõõtepunktide osas			6 132	5 868	5 484
Kaitstud tarbijate arv			42 487	46 360	47 125

Kaitstud tarbijate müügikogus (GWh/a)			371,5	435	381,63

[1] Kajastab kõige enim esinevat väärtust

Tabel 27. Mittekodutarbijate jaeturu näitajad (*Konkurentsiameti küsitluse põhjal*)

Jaeturu näitajad	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Gaasi tarbimine (GWh/a)	4 485	4 041	4 068	4 621,43	3 514,94
Gaasitarbijate arv	8 188	8 454	12 957	13 724	14 225
Registreeritud gaasitarnijate arv	40	47	53	55	56
Aktiivsete gaasitarnijate arv	30	31	21	21	24
Kolme suurima turuosaga osakaal (%)					
Eesti Gaas AS			54	50,72	56,74
Eesti Energia AS			17	13,25	
JSC Latvijas Gaze			16	20,45	13,45
AS Alexela					13,76
Jaemüüjate arv, turuosaga enam kui 5%	4	4	4	4	4
Jaemüüjate arv, klientide osakaaluga enam kui 5%	2	2	3	3	3
Müüjate vahetuste arv aastas (lahkunud kliendid)	217	223	406	627	213
Müüjate vahetuste arv aastas (lisandunud kliendid)	304	265	920	819	911
Seadusega kehtestatud müüja vahetamise aeg (päev)	14	14	14	14	14
Keskmine tegelik müüja vahetamise aeg (päev)[1]	24	24	14	14	14
HHI müügi osas	6 173	4 328	3 554	3 267	3 685
HHI mõõtepunktide osas	6 148	6 166	6 356	6 091	5 462
Kaitstud tarbijate arv			8842	10 049[2]	8 972
Kaitstud tarbijate müügikogus (GWh/a)			393,8	1 566,56	815,87

[1] Kajastab kõige enim esinevat väärtust

[2] Kaitstud tarbijate hüppeline tõus 2021. aastal on tingitud sellest, et jaotusvõrguettevõtjad hakkasid kaitstud tarbijate andmeid korrastama, mistõttu selgus, et kaitstud tarbijaid on rohkem, kui varasemalt on eeldatud.

Tabelis 28 on vastavalt Statistikaameti andmetele võrreldud gaasi lõpptarbija keskmist hinda 2021. ja 2022. aastal. Tabelis toodud hinnad ei sisalda käibemaksu. Viimase aastaga on gaasi lõpptarbija keskmine hind tõusnud pea kahe- kuni kolmekordselt nii kodutarbijale kui ka mitte-kodutarbijatele.

Tabel 28. Gaasi lõpptarbija keskmise hinna võrdlus (*Statistikaamet*)

Tarbijagrupp	**Hind 2019 €/MWh**	**Hind 2020 €/MWh**	**Hind 2021 €/MWh**	**Hind 2022 €/MWh**	**Hinna muutus võrreldes eelmise aastaga %**
Kodutarbija, aastatarbimine < 20 GJ	43,35	41,08	47,95	93,92	96
Kodutarbija, aastatarbimine 20–200 GJ	37,67	35,51	49,43	91,46	85
Kodutarbija, aastatarbimine > 200 GJ	36,31	34,54	44,91	75,82	69
Mitte-kodutarbija, aastatarbimine < 1000 GJ	36,73	32,49	50,35	145,60	189
Mitte-kodutarbija, aastatarbimine 1000–10000 GJ	35,23	29,83	54,50	129,13	137
Mitte-kodutarbija, aastatarbimine 10–100 TJ	33,84	27,05	49,34	117,74	139
Mitte-kodutarbija, aastatarbimine 100–1000 TJ	31,63	23,09	40,97	109,82	168
Mitte-kodutarbija, aastatarbimine 1000–4000 TJ	29,17	21,89	38,09	…[1]	…

[1] Antud andmed ei ole veel avaldatud Statistikaameti poolt

3.4. Maagaasi varustuskindlus

3.4.1. Varustuskindluse üldised näitajad

Konkurentsiamet soovis süsteemihaldur Eleringilt hinnangut stsenaariumi kohta, kus Venemaa gaasivarustus on täielikult katkestatud ning Baltimaad ja Soome sõltuvad vaid Incukalnsi gaasihoidla ning Klaipeda terminali varustusest. Eleringi hinnangul oli sellisel juhul tõenäoline, et riikide gaasivarustuses tekivad puudujäägid. Sellise olukorra puhul tuleb käivitada stsenaarium gaasitarbimise piiramiseks ja maagaasiseaduse § 261 punkti 2 alusel määratletud kaitstud tarbijate gaasivarustuse tagamiseks.

2022. aasta märtsikuu alguses pidas Konkurentsiamet koosoleku Läti, Leedu ja Soome energiaturu regulaatorite juhtidega, kus rõhutati riikidevahelist solidaarsust gaasivarustuse koordineerimisel ning vajadust pöörduda riikide valitsuste poole kriisiolukorras kasutatavate meetmete koordineerimiseks. Lisaks toimus märtsis gaasituru kriisikomisjoni koosolek, mille käigus tutvustati gaasisüsteemi toimimist defitsiidi tingimustes ning lühiajalisi abinõusid gaasi tarbimise piiramiseks.

2022. aasta aprillis tegi Eesti Vabariigi Valitsus põhimõttelise otsuse, et Eesti loobub veel sel aastal Venemaa gaasi impordist. Otsuse elluviimiseks tuli rajada 2022. aasta sügiseks Paldiskisse võimalus veeldatud maagaasi vastu võtta ja hankida 1 TWh ulatuses riiklik gaasivaru Läti gaasihoidlasse.

Seoses keerulise olukorraga gaasiturul kuulutas Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium 17.05.2022 sarnaselt Soome ja Lätiga välja gaasivarustuse varajase hoiatuse taseme, mis annab Euroopa Liidu regulatsiooni kohaselt täiendavad võimalused gaasitarnete kindlustamiseks kriisiolukorras.[57]

2022. aasta juulikuus esitas Euroopa Komisjon ettepaneku uute õiguslike vahendite ja Euroopa gaasinõudluse vähendamise kava kohta, et vähendada 01.08.2022 kuni 31.03.2023 gaasinõudlust 15%.

2022. aasta oktoobrikuus esitas Floating Lng Terminal Finland Oy Konkurentsiametile kooskõlastamiseks veeldatud gaasi terminali kasutamise tüüptingimuste paketi, mis koosnes terminali reeglitest ja terminali teenuse lepingust, ühisterminali reeglitest ja kasutuslepingust, üldtingimustest ning lisadest. LNG-terminali tüüptingimuste kooskõlastamise ajend on Eestisse ja Soome rajatav veeldatud gaasi terminali vastuvõtuvõimekuse loomine. Konkurentsiamet ja Soome Energia Amet alustasid koostööd, et täpsustada ja kontrollida kooskõlastamiseks antud tüüptingimusi. Oktoobri keskpaigast kuni novembri keskpaigani viisid ametid läbi ühise konsultatsiooni LNG-terminali kasutamise lepingu tüüptingimuste kohta ja kooskõlastasid LNG tüüptingimused. LNG tüüptingimuste kooskõlastamine oli eelduseks, et Inkoo terminalist saab hakata turuosalistele LNG-d müüma.

2022. aasta oktoobrikuu lõpuks olid Euroopa gaasihoidlad 94% täidetud ja olemasolevatest LNG-terminalidest ja riikidevahelistest torujuhtmetest gaasi mahalaadimiseks ning edasitoimetamiseks enam ei piisanud. Tekkis olukord, kus laevu kasutati ujuvate hoidlatena. LNG ülepakkumine gaasiturul tõi kaasa järsu maagaasi börsihinna languse, mis kukkus esimest korda pika aja jooksul alla 100 €/MWh eest.

2022. aasta detsembri viimasel nädalal jõudis Soome Inkoo sadamasse LNG-laev Exemplar, mis mahutab kuni 68 000 tonni veeldatud maagaasi. Gasgrid Finland sõlmis Exemplari rentimiseks kümneaastase rendilepingu. LNG veetakse Inkoo terminalist Eestisse läbi Balticconnectori, mis on gaasitoru Eesti ja Soome vahel. Maagaasi varustuskindluse hindamiseks on esmalt oluline teada, kui suure osa moodustab see riigi energiabilansist (lõpptarbimisest). 2021. aasta Eesti energiabilanssi kajastab joonis 18 vastavalt Statistikaameti kõige uuematele saadaolevatele andmetele. Maagaasi osakaalu (%) energiabilansist

[57] Pressiteade kättesaadav: https://mkm.ee/uudised/riik-tostab-valmisolekut-gaasitarnete-kindlustamiseks

aastate lõikes kajastab joonis 19. Toodud andmete põhjal oli maagaasi osakaal aastal 2021 kogu energiabilansist 9,3%. Aastate lõikes on maagaasi osakaal valdavalt samas suurusjärgus 8–9% vahemikus.

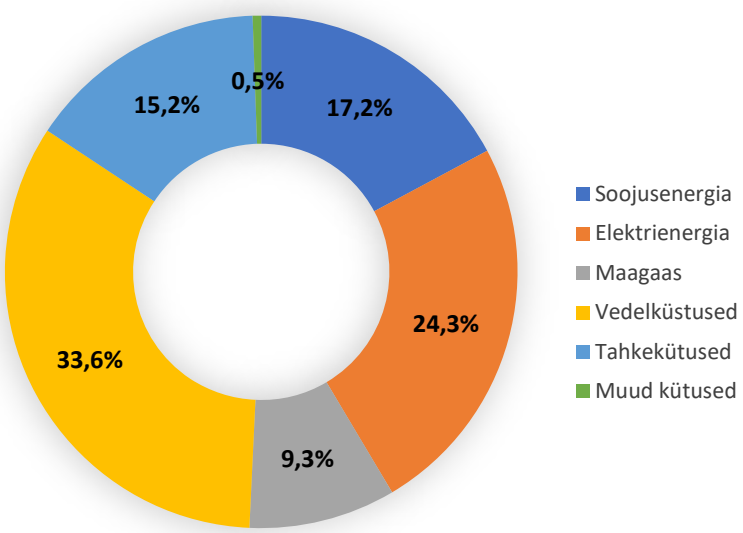

Joonis 18. Energiabilanss 2021[58] (*Statistikaamet*)

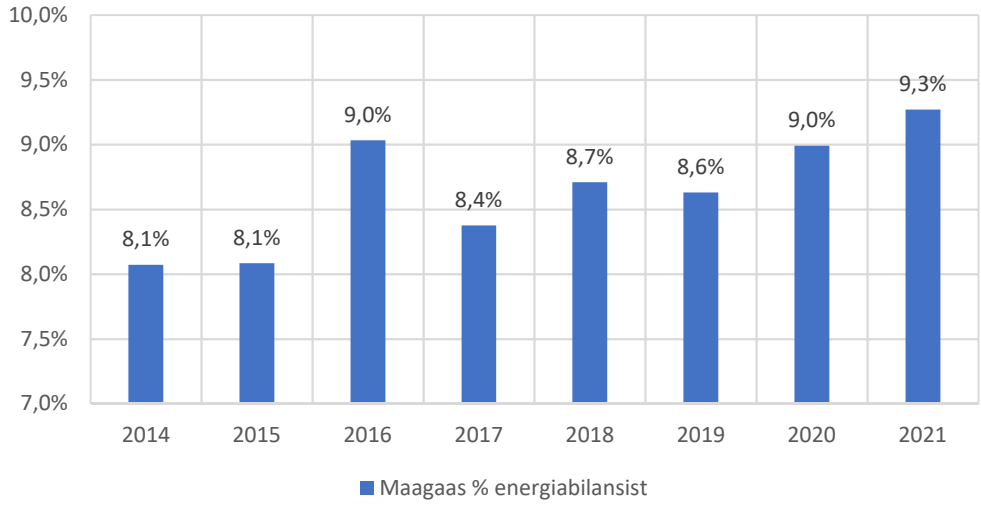

Joonis 19. Maagaasi osakaal energiabilansis (*Statistikaamet*)

Varustuskindluse seisukohast tehniliste võimsuse puudujääki gaasi importimisel Eestis ei esine ja gaasivõrk tagab ka senisest suurema nõudluse korral vajaliku läbilaskevõimsuse. Eesti gaasi ülekandevõrgu maksimaalne tehniline läbilaskevõime 2022. aastal oli 186,2 GWh ööpäevas[59]. Piiriüleste ühenduspunktide maksimaalsed tehnilised läbilaskevõimsused ööpäevas olid 2022. aastal järgnevad.

- Karksi ühendus Lätiga 105 GWh.
- Värska ühendus Venemaaga 42 GWh (2022. aastal on gaasitarned Venemaalt lõppenud).

[58] Statistikaamet avaldab 2022 andmed 2023 teises pooles.
[59] Tehniline maksimaalne läbilaskevõime 182,3 GWh arvestab Karksi, Värska ja Balticconnectori läbilaskevõimsustega. Arvesse ei ole võetud Narva ühenduspunkti (kommertskasutusest väljas) ja virtuaalse Luhamaa punkti (transiit) tehnilisi võimsusi (vt. pt 3.1.1).

- Balticconnetctor ühendus Soomega 81,2 GWh.

Gaasi maksimaalset päevast tarbimist aastate lõikes kajastab joonis 20. Aastal 2022 oli maksimaalseks päevaseks tipuvõimsuseks 32,79 GWh/ ööpäevas, mis oli 24,9% väiksem võrreldes 2021. aastaga. Aastate lõikes on märgata ööpäevase tipuvõimsuse vähenemise tendentse. Seni ei ole tehnilisest läbilaskevõimest tulenevalt maagaasi tarnimisel Eestis probleeme esinenud.

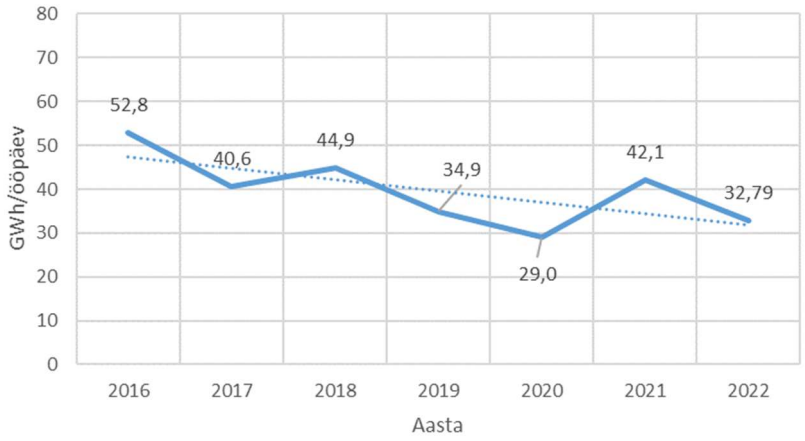

Joonis 20. Maagaasi maksimaalne päevane tarbimine, GWh/ööpäev (*Elering AS*)

Alates 1.07.2021 alustas tööd AS Eesti Varude Keskus (EVK), mis hakkas haldama hädaolukorraks vajalike elutähtsate kaupade varumist ja hoiustamist ning hoolitsema nende kasutusele võtmise korraldamise eest.

EVK hoitav strateegiline gaasivaru on mõeldud kasutusele võtmiseks toetava meetmena tarnetõrgete leevendamiseks, kui tavapäraste tarneahelate kaudu pole turuosalistel võimalik gaasi soetada ning kommertsvarud on ammendumas. Strateegilise gaasivaru kasutamise täpse korra kehtestab majandus- ja taristuminister määrusega. Otsuse strateegilise gaasivaru kasutuselevõtmiseks langetab Vabariigi Valitsus või majandus- ja taristuminister.

Lisaks EVK moodustatud riigi strateegilisele gaasivarule omab Eesti gaasituru süsteemihaldur AS Elering varu kaitstud tarbijagruppidele (kodumajapidamised ja gaasil töötavad kaugkütte katlamajad) gaasi tagamiseks. AS-i Elering hoitav gaasivaru võetakse kasutusele pärast seda, kui ettevõtete kommertsvarud ning EVK hoitav riigi strateegiline gaasivaru on ammendunud. Kaitstud tarbijate varu kasutuselevõtu otsuse langetab AS Elering ning selle täpsed põhimõtted on sätestatud maagaasi seaduses, vastavalt MGS § 26^5 lõikele 1.

Lähtudes Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest (EL) 2022/1032, 29. juuni 2022, millega muudetakse määruseid (EL) 2017/1938 ja (EÜ) nr 715/2009 seoses gaasi hoiustamisega (edaspidi määrus 2022/1032)[60] liikmesriigid, mille territooriumil ei ole vajalikke gaasihoidlaid, kohustuvad hoiustama vähemalt 15% oma aastasest gaasitarbimisest teistes liikmesriikides asuvates terminalides.

Eesti strateegilise gaasivaru eesmärk on tagada gaasivarustuse esmane säilimine ulatuslike tarnekatkestuste korral.

[60] Määrus 2022/1032

Eesti strateegilise maagaasivaru moodustamise aluseks on Vabariigi Valitsuse korraldus soetada varusse gaasikogus, mis vastab ligikaudu 20 protsendile Eesti aasta keskmisest gaasitarbimisest või kataks kütteperioodi ühe kuu tarbimise. Seega on Eesti valitsus seadnud strateegilise gaasivaru mahu osas ambitsioonikama eesmärgi kui Euroopa Komisjoni nõue.

EVK hallatava strateegilise gaasivaru maht on 1 TWh ja see vastab 28 protsendile uueks aastaseks tarbimisperioodiks prognoositud nõudlusest.

EVK hoiustab strateegilist maagaasivaru Lätis Inčulkansi maa-aluses hoidlas.

Vastavalt MGS § 26[4] lõikele 1 on gaasivaru (edaspidi varu) kogus, mida tuleb kalendrikuude arvestuses hoida pidevalt kogusena, mis tagab kaitstud tarbija gaasivarustuse kooskõlas määrusega 2017/1938.

Vastavalt MGS § 26[5] lõikele 1 kasutatakse varu tarnehäire korral kaitstud tarbija varustuskindluse tagamiseks pärast seda, kui strateegiline gaasivaru on ammendunud. Varu kasutuselevõtmisel ei kohaldata süsteemihaldurile maagaasiseaduses gaasimüügile ja gaasimüüjale sätestatud nõudeid.

3.4.2. Riskihindamine

Eesti riikliku riskihindamise aluseks on Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2017/1938, mis käsitleb gaasivarustuskindluse tagamise meetmeid.

Maagaasiseaduse § 37 lõike 3 punkt 22 kohaselt täidab Konkurentsiamet Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) nr 2017/1938 nimetatud pädevale asutusele pandud kohustusi, kuid regionaalsest riskihindamisest[61] tulenevalt on Eestis pädevaks asutuseks Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, kes tagab määrusega (EL) 2017/1938 ette nähtud meetmete rakendamise.

Määrus (EL) 2017/1938 sätestab, et riskianalüüsid tuleb viia läbi liikmesriigi, piirkonna ja liidu tasandil, kusjuures liidu riskihindamise tulemused tuleb arvesse võtta piirkonna tasandil ja piirkonna riskihindamise tulemused liikmesriigi tasandil. Määruse 2017/1938 kohaselt kuulub Eesti Valgevene piirkonna riskirühma (Belgia, Tšehhi, Saksamaa, Eesti, Läti, Leedu, Luksemburg, Holland, Poola, Slovakkia) ja Kirdepiirkonna riskirühma (Tšehhi, Saksamaa, Holland, Eesti, Läti, Leedu, Soome, Poola, Slovakkia, Rootsi).

2017. aasta novembris viidi ENTSO-G (Euroopa maagaasi ülekandesüsteemi haldurite võrgustik) poolt esimest korda läbi kogu liitu hõlmava gaasitarnete- ja taristuhäire stsenaariumite matkimine. Matkimine hõlmas hädaolukorra gaasikoridoride kindlaksmääramist ja hindamist. Kogu liitu hõlmava gaasitarne- ja taristuhäire stsenaariumite matkimist korraldatakse iga nelja aasta järel (v.a kui asjaolud nõuavad sagedasemat ajakohastamist).

2022. aastal valmis uus raport Valgevene ja Kirdepiirkonna riskihinnangu kohta (Common Risk Assessment of the Eastern Gas Supply Risk Group – Belarus, North-Eastern), mis on koostatud Euroopa Komisjoni Joint Research Centre'i poolt.

Arvestades käimasolevast energiakriisist ja Venemaa gaasivoogude järk-järgulisest vähenemisest tingitud erakorralistest asjaoludest, on kokku lepitud, et ühise riskihindamise eesmärk on keskenduda ühtse ohu käsitlemisele. See suure mõjuga ja suure tõenäosusega riskistsenaarium on Venemaa gaasivoogude pikaajaline katkemine alates 2023. aasta oktoobrist kuni määramata ajani. Seetõttu on ülejäänud riskid selle

[61] *Regional Risk Assessment of Security of Supply of Finland, Estonia, Latvia, Lithuania (2018)*

riskiga võrreldes tähtsusetud ja riskihindamine keskendub peamiselt selle häirestsenaariumi põhjalikule analüüsile.

Raportis uuriti eri stsenaariumeid, et saada võimalikult tõetruud tulemused, millega oleks võimalik ette näha kõige reaalsemad liikmesriikide tegevused ning gaasinõudluse vähendamise projektsioone. Uuriti pika- ja lühiajalisi gaasi hoiustamis- ja haldamisstrateegiaid kasutades nii kooperatiivsed kui ka mittekooperatiivsed meetodeid. Raportis on välja toodud, et Eestis juba 5%-ne gaasi tarbimise vähendamine talvel on piisav, et leevendada täielikult gaasikatkestusi, seda ka tingimusel, kui gaasihoidlaid kasutatakse kogu talve vältel. Kui aga pikaajaline gaasitarnete kindlus oleks esmatähtis, oleks vajalik nõudlust vähendada kuni 20%. Tuleb rõhutada, et säilitades gaasi nõudluse vähendamise meetmeid kogu 2023. aasta jooksul, on meil võimalik 2023. aasta 1. novembriks täita gaasivarumis kohustus, isegi kui peaksid juhtuma mingid muud riskisündmused.

Arvestades, et gaasi kogunõudlus Eesti hulgiturul on 2022. aastaga vähenenud üle 31%, jaeturul on kodu- ja mittekodutarbijate gaasitarbimise maht vähenenud 17,5% ja 27,2% ning vaadates 2023 esimese poolaasta tulemusi, saame olla üsna kindlad, et 2023. aasta 1. novembriks saame vajaliku gaasivaru kokku.

Kriisitasemeid on gaasisüsteemi puhul ette nähtud kolm, vastavalt määruses (EL) 2017/1938 artiklis 11 toodule. Lisaks varajase hoiatuse tasemele, milles Eesti 2022. aasta juuni seisuga on, ja mis on kõige leebem kriisitase, on olemas veel häireolukorra tase ja hädaolukorra tase.

Tegevused erinevate kriisitasemete korral on reguleeritud Eesti Gaasisüsteemi hädaolukorra kavaga[62].

Vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EL) 2017/1938, mis käsitleb gaasivarustuskindluse tagamise meetmeid, tuleb hinnata riiklikult ka gaasi tehnilist taristunormi. Vastavalt määruse 2017/1938 artiklile 5 peab iga liikmesriik tagama vajalike meetmete võtmise, et suurima eraldi vaadeldava gaasitaristu häire korral oleks ülejäänud taristu tehniline võimsus selline, et ülejäänud taristu võimsus suudab piiramata rahuldada kogu gaasinõudluse arvutuspiirkonnas erandlikult suure gaasinõudlusega päeval, mida statistiliste andmete kohaselt esineb üks kord 20 aasta jooksul. Seejuures tuleb arvesse võtta gaasitarbimise suundumusi, energiatõhususe meetmete pikaajalisi mõjusid ja olemasoleva taristu rakendamise määra. Taristu tehnilise võimsuse piisavust arvutatakse määruses (EL) 2017/1938 tood valemi N-1 alusel.

$$N-1 = \frac{EP_m + P_m + S_m + LNG_m - I_m}{D_{max}} \times 100\ \%, \qquad N-1 \geq 100\%$$

EP_m süsteemi sisendpunktide tehniline võimsus (mln m^3/päevas)
P_m summaarne suurim tehniline päevane tootmisvõimsus (mln m^3/päevas)
S_m gaasihoidlate summaarne suurim päevane väljastamismaht (mln m^3/päevas)
LNG_m maagaasi veeldusjaamade suurim tehniline päevane väljastamismaht (mln m^3/päevas)
I_m suurima võrguelemendi läbilaskevõime (mln m^3/päevas)
D_{max} gaasi päevane kogunõudlus arvutuspiirkonnas erandlikult suure gaasinõudlusega päeval, mis esineb statistilise tõenäosuse kohaselt üks kord iga 20 aasta jooksul (mln m^3/päevas)

N-1 kriteerium, väljendatuna protsentides, peab olema võrdne või suurem 100%. Sel juhul vastab infrastruktuur tarbijate varustuskindluse nõuetele. Eesti gaasisüsteemi N-1 parameetrid 2022. aastal on esitatud tabelis 29. Süsteemi sisendpunktid tehnilise võimsuse summa vastab piiripunktide maksimaalsele tehnilisele läbilaskevõimsusele. Maagaasi nõudluse maksimumiks viimase 20 aasta jooksul on võetud 70,4 GWh/ööpäev, mis leidis aset jaanuaris 2006.

[62] Eesti gaasisüsteemi hädaolukorra lahendamise kava tarnehäirega toimetulekuks

Tabel 29. Eesti gaasisüsteemi N-1 andmed

Parameeter	2022	Prognoos 2023	Tehniline 2022
	mln m^3/päevas	mln m^3/päevas	mln m^3/päevas
E_{pm}	12,4	12,4	17,7
Narva	0	0	0
Karksi	7,0	7,0	10,0
Värska	0	0	0
Balticconnector	5,4	5,4	7,7
P_m	0	0	0
S_m	0	0	0
LNG_m	0	0	0
I_m	7,0	7,0	10,0
D_{max}	6,7	6,7	6,7
N-1	**80,6**	**80,6**	**114,9**

Vastavalt tabelis 29 toodud andmetele oli N-1 kriteerium Eesti gaasisüsteemile täidetud 114,9%-ga. Prognoosi kohaselt võiks 2023. aasta lõpuks taristunorm natukene paraneda, kui Balticconnector saavutab oma maksimaalse tehnilise võimsuse, kuid tuleb märkida, et peale Ukraina sõja algust 24. veebruaril 2022 on lõppenud gaasitarned Venemaalt läbi Värska. Seega selle informatsiooni alusel võime öelda, et kuna prognoositav 2022. aasta N-1 kriteerium on alla 100%, siis Eesti gaasisüsteemi infrastruktuur ei vasta tarbijate varustuskindluse nõuetele. Siinjuures tuleks aga tähelepanu pöörata asjaolule, et taristunorm N-1 käsitleb tehnilisi läbilaskevõimsusi, küll aga ei arvesta reaalseid gaasi tarnimise võimalusi (näiteks rõhust tulenevad piirangud, gaasi kättesaadavus, hooajalisus jne). 01.12.2022 valmis Eleringi ehitatud gaasitoruühendus Paldiskis. Gaasitoruühendus Paldiskis ujuvterminali vastu võtmiseks on üks kolmest meetmest tarbimise vähendamise ja gaasivarude kasvatamise kõrval, tagamaks regiooni tarbijate gaasivarustus. Toruühendus valmis vastavalt Eesti ja Soome ministeeriumide vahelisele kokkuleppele ja omaniku poolt Eleringile seatud ootusele rajada gaasiühendus Paldiskis, võimaldamaks võtta vastu FSRU OY poolt renditud gaasi ujuvterminal.[63]

4. Tarbijate kaitse ja vaidluste lahendamine elektrienergia ja maagaasi sektoris

Tarbijakaitse ja vaidluste lahendamine elektri sektoris

Konkurentsiamet on seisukohal, et elektritarbijad on hästi kaitstud ning turuosaliste kohustused täpselt sätestatud. Tarbijatele on kättesaadav piisav informatsioon lepingute tüüptingimuste ja müüja vahetamise õiguse kohta. Samuti on Konkurentsiametil piisavad võimalused turujärelevalve teostamiseks.

[63] Valmis Eleringi rajatud gaasitoruühendus Paldiskis

4.1. Tarbijatega sõlmitavad lepingud

Tarbijatega sõlmitavate lepingute valdkond on Konkurentsiameti hinnangul hästi reguleeritud ning tarbijate huvid on piisavalt kaitstud. Vastavalt elektrituruseadusele tuleb Konkurentsiametiga kooskõlastada võrguteenuse lepingu ning liitumislepingu ja üldteenuse tüüptingimused. Nimetatud tüüptingimuste kooskõlastamisel järgib amet lepingutingimuste proportsionaalsust, mille eesmärgiks on nii ettevõtja kui ka tarbija õiguste ja kohustuste tasakaal. Oluline kriteerium tüüptingimuste kooskõlastamisel on ka nende vastavus võlaõigusseadusele.

Täpsemalt saab tutvuda tarbijatega sõlmitud lepingute nõuetega (võrguleping ja elektrileping) eelnevate aastate aruannetes, sest need ei ole muutunud (https://www.konkurentsiamet.ee/et/ametist-kontaktid/aruanded).

Tarbijatele esitatav teave

Võrguettevõtjad on kohustatud pidama veebilehekülge ning avalikustama seal alljärgneva informatsiooni:

- liitumistasu arvestamise põhimõtted;
- võrgutegevuse tõhusust, kvaliteeti ja tulukust kajastavad andmed;
- võrguteenuse tasud;
- võrguteenuse tüüptingimused;
- üldteenuse tüüptingimused.

Võrguteenuse tasud tuleb avalikustada vähemalt 90 päeva enne nende jõustumist. Lisaks veebilehekülgele tuleb tasud avalikustada ka vähemalt ühes üleriigilise levikuga päevalehes. Võrguteenuse ja elektrienergia müügi tüüptingimused tuleb avalikustada vähemalt 30 päeva enne nende jõustumist.

Kõik elektrienergia müüjad on kohustatud esitama tarbijale elektrienergia eest üks kord kuus arve, kui ei ole kokku lepitud teisiti. Koos arvega esitatakse järgmised andmed:

- elektribörsilt ostetud elektrienergia osakaal müügiperioodile eelnenud aruandeaastal;
- viide veebilehekülgele, kus on esitatud andmed keskkonnamõju kohta, mis on põhjustatud müügiperioodile eelnenud aruandeaastal müüja tarnitud elektrienergia tootmisel tekkinud CO_2 ja SO_2 emissioonidest, ladestatavast põlevkivituhast ning radioaktiivsetest jäätmetest;
- tarbija õigusi ja vaidluste lahendamise võimalusi käsitlev teave;
- alates 1. aprillist eelnenud kalendriaastal tarnitud elektrienergiast päritolutunnistustega tõendatud osa;
- tarnitud elektrienergiast päritolutunnistustega tõendamata osa, kasutades põhivõrguettevõtja avaldatud segajääki;
- 25.03.2022 jõustunud elektrituruseaduse muudatusega peab müüja teavitama tarbijat kõigist kättesaadavatest usaldusmärgisega võrdlemisvahenditest elektrimüügi arvel.

Müüja vahetamise korral esitab müüja tarbijale lõpparve hiljemalt kuue nädala jooksul pärast müügilepingu lõppemist. Kui pärast lõpparve esitamist tuvastatakse mõõtesüsteemi rike või esitatud andmete erinevus tegelikust tarbimisest, korrigeeritakse andmevahetusplatvormil tarbija mõõteandmeid ning müüja esitab tarbijale lõpparvet korrigeeriva arve. Arve esitamise eest lisatasu võtta ei tohi.

Tarbijaandmetele juurdepääsu tagamine

Tarbijaandmetele juurdepääs on tagatud läbi digitaalse keskkonna (andmevahetusplatvorm Andmeladu), mille arendas välja süsteemihaldur Elering AS. Andmelao kaudu toimub elektriturul andmevahetus avatud

tarnija vahetamiseks, mõõteandmete edastamiseks ning turuosalisele (tarbija, võrguettevõtja, müüja) seadusega pandud kohustuste täitmiseks ja talle antud õiguste tagamiseks.

Andmelattu on koondatud kõik elektrienergia müügi ja võrguteenusega seotud lepingud ning elektritarbimise mõõteandmed.

Kaitsetute tarbijate määratlus ja elektrivarustuse katkestamine

Elektrivarustuse katkestamine on seaduses detailselt reguleeritud. Konkurentsiameti hinnangul on sotsiaalselt tundlike tarbijate kaitse võimalikul maksevõime halvenemisel piisavalt hästi tagatud. Võrguettevõtja võib katkestada tarbija võrguühenduse, kui tarbija on jätnud talle osutatud võrguteenuse, üldteenuse või elektrienergia tarne eest makstava rahasumma tasumata või kui tarbija on võrgulepingus ettenähtud kohustust oluliselt rikkunud muul viisil. Enne võrguühenduse katkestamist peab võrguettevõtja järgima seadusest tulenevaid nõudeid. Täpsemalt elektrienergia katkestamise võimaluste kohta saab lugeda eelnevatest aruannetest https://www.konkurentsiamet.ee/et/ametist-kontaktid/aruanded.

Üldteenuse regulatsioon

Üldteenus on mõeldud kodutarbijatele, korteriühistutele, korteriomanike ühisustele ja madalpingel kuni 63-amprise peakaitsme kaudu elektriühendust omavatele äritarbijatele (väiketarbijad) juhuks, kui nad ei vali endale elektrimüüjat. Üldteenus peab tagama tarbijatele hinna vastavuse turuhinnale ning välistama ebamõistlikult kõrge kasumi teenimise.

Üldteenus on võrguettevõtja või tema nimetatud müüja poolt kodu- või väiketarbijale elektrienergia müümine Konkurentsiameti poolt kooskõlastatud üldteenuse tüüptingimuste alusel. Üldteenuse hind kujuneb vastavalt turuhinnale ehk börsihinnale, millele üldteenuse osutaja võib lisada põhjendatud kulud ja mõistliku kasumi.

23.09.2022 jõustunud elektrituruseaduse muudatuse kohaselt arvutab üldteenuse osutaja universaalteenuse tarbijale üldteenuse korras müüdava elektrienergia kalendrikuu hinna selliselt, et lisab selles kuus kehtinud tootmishinnale üldteenuse osutamisega seotud põhjendatud kulud ning mõistliku ärikasumi. Üldteenuse osutaja avaldab üldteenuse hinna oma veebilehel.

Konkurentsiametil on kohustus kontrollida üldteenuse hinna põhjendatust. Müüja on kohustatud avaldama iga järgneva kuu üheksandaks kuupäevaks üldteenuse hinna moodustamise alused koos sinna juurde kuuluva arvestuskäiguga.

2022. aastal on üldteenuse tarbijate arv veidi langenud, moodustades kõigist tarbijatest 17%.

Universaalteenuse regulatsioon

23.09.2022 jõustunud elektrituruseaduse muudatusega lisandus riigipoolse valikmeetmena universaalteenuse regulatsioon, mis aitab elektritarbijatel maandada riske ja leevendada elektrihinna tõusu. Universaalteenust võimaldab pakkuda nn elektritureform, millega riik pani Eesti Energia AS-ile kohustuse müüa alates sügisest elektrit Eesti kodutarbijatele, osa äritarbijatele, kohalikele omavalitsustele ja kõigile elektri edasimüüjatele universaalteenusena. Ka teised elektrimüüjad võivad oma klientidele universaalteenust pakkuda ning nad saavad õiguse osta selleks vajamineva elektri riigi elektritootjalt.

Universaalteenus on riigi loodud võimalus osta järgneval neljal aastal elektrit börsivälise hinnaga. Hind kujuneb börsiväliselt Konkurentsiametiga kooskõlastatud tootmishinna alusel, millele lisandub müüja kulukomponent.

Arukad arvestisüsteemid

Võrgueeskiri näeb ette nõuded mõõteseadmetele ning sätestab, et alates 01.01.2017 peavad kauglugemisseadmed olema kõigil tarbijatel (ka kodutarbijatel). Võrgueeskiri näeb veel ette, et alates 1. jaanuarist 2013 peab kauglugemisseade võimaldama andmesidevõrgu kaudu edastada võrguettevõtjale vähemalt üks kord ööpäevas igal kauplemisperioodil registreeritud mõõteandmeid ning tagama turuosalise ja võrguettevõtja kokkulepitud isiku juurdepääsu eelnimetatud mõõteandmetele. Kauglugemisseadmed on paigaldatud 99,8% kodutarbijatele.

Euroopa Komisjoni määrus (EL) 2017/2195 näeb artikli 53 lõike 1 alusel ette, et bilansiselgitus läheb hiljemalt 2025. aastaks üle 15-minutilisele ajaperioodile. See tingib ka turuhinna arvestuse ülemineku 1-tunniselt perioodilt 15-minutilisele. Pikemas perspektiivis tähendab see ka kauglugemisseadmete väljavahetamist või uuendamist 15-minutilisele ajavahemikule. Seadusandluse muudatused Elektrisüsteemi toimimise võrgueeskirja tehti selles osas 12.05.2021 ja jõustusid 15.05.2021. Sellega kehtestati nõue, et võrguettevõtjad peavad kõikides mõõtepunktides minema üle 15-minutilisele kauglugemisele hiljemalt 01.01.2031.

4.2. Tarbijakaitse arvnäitajad

Tabel 30. Tarbijakaitse arvnäitajad (*Elering AS-i ja Konkurentsiameti küsitlus*)

Tarbijate näitajad (elektri kodutarbijad)	**2021**	**2022**
Elektri kodutarbijate arv	647 593	654 362
Üldteenust kasutatavate kodutarbijate arv	147 949	126 303
Üldteenuse kogus (MWh/aasta)	178 139	208 259
Tegelik tööpäevade arv arve esitamise ja ühenduse katkestamise vahel, arve maksmata jätmise korral	40	34
Kodumajapidamise lõpptarbijate katkestamiste arv arve maksmata jätmise tõttu	2 309	1 711

Vaidluste lahendamine elektri sektoris

Vastavalt elektrituruseadusele teostab riiklikku järelevalvet elektrisektoris Konkurentsiamet. Konkurentsiamet on seadusest tulenevate ülesannete täitmisel sõltumatu ja teostab oma volitusi erapooletult.

Konkurentsiametil on õigus saada turuosalistelt ning riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustelt andmeid ning siseneda kohapealseks kontrollimiseks turuosalise territooriumile, ruumidesse ja rajatistesse, tutvuda seal järelevalve teostamiseks vajalike dokumentide, muu teabe ja asjaoludega ning teha väljavõtteid, ärakirju ja koopiaid. Konkurentsiametil õigus kontrollida elektriettevõtja raamatupidamist ja rakendatavat hinnakujundust ning saada vajalikku teavet ettevõtja majandustegevuse kohta.

Konkurentsiametil on õigus sätestada tegevusloa tingimuste kaudu ettevõtjale arenduskohustus. Näiteks on õigus sätestada elektrivõrkude osas investeerimiskohustus, kui ettevõtja senine tegevus ei ole taganud tarbijatele nõuetekohast elektrivarustust.

Kõikidel turuosalistel on õigus pöörduda Konkurentsiameti kui kohtuvälise kaebuste lahendaja poole. Turuosalise tegevuse või tegevusetuse peale, mis on vastuolus elektrituruseaduse või selle alusel kehtestatud õigusaktidega, võib teine turuosaline esitada kirjaliku kaebuse Konkurentsiametile, kes vaatab kaebuse läbi ja teeb selle kohta otsuse kaebuse saamisest alates 30 päeva jooksul. Kui Konkurentsiamet taotleb kaebuse lahendamiseks vajalikku teavet, siis võib kaebuse lahendamise tähtaega pikendada kuni 60 päevani. Turuosalistel on õigus vaidlustada Konkurentsiameti otsus halduskohtus 30 päeva jooksul alates selle kättesaamisest.

2022. aastal pöördusid tarbijad Konkurentsiameti poole 181 korral (nii kaebused, selgitustaotlused kui ka järelepärimised), et tuvastada elektriettevõtja tegevuse kõrvalekaldumisi seadusest või saada muud elektrituruga seotud informatsiooni. Tarbijate pöördumisi põhjustasid probleemid elektrivõrguga liitumisel, samuti pöörduti Konkurentsiameti poole seoses võrguühenduse katkestamistega tarbijatest tulenevatel põhjustel ning arvetega. Väga palju pöördumisi oli seotud 2022. aasta suvel kõrgeks tõusnud elektrienergia hinna ja ostjate/müüjate kõrgete marginaalide tõttu.

4.3. Maagaasi sektor

Tarbijatega sõlmitavad lepingud

Tarbijatega sõlmitavate lepingute valdkond on Konkurentsiameti hinnangul hästi reguleeritud ning tarbijate huvid on piisavalt kaitstud. Vastavalt maagaasiseadusele tuleb Konkurentsiametiga kooskõlastada nii kodutarbijatele müüdava gaasi kui ka võrguteenuse tüüptingimused. Konkurentsiamet peab järgima, et lepingu sisu vastaks võrguteenuse hinna kooskõlastamise aluseks olnud võrguteenuse kasutaja õiguste ja kohustuste tasakaalule. Oluline kriteerium tüüptingimuste kooskõlastamisel on ka nende vastavus võlaõigusseadusele.

Täpsemalt saab tutvuda tarbijatega sõlmitud lepingute nõuetega (võrguleping ja gaasi müügileping) eelnevate aastate aruannetes, sest need ei ole muutunud (https://www.konkurentsiamet.ee/et/ametist-kontaktid/aruanded).

Lisaks eelnevale tuleb gaasi müügilepingus määrata tarne liik.

Kodutarbija gaasi müügileping võib sisaldada ka võrguteenuse osutamise lepingu sätteid, mis käsitlevad müüdava gaasi jaotamiseks vajalikku võrguteenuse osutamist.

Müüja peab võimaldama lõpetada gaasi müügilepingu seoses müüja vahetamisega neljateistkümne päeva jooksul alates tarbija taotluse esitamisest, tingimusel, et lõpetatavast lepingust tulenevad kohustused on täidetud. Uus müügileping jõustub kalendrikuu vahetusel.

Vastavalt maagaasiseadusele võrguettevõtja või müüja edastab tarbijale vähemalt 30 päeva enne lepingutingimuste, sealhulgas hindade ja tariifide muutmist, sellekohase teate. Teates nimetatakse kavandatav muudatus, selle tegemise alus ja muudatuse jõustumise aeg ning esitatakse teave selle kohta, et tarbijal on õigus leping üles öelda, kui ta muudatusega ei nõustu.

Tarbijatele esitatav teave

Nii gaasi võrguettevõtjad kui ka müüjad on kohustatud pidama veebilehekülge ning avalikustama seal alljärgneva informatsiooni:

- võrguteenuse hinnad;
- gaasi piirhinnad;

- liitumistasu arvestamise metoodika;
- lepingute tüüptingimused.

Võrguteenuse tasud tuleb avalikustada vähemalt 90 päeva ning kodutarbijatele müüdava gaasi hinnad 30 päeva enne nende jõustumist. Lisaks veebileheküljele tuleb hinnad avalikustada ka vähemalt ühes üleriigilise levikuga päevalehes. Lisaks ettevõtjatele on ka regulaator kohustatud avalikustama kõik kooskõlastatud võrguteenuse hinnad ja tasud oma veebileheküljel.

Kõik gaasiettevõtjad on kohustatud esitama tarbijale arve tarbitud maagaasi ja võrguteenuse eest vähemalt ühe korra kuu jooksul, välja arvatud juhul, kui tarbijaga on kokku lepitud teisiti. Arve esitamise eest lisatasu võtta ei tohi.

Müüja vahetuse korral esitab müüja tarbijale lõpparve kuue nädala jooksul pärast müügilepingu lõppemist.

Tarbijaandmetele juurdepääsu tagamine

Gaasituru tõhusaks toimimiseks, müüjate vahelise konkurentsi soodustamiseks ja avatud tarnija vahetamiseks arendas süsteemihaldur digitaalse keskkonna – andmevahetusplatvormi (Andmeladu). Andmelao eesmärk on turuosaliste võrdse kohtlemise printsiipe arvestav efektiivse andmevahetuse protsessi tagamine avatud gaasiturul. Andmelattu on koondatud kõik maagaasi müügi ja võrguteenusega seotud lepingud ning maagaasi tarbimise mõõteandmed.

Kaitsetute tarbijate määratlus ja gaasivarustuse katkestamine

Maagaasiseaduse § 26^1 sätestab, et kaitstud tarbija on kodutarbija, kelle tarbijapaigaldis on ühendatud jaotusvõrguga ja eluruumide kütteks soojust tootev ettevõtja, kellel ei ole võimalik kasutada kütusena muud kütust kui gaas. Kaitstud tarbijate suhtes rakendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 2017/1938 artiklis 8 sätestatud varustuskindluse normi.

Maagaasiseadus reguleerib ka, et riketest põhjustatud gaasivarustuse katkestuse järjestikune kestus ei või olla tarbijale pikem kui 72 tundi ja aastane summaarne katkestuse kestus pikem kui 130 tundi. Katkestuste kestuse üle peab arvestust võrguettevõtja.

Gaasivarustuse katkestamine on täiendavalt sätestatud maagaasiseaduses, mille kohaselt on võrguettevõtjal õigus katkestada võrguühendus tarbijale ette teatamata, kui on ohustatud inimeste elu, tervis, vara või keskkond. Võrguettevõtjal on õigus katkestada võrguühendus viivitamata:

- gaasi ebaseaduslikult kasutaval turuosalisel;
- hädaolukorras avatud tarne lepinguta turuosalisel, välja arvatud maagaasiseaduse § 6^1 lõike 1 punktides 1–3 nimetatud tarbijal;
- hädaolukorras kehtestatud gaasinõudluse kohustusliku vähendamise meedet rikkunud turuosalisel.

Lisaks eeltoodule on võrguettevõtjal õigus katkestada gaasivarustus, teatades sellest vähemalt seitse päeva ette, kui:

- tarbijapaigaldis halvendab teise tarbija gaasiga varustamist või võrgu tehnilisi parameetreid;
- on takistatud võrguettevõtja ligipääs tarbija omandis või valduses oleval territooriumil asuvale mõõtesüsteemile selle kontrollimiseks või asendamiseks või tarbijapaigaldise käitamiseks vajalike tööde tegemiseks;
- on rikutud maagaasiseaduse alusel sõlmitud lepinguid või sätestatud tingimusi.

Kui kodutarbija on jätnud müüjaga sõlmitud lepingus ettenähtud tasu tasumata ning kui kodutarbija kasutab gaasi alalise elukohana kasutatava eluruumi kütmiseks, võib gaasivarustuse ajavahemikus 1. oktoobrist kuni 1. maini katkestada alles pärast seda, kui vastava teatise saatmisest on möödunud 90 päeva.

Enne gaasivarustuse katkestamist eelnimetatud juhtudel on võrguettevõtja kohustatud andma tarbijale mõistliku tähtaja puuduse kõrvaldamiseks ning võrguühenduse katkestamisest kirjalikult teavitama. Teatises peavad sisalduma gaasivarustuse katkestamise põhjus ning puuduse kõrvaldamise tähtaeg. Eelnimetatud põhjustel katkestatud võrguühendus ja gaasivarustus taastatakse pärast seda, kui tarbija on tasunud põhjendatud katkestamis- ning taasühendamiskulud tingimusel, et leping ei ole lõpetatud.

Tarbijakaitse arvnäitajad

Tabel 31. Tarbijakaitse arvnäitajad (*Elering AS-i* ja *Konkurentsiameti küsitluse põhjal*)

Gaasi kodutarbijate näitajad	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Gaasi kodutarbijate arv	48 394	44 536	49 130	47 969
Üldteenust kasutatavate kodutarbijate arv	1 567	578	821	1 002
Üldteenuse kogus (GWh/a)	21	2,1	3,95	3,66
Tegelik tööpäevade arv arve esitamise ja ühenduse katkestamise vahel, arve maksmata jätmise korral	98	90	90	75
Kodumajapidamise lõpptarbijate katkestamiste arv arve maksmata jätmise tõttu	48	30	31	53

Arukad arvestisüsteemid

2020. aastast jõustus maagaasiseaduse muudatus, millega kehtestatakse, et võrguettevõtja peab tagama, et kõik mõõtepunktid, mille kaudu tarbitakse võrguettevõtja võrgust gaasi koguses vähemalt 750 kuupmeetrit aastas, on varustatud mõõtesüsteemiga, mis gaasi koguse mõõtmisel arvestab gaasi temperatuuri mõõtesüsteemis ning võimaldab mõõteandmete kauglugemise funktsiooni. Juhul, kui gaasi tarbitakse rõhul üle 20 millibaari peab mõõtesüsteem gaasi mõõtmisel arvestama rõhku ja temperatuuri ning võimaldama mõõteandmete kauglugemise funktsiooni. Vastavalt gaasituru toimimise võrgueeskirjale on mõõtesüsteemi kauglugemise funktsioonile ülemineku kohustus võrguettevõtjal hiljemalt 01.01.2021.

Vaidluste lahendamine maagaasi sektoris

Konkurentsiamet on seisukohal, et tarbijatele on kättesaadav piisav informatsioon nii lepingute tüüptingimuste kui ka müüja vahetamise õiguste kohta. Samuti on Konkurentsiametil piisavad võimalused turujärelevalve teostamiseks. Probleemiks 2022. aastal oli aga kerkinud tugev hinnatõus, millega on tarbijatel raske leppida. Õnneks on ettevõtete ja valitsuse poolt vastu võetud otsused ja meetmed, mis peaksid alandama ja stabiliseerima hinnatõusu 2023. aastal.

4.3.1. Tarbijatega sõlmitavad lepingud

Tarbijatega sõlmitavate lepingute valdkond on Konkurentsiameti hinnangul hästi reguleeritud ning tarbijate huvid on piisavalt kaitstud. Vastavalt maagaasiseadusele tuleb Konkurentsiametiga kooskõlastada nii kodutarbijatele müüdava gaasi kui ka võrguteenuse tüüptingimused. Konkurentsiamet peab järgima, et

lepingu sisu vastaks võrguteenuse hinna kooskõlastamise aluseks olnud võrguteenuse kasutaja õiguste ja kohustuste tasakaalule. Oluline kriteerium tüüptingimuste kooskõlastamisel on ka nende vastavus võlaõigusseadusele.

Täpsemalt saab tutvuda tarbijatega sõlmitud lepingute nõuetega (võrguleping ja gaasi müügileping) eelnevate aastate aruannetes.

4.3.2. Tarbijatele esitatav teave

Nii gaasi võrguettevõtjad kui ka müüjad on kohustatud pidama veebilehekülge ning avalikustama seal:

- võrguteenuse hinnad;
- gaasi piirhinnad;
- liitumistasu arvestamise metoodika;
- lepingute tüüptingimused.

Võrguteenuse tasud tuleb avalikustada vähemalt 90 päeva ning kodutarbijatele müüdava gaasi hinnad 30 päeva enne nende jõustumist. Lisaks veebilehekülgele tuleb hinnad avalikustada ka vähemalt ühes üleriigilise levikuga päevalehes. Lisaks ettevõtjatele on ka Konkurentsiamet kohustatud avalikustama kõik kooskõlastatud võrguteenuse hinnad ja tasud oma veebilehel.

Kõik gaasiettevõtjad on kohustatud esitama tarbijale arve tarbitud maagaasi ja võrguteenuse eest vähemalt ühe korra kuu jooksul, välja arvatud juhul, kui tarbijaga on kokku lepitud teisiti.

Arve esitamise eest lisatasu võtta ei tohi. Müüja vahetuse korral esitab müüja tarbijale lõpparve kuue nädala jooksul pärast müügilepingu lõppemist.

4.3.3. Tarbijaandmetele juurdepääsu tagamine

Gaasituru tõhusaks toimimiseks, müüjatevahelise konkurentsi soodustamiseks ja avatud tarnija vahetamiseks arendas süsteemihaldur digitaalse keskkonna – andmevahetusplatvormi (Andmeladu). Andmelao eesmärk on turuosaliste võrdse kohtlemise printsiipe arvestav efektiivse andmevahetuse protsessi tagamine avatud gaasiturul. Andmelattu on koondatud kõik maagaasi müügi ja võrguteenusega seotud lepingud ning maagaasi tarbimise mõõteandmed.

4.3.4. Kaitstud tarbija määratlus ja gaasivarustuse katkestamine

Maagaasiseaduse § 26[1] sätestab, et kaitstud tarbija on kodutarbija, kelle tarbijapaigaldis on ühendatud jaotusvõrguga ja eluruumide kütteks soojust tootev ettevõtja, kellel ei ole võimalik kasutada kütusena muud kütust kui gaas. Kaitstud tarbijate suhtes rakendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 2017/1938 artiklis 8 sätestatud varustuskindluse normi ning tagatakse gaasitarned ka äärmuslikes olukordades.

Maagaasiseadus reguleerib ka, et riketest põhjustatud gaasivarustuse katkestuse järjestikune kestus ei või olla tarbijale pikem kui 72 tundi ja aastane summaarne katkestuse kestus pikem kui 130 tundi. Katkestuste kestuse üle peab arvestust võrguettevõtja.

Gaasivarustuse katkestamine on täiendavalt sätestatud maagaasiseaduses, mille kohaselt on võrguettevõtjal õigus katkestada võrguühendus tarbijale ette teatamata, kui on ohustatud inimeste elu,

tervis, vara või keskkond. Võrguettevõtjal on õigus katkestada võrguühendus gaasi ebaseadusliku kasutamise tuvastamise hetkest viivitamata.

Lisaks eeltoodule on võrguettevõtjal õigus katkestada gaasivarustus, teatades sellest vähemalt seitse päeva ette, kui:

- tarbijapaigaldis halvendab teise tarbija gaasiga varustamist või võrgu tehnilisi parameetreid;
- on takistatud võrguettevõtja ligipääs tarbija omandis või valduses oleval territooriumil asuvale mõõtesüsteemile selle kontrollimiseks või asendamiseks või tarbijapaigaldise käitamiseks vajalike tööde tegemiseks;
- on rikutud maagaasiseaduse alusel sõlmitud lepinguid või sätestatud tingimusi.

Kui kodutarbija on jätnud müüjaga sõlmitud lepingus ettenähtud tasu tasumata ning kui kodutarbija kasutab gaasi alalise elukohana kasutatava eluruumi kütmiseks, võib gaasivarustuse ajavahemikus 1. oktoobrist kuni 1. maini katkestada alles pärast seda, kui vastava teatise saatmisest on möödunud 90 päeva.

Enne gaasivarustuse katkestamist eelnimetatud juhtudel on võrguettevõtja kohustatud andma tarbijale mõistliku tähtaja puuduse kõrvaldamiseks ning võrguühenduse katkestamisest kirjalikult teavitama. Teatises peavad sisalduma gaasivarustuse katkestamise põhjus ning puuduse kõrvaldamise tähtaeg. Eelnimetatud põhjustel katkestatud võrguühendus ja gaasivarustus taastatakse pärast seda, kui tarbija on tasunud põhjendatud katkestamis- ning taasühendamise kulud tingimusel, et leping ei ole lõpetatud.

4.3.5. Tarbijakaitse arvnäitajad

Tabel 30 kajastab gaasi kodutarbijate tarbijakaitse arvnäitajaid viimase nelja aasta lõikes. Üldteenus on maagaasiseadusest tulenev võrguettevõtja kohustus tagada kodutarbijatele gaasi müük juhul, kui tarbijal puudub kehtiv gaasi avatud tarne müügileping. 2022. aastal on üldteenuse kasutajate arv kodutarbijate seas suurenenud märkimisväärselt 20% ning koguseliselt 7,5%, selle põhjuseks võib olla tarbijate üldine teadlikkuse kasv.

Tabel 32. Tarbijakaitse arvnäitajad (*Elering AS-i ja Konkurentsiameti küsitluse põhjal*)

Gaasi kodutarbijate näitajad	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Gaasi kodutarbijate arv	48 394	44 536	49 130	47 969
Üldteenust kasutatavate kodutarbijate arv	1 567	578	821	1 002
Üldteenuse kogus (GWh/a)	21	2,1	3,95	3,66
Tegelik tööpäevade arv arve esitamise ja ühenduse katkestamise vahel, arve maksmata jätmise korral	98	90	90	75
Kodumajapidamise lõpptarbijate katkestamiste arv arve maksmata jätmise tõttu	48	30	31	53

4.3.6. Arukad arvestisüsteemid

2020. aastast jõustus maagaasiseaduse muudatus, millega kehtestati nõue, et võrguettevõtja peab tagama, et kõik mõõtepunktid, mille kaudu tarbitakse võrguettevõtja võrgust gaasi koguses vähemalt 750

kuupmeetrit aastas, on varustatud mõõtesüsteemiga, mis gaasi koguse mõõtmisel arvestab gaasi temperatuuri mõõtesüsteemis ning võimaldab mõõteandmete kauglugemise funktsiooni. Juhul, kui gaasi tarbitakse rõhul üle 20 millibaari, peab mõõtesüsteem gaasi mõõtmisel arvestama rõhku ja temperatuuri ning võimaldama mõõteandmete kauglugemise funktsiooni. Vastavalt gaasituru toimimise võrgueeskirjale on mõõtesüsteemi kauglugemise funktsioonile ülemineku kohustus võrguettevõtjal hiljemalt 01.01.2021.

Kaugloetavad arvestid annavad kliendile võimaluse näha reaalajas oma gaasi tarbimist ning muudavad kliendi elu lihtsamaks. Vastavalt Konkurentsiameti päringule oli 2022. detsembri seisuga 24 925 mõõtepunkti tarbimisega üle 750 m^3/aastas, millele kauglugemise kohustus rakendus. Samas on gaasiettevõtete paigaldatud ja töös vastavates mõõtepunktides siiski 23 919 kaugloetavaid arvestit, seega 4% mõõtepunktides pole seaduse nõue veel täidetud. Peamised raskused on olnud klientide keeldumised paigaldamiseks, IT ja andmeedastuse probleemid, aga ka tarneprobleemid.

4.3.7. Vaidluste lahendamine maagaasi sektoris

Vastavalt maagaasiseadusele teostab riikliku järelevalvet maagaasisektoris Konkurentsiamet. Konkurentsiamet on seadusest tulenevate ülesannete täitmisel sõltumatu ja teostab oma volitusi erapooletult.

Konkurentsiametil on õigus saada turuosalistelt ning riigiasutustelt ja kohaliku omavalitsuse asutustelt andmeid ning siseneda kohapealseks kontrollimiseks turuosalise territooriumile, ruumidesse ja rajatistesse, tutvuda seal järelevalve teostamiseks vajalike dokumentide, muu teabe ja asjaoludega ning teha väljavõtteid, ärakirju ja koopiaid. Samuti on Konkurentsiametil õigus kontrollida gaasiettevõtja raamatupidamist ja rakendatavat hinnakujundust ning saada vajalikku teavet ettevõtja majandustegevuse kohta ning kehtestada gaasi ajutine ülekande- või jaotamisteenuse hind mitte kauemaks kui kaheks kuuks olukorras, kus ülekande- või jaotamisteenuse hind ei ole põhjendatud ning gaasiettevõtja ei järgi ameti tehtud ettekirjutust.

Konkurentsiametil on õigus sätestada tegevusloa tingimuste kaudu ettevõtjale arenduskohustus. Näiteks sätestada gaasivõrgu osas investeerimiskohustus, kui ettevõtja senine tegevus ei ole taganud tarbijatele nõuetekohast gaasivarustust.

Kõikidel turuosalistel on õigus pöörduda Konkurentsiameti kui kohtuvälise kaebuste lahendaja poole. Turuosalise tegevuse või tegevusetuse peale, mis on vastuolus maagaasiseaduse või selle alusel kehtestatud õigusaktiga, võib teine turuosaline esitada kirjaliku kaebuse Konkurentsiametile, kes vaatab kaebuse läbi ja teeb selle kohta otsuse kaebuse saamisest alates 30 päeva jooksul. Kui Konkurentsiamet taotleb kaebuse lahendamiseks vajalikku teavet, võib pikendada kaebuse lahendamise tähtaega kuni 60 päevani. Turuosalistel on õigus vaidlustada Konkurentsiameti otsus halduskohtus 30 päeva jooksul alates selle kättesaamisest.

2022. aastal laekus Konkurentsiametile maagaasialaseid pöördumisi kokku 31, mis olid eeskätt tarbijate pöördumised hinnatõusu kohta.